

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

OSMANLIDA KEMANKEŞLİK (OKÇULUK) VE AHİLİK RİTÜELLERİ

Doktora Tezi

Abdullah DOĞAN

Samsun
Temmuz 2017

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

OSMANLIDA KEMANKEŞLİK (OKÇULUK) VE AHİLİK RİTÜELLERİ

Doktora Tezi

Abdullah DOĞAN

Danışman

Doç. Dr. Mehmet TÜRKMEN

Samsun

Temmuz 2017

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Abdullah DOĞAN tarafından Doç. Dr. Mehmet TÜRKMEN Danışmanlığında hazırlanan “Osmanlıda Kemanaşlık (Okçuluk) ve Ahilik Ritüelleri” başlıklı bu çalışma jürimiz tarafından 24 /07 /2017 tarihinde yapılan sınav ile Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında ~~YÜKSEK LİSANS~~ / DOKTORA Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof.Dr. Osman İMAMOĞLU
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Üye : Prof.Dr. Kaya Tuncer ÇAĞLAYAN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Üye : Doç.Dr. Mehmet TÜRKMEN
Muş Alparslan Üniversitesi

Üye : Yrd.Doç.Dr. Mehmet GÜL
Cumhuriyet Üniversitesi Sivas

Üye : Yrd.Doç.Dr. Mücahit FİŞNE
Cumhuriyet Üniversitesi Sivas

ONAY

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

.... / /

Prof.Dr. Ahmet UZUN
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde desteğini esirgemeyen, tez danışmanım değerli hocam, Muş Alparslan Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mehmet TÜRKMEN'e teşekkürlerimi sunarım. Katkılarını esirgemeyen değerli hocalarım Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Kaya Tuncer ÇAĞLAYAN'a, Prof. Dr. Osman İMAMOĞLU'na, Cumhuriyet Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜL'e ve Yrd. Doç. Dr. Mücahit FİŞNE'ye, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi öğretim üyesi hocalarıma teşekkür ederim. Bizlerin yetişmesinde büyük fedakârlıklar gösteren anneme, babama, çalışmaların her aşamasında yanımda olan, büyük bir sabırla bitmesini bekleyen eşime, çalışmalar dolayısıyla fazla zaman ayıramadığım kızlarım Selver ve Hatice Muhlise'ye sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

ÖZET

OSMANLIDA KEMANKEŞLİK (OKÇULUK) VE AHİLİK RİTÜELLERİ

Amaç: Osmanlı okçuluğu, genel Türk tarihinde okçuluğun zirvesi ve en gelişmiş örneğini teşkil eder. Osmanlı okçuluğunun Batıda önünde saygıyla eğilen önemli bir aydın kitlesi bulunmaktadır. Yerli ve yabancı birçok müellif Osmanlı okçuluğunun ehli hiref ve menzil taşları gibi bir takım kurallarını incelemişlerdir. Osmanlı okçuluğunun ahilik ritüellerini merkezine alan bu çalışma, bilinmeyen maddi ve manevi unsurlarını ortaya koymayı amaçladı.

Materyal ve Metot: Tarama yöntemiyle yapılan bu çalışmanın materyali olarak bir araç veya gereç kullanılmadı. Bunların yerine BOA belgelerinden okçuluk ve ahi ritüelleriyle ilgili seçici veya ayırıcı özelliği olan 64 defter ve 32 belge kayıtlarından faydalanıldı. İlk defa kullanılacak bu orijinal arşiv belgeleri, tarih- tarama yöntemine uygun olarak tasnif edildi. Ayrıca “Nakil Kaynaklar” olarak adlandırdığımız tarihi kaynaklar, seyahat notları ve çağdaş araştırmacıların yayınlarından da faydalanıldı.

Bulgular: Konuyla ilgili yapılmış çalışmalarda İstanbul’daki 50 menzilli ok meydanı dışında, diğer coğrafyalarda da 38 ayrı meydan, 107 ok menzili olduğu anlaşılmıştır. Bu çalışmada Girit’te dört menzilli bir meydan, Manisa Azizli köyünde de bir okçular zaviyesi ve önünde yine dört menzilli bir meydan tesbit edilmiştir. Osmanlı okçuluğunun usta-çırak ilişkisi, darp vurma, kabza alma, menzil atma, taş dikme gibi kaidelerinin fikri yönünde dini unsurlar, şekli yönünde ise milli unsurların olduğu anlaşılmıştır. Bu unsurların tümünün esnaf teşkilatı olan ahilik ritüellerine göre yapıldığı görülebildi.

Sonuç: Osmanlı Türk devletlerinden aldığı birikimle kompozit yay, endamlı ok ve okçu kurumlarını çağdaşlarına göre ileri bir merhaleye taşımıştır. Gaza niyetine ve av için yapılan okçuluk, XV. yüzyıldan itibaren Osmanlıda spor formatı ve kulüp koduyla yapılan “menzil okçuluğu” adıyla dünyada ilk kez bir spor disiplini oluşmuştur. XIX. yüzyıldan itibaren dünyada tüm okçuluk faaliyetleri, fonksiyonlarını yitirmiştir. Ahiliğin tüm ritüelleri Osmanlı okçuluğuna milli-manevi bir ruh katmış, kendi ulvi kodlarını da okçuluğa yerleştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahilik; kemankeş; ok; Osmanlı; ritüel; yay

Abdullah DOĞAN, Doktora Tezi

Ondokuz Mayıs Üniversitesi – Samsun, Temmuz 2017

ABSTRACT

ARCHERY (KEMANKEŞLİK) AND TURKISH- ISLAMIC GUILD RITUALS IN THE OTTOMAN PERIOD

Aim: Ottoman archery constitutes the summit of archery and the most developed example in overall Turkish History. There is an important intellectual group in ottoman archery revered in the West. Many Domestic and foreign writers have examined a set of rules of artisans in the Ottoman Empire and destination stones as examples. This examination, which directly deals with Turkish-Islamic guild rituals in the ottoman archery, aims to indicate unknown material and spiritual components.

Material and Method: No material and tool has been used during this study, which is based on scanning method. Instead, 64 selective or distinctive notebooks and 32 documents from BOA documents on archery and Turkish-Islamic guild rituals have been used. The original archive documents to-be used have been classified in accordance with scanning methods. Besides, historical resources, called “Quoting Resources” and expedition notes and publications by contemporary researchers have been used.

Results: In the studies carried out about the subject can be seen that there is a 50-ranged archery ring in Istanbul and 38 separate rings and 107 archery ranges in other geographies. In this study, it has been confirmed that there are 4-ranged ring in Crete and an archers’ hermitage in Azizli Village in Manisa and in the front of it is a 4-ranged ring. It can also be seen that there are religious effects on ideas about rules for blowing, darting, and stone erection and master-apprentice relations in ottoman archery. It is concluded that all these features are stemmed from Turkish-Islamic guild rituals

Conclusion: Equipped with experiences from Turkish governments, the Ottomans upgraded its composite arch, well-proportioned arrow and arrow institutions better than its contemporaries. Archery, practiced for holy combats and hunting became a sports discipline in the world for the first time as of XV century in the Ottoman Empire as a sports format and as a club code “destination archery”. As of XIX century, all the archery activities lost their functions. All the Turkish-Islamic guild rituals added national and spiritual aspects to Ottoman archery and embedded their divine codes into archery.

Key Words: Arch; archer; bow; guild; Ottoman; rituals; turkish-islamic

Abdullah DOĞAN, Ph. D. Thesis,
Ondokuz Mayıs University – Samsun, July 2017

KISALTMALAR

A.}M	: Sadaret Müteferrik Evrakı
A.}MKT.MVL	: Sadaret Mektûbî Kalemi Meclis-i Vâlâ Evrakı
A.}MKT.MHM	: Sadaret Mektûbî Mühimme Kalemi Evrakı
A.}MKT.NZD	: Sadaret Mektûbî Kalemi Nezâret ve Devâir Evrak
AE. SABM.I	: Ali Emiri Abdülmecit I
AE. SAMD.II	: Ali Emiri Ahmed II
AE.SAMD.III	: Ali Emiri Ahmed III
BEO	: Babıâli Evrak Odası Evrakı
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	: Cemaziye'l-ahir
C. EV	: Cevdet Tasnifi Evkaf
C. MF	: Cevdet Maarif Tasnifi
C.AS	: Cevdet Askeriye Tasnifi
C.BLD	: Cevdet Belediye Tasnifi
Ca	: Cemaziye'l-evvel
Cm	: Santimetre
D	: Defter
D.BŞM. d	: Bab-ı Defteri Baş Muhasebe Kalemi Defteri
DH.İ.UM	: Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
EV.d	: Evkaf Defteri
Gr	: Gram
HAT	: Hatt-ı Hûmâyûn Tasnifi
HR.SYS	: Hariciye Nezareti Siyasî Kısım
İ. HR	: 1310 Sonrası İrâdeler Hariciye/İrâde Hariciye
İ.DH	: İrâde-i Dâhiliye
İE.BH	: İbnûlemin Bahriye
İE.DH	: İbnûlemin Dahiliye
İ.ŞD	: İrâde-i Şûrây-ı Devlet

İE.HR	: İbnûlemin Hariciye
L	: Şevval
M	: Muharrem
MAD.d	: Maliyeden Müdevver Defterler
MF. MKT	: Mârrif Nezâreti Mektûbî Kalemî Evrakı
ML.VRD.TMT.d	: Maliye Varidat Temettuat Defteri
Mm	: Milimetre
Nr	: Numara
S	: Safer
TS.MA.d	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri.
TSA	: Topkapı Sarayı Arşivi
Vrk.	: Varak
Y.PRK. ASK	: Yıldız Tasnifi Perakende Evrakı Askerî Maruzat
Yy	: Yayınevi yok
Z	: Zilhicce
Za	: Zilkade

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	vi
İÇİNDEKİLER	viii
1.GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	6
2.1. Osmanlıda Okçuluk	6
2.1.1. Okçuluğun Alanları.....	6
2.1.2. Ok Çeşitleri	9
2.1.3. Ok Atma Çeşitleri	10
2.1.4. Ok Meydanları	12
2.1.5. Okçuluğun Dini Yönü	20
2.1.6. Atıcılar Kanunu (Kanunname-i Rımat).....	21
2.1.7. Okçu Esnafı	22
2.2. Ahilik	22
2.2.1. Ahi Birliklerinin Yönetimi	22
2.2.2. Sosyal Faaliyetler	23
2.2.3. Uygulamalar	24
3. MATERYAL VE METOT	25
3.1. MATERYAL.....	25
3.2. METOT	25
4. BULGULAR	26
4.1. Okçuluk ve Ahilik Ritüelleri.....	26
4.2.1. Küçük Kabza Alma Töreni	26
4.2.2. Büyük Kabza Alma Töreni	26
4.2.3. Ok Atışlarındaki Ritüeller	34
4.2.4. Menzil Taşı Dikme Töreni	38
4.2.5. Çıraklık Ritüelleri.....	42
4.2.6. Kalfalık Ritüelleri.....	43
4.2.6. Ustalık Ritüelleri	44
5. TARTIŞMA	47

6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	52
KAYNAKLAR	55
EKLER.....	69
ÖZGEÇMİŞ.....	95

1.GİRİŞ

Türklerin sosyal, siyasi, ekonomik, dini, askeri yapı ve yaşayışlarının her safhasında yer almış, sanat, edebiyat, adet ve geleneklerinin teşekkülünde mühim bir yer teşkil etmiş üç önemli geleneksel spor bulunmaktadır. Bunlar bir spor formatı olmanın da ötesinde milli kültür ürünleridir. Türk spor tarihinde engin ve spor geleneğinde zengin bir yere sahip olan bu sporlar, Türk kültüründeki yoğunluk bağlamında ve önem sırasına göre binicilik, okçuluk ve güreş şeklinde sıralanmaktadır (Saralaeve ve Turkmen, 2016). Bu tez çalışmasında ikinci sırada gösterilen, fakat öncülü devletlerden miras aldığı birikimle mükemmel bir tekâmüle ulaşmış, Türkiye Cumhuriyeti'ne büyük bir külliyat bırakmış Osmanlıda geleneksel okçuluk incelenecektir. Cumhuriyet döneminde 1937 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından geleneksel okçuluğu yeniden canlandırmak için Ok Spor Kurumu oluşturuldu. Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü üzerine 1939 yılında bu kulüp kapatıldı (Yıldız, 2002). Osmanlı'nın bırakmış olduğu bu külliyattan bazıları bugün St. Petersburg'dan Viyana'ya, Budapeşte'den Berlin'e, Londra'dan New York'a birçok Batı müzelerini süslemektedir.

Osmanlı, Türk okçuluğunun kaymak tabakasıdır. Okçuluğun kaide ve kurallarıyla, usta çırak ilişkisi, ödülleri, adabı muâşeret, esnafı, menzil taşlarıyla sanatı vb. ile ilgili bazı kitaplar yazılmıştır. En azından bunların bir kısmının transkripsiyonları ve çevirileri günümüzde mevcuttur. Fakat Türkiye'de dönüp dolaşp aynı kaynaklar kullanılmış ve kullanılmaktadır. Hâlbuki Osmanlı arşivlerinde konuyla ilgili çok sayıda belge bulunmaktadır. Bu belgelerden faydalanmak yerine Çinli bunu böyle görmüş, İngiliz şöyle demiş, Ruslar böyle demiş, Almanlar anokronizm yapmış vs. tersine mühendislikten isim bulmaya çalışılıyor.

Dolayısıyla genelde sporun özelde okçuluğun tarihine menakıbeci bir yorum getirmek yerli araştırmacılarda adet halini almıştır. Zaten Türkiye'de spor tarihçiliği ya modernleşmeci-batılılaşmacı değerler dizisi ekseninde ele alınmış ya da kültürel özcü vurgular yüklenerek modernite öncesi sporların ve bu sporların modern türevlerinin tarihi şeklinde yazılmıştır. İkinci şekli Türklerin Orta Asya'da ve Osmanlı'nın yaygın olarak yaptıkları okçuluk gibi sporların günümüze kadar gelmiş otantik uzantıları, Türkiye'de spor tarihçiliğinin çok önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Antik geleneksel sporları merkeze alan bu tür çalışmalarda daha ziyade tarihten günümüze

Türklerin görkemli medeniyetler kurdukları tezine dayanır (Akın, 2004). Bu tür yorumların bir kısmında haklılık payları olduğu muhakkaktır. Fakat zengin arşiv belgeleri dururken, bu tür kompleksli yorumlara ihtiyaç olmadığı müşahhasdır. Kaldı ki, bu tür mitsel çalışmaların uluslararası akademik çevrede ciddiye alınmadığı da bir gerçektir.

Osmanlı okçuluğu denince, elbette geleneksel okçuluk ve savaşta kullanımı akla gelmektedir. Hâlbuki savaş okçuluğu ve av okçuluğunun yanı sıra bir spor olgusu ve formatıyla yapılmış “menzil okçuluğu” bulunmaktadır. Kurumsal yapısı ve buralarda mistik ve hiyerarşik bir eğitimiyle, ahilik ritüelleriyle, vakfiyeleri ve ehli hirefiyle vb. kombineleriyle ciddi bir disiplin söz konusudur. At üstünde ve yerdeki atışlarıyla, katı kompozit yayıyla mühendislik harikası olarak görülen Osmanlı okçuluğunun Batıda önünde saygıyla eğilen önemli bir aydın kitlesi bulunmaktadır (Owen, 2002; Klopsteg, 1947). Dünyadaki akademik ve entelektüel çevreler Türk okçuluğunu yerel araştırmacılardan daha önemsemiş olmalı ki, bugün gerçek Osmanlı kompozit yayı Avrupa’da yapılmakta ve konuyla ilgili yayınlarda Türkiye’den çok dış dünyada bulunmaktadır (Karpowicz, 2008; Swoboda, 2012).

Osmanlı oklarının kendine özgü bir aerodinamik yapısı vardır. Buna edebi bir terim olan “endâm” kavramı ile ifade edilmektedir. Kadim Türk okları ve bunların ardılı olan Osmanlı okları sanıldığı gibi düz bir ahşap parçasından ibaret değildir. Okun çubuğu belli bir yerden başlayarak inceler, kalınlaşır ve tekrar inceler. Mesela okun ucu (termen olmayan kısmı) 4 mm.’den başlar, ortasına doğru kalınlaşır ve tekrar arkasına doğru inceler. Buna Osmanlıda “kiriş endam” deniliyor ki, bu ok genelde savaşlarda kullanılıyor. Bu ok önce 4, sonra 24 eşit parçaya bölünüyor. Her tarafında ince bir hesap vardır ve milimetrik ölçülür. 4-10 cm. arasına baş/kiriş/ boyun, 10-17 cm. baldır, 17- 53 cm. gövde ve uç kısmına ayak veya paça denir. İnsana benzetilen bu ok bölümlerine aynı zamanda; kiriş endâm, arzı-has endâm, şem endâm ve kamanendâm denilmektedir. Bu son dört endâm deyimi; edebi terimdir.

Ayrıca Osmanlıda menzil okçuluğunda 900 geze (600-700 m) atan okçular (dester bozma/ rekor kırma) için birtakım ritüellerle menzil taşı dikilirdi ki, bu taşlar tam bir sanat eserleriydi. Burada mermeri oyan usta, ince bir işçilikle o taşta ruh katarak narin bir sanat eseri meydana getiriyordu. Bu esrin üstünde manzum veya lirik maniler yazan bir de şiir söz konusuydu. Kısacası menzil taşları tam anlamıyla mükemmel birer

sanat eserleriydiler. XIX. Yüzyılın başına kadar bu sanat eserlerinden 300 adedi vardı. Ne yazık ki bunlardan bugün sadece 26 adedi kalabilmiştir.

Antik Yunan ve Roma'yla dinleri kardeş olan Eski Mısırlılar'da (antik Irak ve Hindistan dinleri de bunlarla kardeştir) birçok Olimpiyatların formuna yakın kutsal oyunlar vardı. Oyunlar antik çoktanrılı dinlerin kutsal bir parçasıydı ki, 1896 modern Olimpiyatlarda bile bu primordial dinlerin birtakım ritüelleri gözükülebilmekteydi. Tek tanrılı dinlerde bunlardan farklı değildi. Zira Musevilikte Yakup' la Tanrı'nın güreştirilmesi, İslam'da Ebu Vakkas'ın okçulukta pir olarak gösterilmesi ve 40 civarında hadislerin bulunması tüm bunlar genelde geleneksel sporun, özelde okçuluğun dinle ilişkisi olduğunu yönündeki düşünceyle desteklenir. Dahası söz konusu spora saygı gösterilir, sporculara saygı duyulur, spor ustalarına da saygı değer bir mevki verilmesi bütün dinler için geçerliydi. Hak dinlerin söz konusu sporların fikri yönlerinde olması, bir ciladan ibaret ve asıl bu ritüeller Şamanizm gibi proto dinlerin parçasıydı (Türkmen, 2012).

Böylelikle denilebilir ki; sporun tarihsel veya psikolojik, öznel veya nesnel kökeninde dinsel bir yan bulunduğu, doğasında da maneviyat olduğu ve en azından kayıtlı tarih kadar eski olduğu sonucundan kaçamayız. Osmanlı okçuluğunda da çıraklıktan ustalığa, okçular tekkesine girişten eğitime, kademe almasından adabı muaşeretine birçok ritüeller bulunmaktadır ki, bunların hepsinde dini hasletler ön planda yer almaktadır. Daha doğrusu okçuluğun fikri yönünde dini unsurlar, şekli yönünde milli unsurlar yer almaktadır. Tezin adına müsemma çalışmanın ritüeller kapsamını bu dini unsurlar oluşturacaktır.

Türk okçuluğunu emsallerine göre önde kılan, mühendislik harikası olarak değerlendirilen katı kompozit yayları ve aerodinamik yapıya sahip olan oklarıydı. Malzeme seçiminde ve yapımında büyük titizlik, meşakkat ve sabır isteyen bu yaylar, bir o kadarda okların imalı 10 yıl sürmekteydi. Kökeni M.Ö. 2000 yılına inmiş, M.Ö. I. Bin yıllarında bunu İskit, Hun ve diğer erken Asya okçuluk gelenekleri geliştirmiştir. Tarih boyunca Orta Asya'nın atlı okçuları, benzer okçuluk donanımları ve savaş stratejileri kullanmışlardır. Bu coğrafyalarda etnik devamlılık tartışılabilir olmakla beraber, Asya'nın okçuluk donanımı geleneği Avarlara, Macarlara, Moğollara, Selçuklu ve Osmanlıya gittikçe gelişerek aktarılmıştır (Gorbunov ve Gorbunova, 1994).

Okun etimolojisi: Köktürk runik yazıtlarında “Ok” sözü; “↓” harfi söz içinde bu şekilde işaretle söz yerine cümle içinde geçmekte ve ↓> ok > ko > uk > ku gibi okunuşlara sahiptir. Bilinen ok işaretini aşağı doğru göstermekte, zâten tek başına okunduğunda “ok” sesini vermektedir. Yay ise; “ ” şeklinde yazılıp, söz içinde >ay veya > ya diye okunur, kalın ünlülerle kullanılır. Şekli yarım aya benzetilebilir. “Ya” diye okunduğunda “yay” anlamına gelmektedir. Nitekim ya > yağ > yay dönüşümü olduğu düşünülmektedir (Tekin, 1997).

Oğuz kelimesinin kökeninin “Ok” tan geldiği bilinmektedir. Eski Türkçede “UZ” yani kelimenin sonuna “Z” eklenirse çoğul eki oluyor (ikiz, üçüz, dördüz vb.). Etimolojik olarak yani linguistik açıdan bakıldığında böyle olduğu netleşmektedir. Ok-uz > Ok-uz > yani “Oğuz” sözcüğü “Oklar” anlamına gelmektedir. Ünlü Macar Türkolog L. Ligeti (1902-1987); Türk halklarını Dokuz Oğuz, On Oğuz vb. uruğ ve süklere (boy ve kabilelere) ayrılmasını ok ile birlikte zikredilmesini, ok yapımı ve kullanımında Türklerin mahir oluşlarına bağlamaktadır. Bununla birlikte üleşmek (bölüşmek), kardeşlerin mal bölüşümün de tarlaların oklara ayrılması ile “ok” Türklerde kabile, boy veya soy anlamına geliyor (1938).

Türklerde oku göndererek bir tabiiyet / metbuiyet ilişkisi tesis ediliyor. Bu iş aynı zamanda bir siyasi sembolü simgelemektedir. Türk boylarında ki beylerin her birisinin bir obası bulunmaktadır. Bunlar içerisinde biraz daha karizmatik ve daha güçlü olanı vardır (yani eşitler içerisinde öncelikli olanı). Daha güçlü olan savaş anında diğerlerini kendi bayrağı altında topluyor. Yüz yıllar sonra tarihçilerin hanlık, krallık gibi adlandırdıkları bu siyasi ittifaklarda savaş sonrası ganimetler, muhtemelen aralarındaki hiyerarşi gözetilerek paylaşılıyor. Tabi olanın (daha az karizmatik) bir ok almasıyla bunu bir davet olarak değerlendiriyor. Savaş ve yağma için tabi olduğu kişinin askeri veya siyasi davetiye mahiyetinde oluyor. Bu sebeptendir ki, Üç oklar, Boz oklar Oğ-uzlar gibi kelimelerin aslında birer siyasi ittifakları tanımlayan sıfatlar olduğu üzerinde duruluyor (Ligeti, 1946).

Bu gelenek günümüz Anadolu’sunda “okuntu”, “okluk” diye yer alıyor. Bu iki kelime hala kırsal bölgelerde nişan, evlilik gibi matbu davetiye yerine eşarp, çorap, havlu, elbiselik kumaş vb. gönderiliyor. Bu davete icabetin “ok” kelimesini içine alan uygulamayla yapılıyor ve linguistik açıdan hala “ok” bu şekilde ifade ediliyor (Saraliev ve Türkmen, 2016).

Türkçede ok ve yayın birlikte bir meslek sıfatı olarak kullanılan “ok atıcı”, “okçu” yerine, Osmanlıda “**Tirkeş** / tirkeşan / **kemankeş**” kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Tirkeş Farsça “tîr” = ok, “kaş” = çeken sözcüklerinin bileşiğidir. Keman ise yine Farsça "yay, kavis" anlamlarına karşılık gelmekte ve kemankeş olarak ifade edilmektedir (Ahmet Vefik Paşa, 2000; Kadı Darîr, 1994).

Ahi kelimesinin sözlük, terim ve örgüt olarak türlü anlamı vardır. Sözlük olarak ahilik; Arapça olan “ahi” **kelimesi** “kardeşim anlamına gelmektedir. Türklerle meskûn Anadolu’da başka bir nitelikte ve bir Türk kuruluşu olarak çıkıp o zamana denk bilinen “fütüvvet” adını bırakarak “ahi” şeklinde başka bir Arapça kelimeyle anılması çok gariptir. Arapça “ahi” biçimiyle tam olarak ahiliğin Anadolu’da anlaşıldığı anlamına gelmemiş ve “**akı**” sözcüğünün Divan-ı luğat it-Türk’te ve Hibet ül-Hakayık’ta aynı anlamda kullanılmış olası, bu iddiayı eski kaynaklar olarak pekiştirmektedir. Neticede bütün Türk kurum ve terimlerinin Arapçalaştırılması gayretlerinin arttığı bir çağda kelimenin Türkçe “**akı**” olduğu ve özentili bir çabayla Arapça “ahi” ye döndüğü belirlenmiştir. Bunun anlam benzeşişinden değil, akı sözcüğünün delalet ettiği mertlik, aplik, yiğitlik cömertlik, konukseverlik hasletlerinin ve ahiliğin ifade ettiği sanat ve ticaret kurum ve kurallarının Orta Asya Türkleri arasında çok yaygın bulunuşundandır (Çağatay, 1989).

Terim olarak ahilik; Anadolu’da XIII. Yüzyılda kurulup belli bir süre içinde belli bir kurallarla işlenmiş esnaf ve sanatkârlar birliğini ifade eder. **Örgüt** olarak ahilik; XI. Yüzyıldan başlayarak gelişmiş olan fütüvvet örgütüne dayanır. Ama gene de onun fütüvvetten farklı ve Anadolu Türklerinin biçimlendirip kendi damgalarını vurarak geliştirdiklerinde yani Anadolu Türklerine özgü bir kuruluş olduğunda birleşirler (Çağatay, 1989).

Amaç: Bu tez çalışmasında Osmanlı okçuluğunun yukarıda bahsettiğimiz konuların tamamının argümanlarını ispatlamaya değil, sadece reprezentasyon olarak onları anlatmaya ve örnelemeye çalışacağız. Çünkü konuyla ilgili yerli ve yabancı birçok araştırma bulunmakla birlikte hemen hepsinin okçuluğun maddi kültür unsurlarıyla ilgilendikleri görülmektedir. Oysa Osmanlı okçuluğunun her bir unsurunda bir takım ahilik ritüelleri bulunmaktadır ki, bunlar dini, kültürel, sosyal ve milli niteliklidirler. Söz konusu ritüeller aynı zamanda tarihsel içerikli ve isteklidirler. Dolayısıyla bu çalışmada milli ve dini sujelerle beslenmiş, Osmanlı okçuluğunun ahilik ritüellerini tezin merkezine alarak bilinmeyen maddi ve manevi unsurlarını da ortaya koymak amaçlandı.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Osmanlıda Okçuluk

Okçuluk diğer Türk devletlerinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve gelişmesinde büyük öneme sahip olmuştur. Türk okçuluğu Osmanlılar döneminde altın çağını yaşamıştır. Ok meydanların kurulmasıyla okçuluğa farklı bir boyut kazandırmıştır.

2.1.1. Okçuluğun Alanları

Okçuluğun Alanları, av okçuluğu, savaş okçuluğu ve spor okçuluğu olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır:

Av Okçuluğu

Osmanlı'nın ilk dönemlerinden başlanılarak orduyu her zaman savaşa hazır hale getirmek için yapılan büyük av partileri 15. yüzyıl ortalarına kadar devam etmiştir. Padişahlar için İstanbul'da, Trakya'nın çeşitli yerlerinde av bölgeleri ayrılmıştır. Halkın bu bölgelerde avlanması yasaklanmıştır (A.{DVNSMHHM.d: 26/789; A.{DVNSMHHM.d: 7/49; A.{DVNSMHHM.d: 7/1666). Av bölgelerine yakın konakların bakımı yapılmış ve gerekli malzemeler alınmıştır (A.{DVNSMHHM.d: 7/2610). Padişah'ı av yaparken gösteren minyatürlere de rastlanılmıştır. Padişahların av merasiminin masrafları içinde defterler tutulmuştur (Ek: 1, D.BŞM.d: 363; MAD.d: 2003; MAD.d: 4348; MAD.d: 5051).

Osmanlı Padişahlarından II. Beyazıt, I. Ahmet, VI. Mehmet, II. Mustafa ava çok meraklı olanlarıdır. 18 yüzyıldan sonra teknolojik gelişmelere bağlı olarak avcılıkta kullanılan ok ve yay yerini tüfeğe bırakmıştır (Yücel, 2015).

Savaş Okçuluğu

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk dönemlerinde savaş silahı olarak yay ve ok ilk sıralarda geliyordu. Askerlerin eğitilmesi için talimhaneler kurulmuştu. Padişahı korumak için solaklar bölüğü oluşturulmuştu.

Orduya ok ve yay yapımında kullanılan malzemelerin teminine dair birçok belgeye rastlanılmaktadır. H-03/M/1080 [20.04.1673] tarihli belgede Gelibolu'dan Donanma-i Hümayun'a ok ve yay malzemelerinin geldiği anlaşılmaktadır (Ek: 2, İE.BH: 1/99). Farklı bir belgede, donanma-i hümayun için alınan ok ve yay bedelinin 64.000 akçe olarak darphaneden ödendiğini göstermektedir (Ek: 3, İE.BH: 14/1282).

Donanma-yı Hümayun kalyonlarına memur kemankeş pehlivanlara verilen ücretler içinde defterler tutulmuştur (AE.SAMD.III: 61/6070).

H-29/Z/1030 [15.10.1621] tarihli Gelibolu kadısına yazılan fermanında 400 kabza yay ve 20.000 okun acilen tedarik edilmesi hususu belirtilmektedir. Bu ferman transkripsiyonu:

Akzâ kuzâti'l-müslimîn evlâ vülâti'l-muvahhidîn ma'denü'l-fazl ve'l-yakîn vârisü ulûmi'l-enbiyâi ve'l-mürselîn hüccetü'l-hakkı ale'l-halkı ecma'în. El-muhtas bi-mezîd-i inâyeti'l-meliki'l-mu'în sâbıkâ İstanbul kâdîsı olup bi'l-fi'il Gelibolu kazâsına mutasarraf olan Mevlânân () zîde fezâilehü tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olucak ma'lûm ola ki kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Tersâne-i âmire emîni zîde mecdühü hâliyâ Dersaadet'ime mühürlü tezkire gönderüp donanma-yı hümâyûnum gemileri mühimmâtı için ol câniblerden dört yüz kıt'a yay ve yirmi bin aded ok ber-vech-i ta'cîl tedârik ve irsâl olunmak lâzım ve mühim olduğun bildürüp vech-i meşrûh üzre emr-i şerifim verilmek ricâ eylemeğin buyurdum ki hükm-i şerîfim ile cebeciler bölükbaşlarından Cafer Bölükbaşı vardıkda biran ve bir sâat te'hîr ve tevakkuf eylemeyüp zikr olunan mikdârı yay ve oku olugeldiği üzre cem' ve tedârik olunu gelen yerlerden mu'tâd-ı kadîm üzre her bir kıt'ası yüz yirmişer akçeye ve iki ok bir akçeye olmak üzere cem' itdirüp itmâm-ı hizmet itdiresin ve mühimmât-ı mezbûre için lâzım olan akçeyi kolyoz? Mukâta'ası mahsûlünden verdirip bir akçesin ve bir habbesin bâkî kodurmayasın. Avk u te'hîrden ve ihmâl ve müsâhaleden ve mühimmât-ı mezbûrenin vakti ile yetiştirmemekden ziyâde ihtirâz eyleyesin. El-hâsıl husûs-ı mezbûr umûr-ı mühimmedendir, sâyire kıyâs eylemeyüp vech-i meşrûh üzre olan emri yerine getüresin. Husûs-ı mezbûr için emr-i âhar irsâline muhtâc eylemeyesin, şöyle bilesin alâmet-i şerîfe i'timâd kılasın.

Tahrîren fi'l-yevmi's-sâdis ve'l-ısrîn Cemâziyelûlâ sene selâsîn ve Elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye (Ek: 4, İE.B.H: 1/21).

Yine farklı bir fermanında, Tophane'ye Sinop iskelesinden 1484 okluk gürgen ağacı gönderilmiş ve nakliye ücretinin Sinop'tan verildiği belirtilmiştir (Ek: 5, C.AS: 434/18030-001-002-003-005).

Osmanlı ordusunda ok ile tüfeğin beraber kullanıldığı belgelerden anlaşılmaktadır (A.{DVNSMHHM.d: 2/599; A.{DVNSMHHM.d: 10/411; A.{DVNSMHHM.d: 16/245; A.{DVNSMHHM.d: 16/306; A.{DVNSMHHM.d: 16/445;

A.{DVNSMHHM.d: 16/454; A.{DVNSMHHM.d: 16/484; A.{DVNSMHHM.d: 16/446; A.{DVNSMHHM.d: 18/207; A.{DVNSMHHM.d: 18/208; A.{DVNSMHHM.d: 24/34; A.{DVNSMHHM.d: 19/394).

Osmanlı ordusunun vurucu gücü olarak büyük öneme sahip olan savaş okçuluğu, ateşli silahların icat edilmesiyle tarihi rolünü yitirmeye başlamıştır. 17. Yüzyılın sonlarına doğru yerini ateşli silahlara bırakmıştır. Padişahı korumakla görevli olan solak zümresi 18. yüzyılın ilk çeyreğine kadar varlığını muhafaza etmiştir.

Spor Okçuluğu

Okçuluk, Türk kültüründe büyük öneme sahip olmuştur. Osmanlılar döneminde altın çağını yaşamıştır. İstanbul'un fethinden sonra kurulan ok meydanı düzenli planlı programlı bir şekilde eğitime başlayarak kurumsallaşmasını tamamlamıştır. 19 yüzyıla kadar teknik olarak büyük bir gelişim göstermiştir.

Şekil 1. II. Murad, yabancı elçilerin önünde kabak atışı (Kunter, 1938).

Osmanlı padişahları okçulara da çok önem vermişlerdir. III. Selim'in, 15 Zilkade 1209 [3 Haziran 1795] tarihli defterde okçulara ihsanlar verdiği anlaşılmaktadır (TS.MA.d: 840). Osmanlı padişahları ok meydanının korunmasıyla ilgili fermanlar

yayınlanmışlardır. Ok meydanında müsabakalar pazartesi ve perşembe günleri yapılmaktaydı. Diğer günler ise serbest atışlar yapılırdı.

2.1.2. Ok Çeşitleri

Türkler tarafından kullanım amaçlarına göre; menzil okları, puta (hedef) okları, tirkeş (savaş) okları, idman okları, meşk okları olmak üzere beş çeşit ok kullanılmıştır. Bunlarda kendi içerisinde yapım biçimi, uzunluk ve ağırlıklarına göre farklılıklar göstermektedir (Yücel, 2015).

Menzil Okları

Pişrev Oku

Çoğunlukla menzil atışları için kullanılan bir ok çeşididir. Çok uzağa gittiğinden Farsça pişrev adı verilmiştir. İlk dönemler bu ok yurtdışından getirilen hezaren ağacından yapılmıştır. Daha sonra çam ağacından yapılmaya başlanmıştır (Kahraman, 1995). Bakkam ayaklı Pişrev oklarının boyları 62.3-64.4 cm ağırlığı ise 14.8- 17.3 gr dır (Yücel, 1971).

Yeksuvâr Oku

Menzil atışlarında kullanılan bir ok çeşididir. İlk dönemler kamıştan yapılan oklar daha sonraları ağaçtan yapılmaya başlanmıştır. Yeksuvâr oklarının boyu, 64.2, göbek çapı 7 mm, ayak çapı 4.4 mm ağırlığı ise 12.4 gr dır (Yücel, 2015).

Zergerdân Oku

Yeksuvar okuyla hemen hemen aynı olan oktur. Aralarındaki fark ise, ustası tarafından altın tel sarılmasıdır. Ölçümleri ise: boy 64.6, göbek 72.2mm, Ayak 4.5 mm, ağırlık ise 14 gr dır (Yücel, 2015).

Meşk Okları

Hâki Oku

Ağaçtan yapılan menzil oklarının en eskisidir. Yapılış itibari ile pişreve benzemektedir. Pişrevden farkı ise yeleklerinin daha uzun olmasıdır (Kahraman, 1995).

Karabatak Oku

Karabatak kuşlarının kanatları yelek olarak kullanıldığından bu ismi almıştır. Pişrev okundan farkı ise boğazının ve yeleklerinin daha uzun oluşudur (Kahraman, 1995).

Azmâyiş Oku

Çam ağacından yapılır ve demir temreniyle eğitim oku olarak kullanılır. İki çeşit olup, birinci çeşit sela koşularında, ikinci çeşit ise antrenman meşklerinde kullanılır (Kahraman, 1995).

Putu (Hedef) Okları

Yeleş kartal veya kuşu kuşunun kanadından yapılmış ağaç oklardır. Bir çeşidine de hatteputası adı verilmektedir. Putu oklarının 56.9-68.7 cm arasında ağırlığı ise 11.8-68.7 cm'dir (İnan, 1992).

İdman Okları

Torba Gezi Oku

Yeleksiz olarak gürgen ağacından yapılan, hedef atışları için kullanılan bir oktur. Uzunluğu 65.2-66.2 cm, ağırlığı ise 5-6 gramdan fazladır (Yücel, 2015).

Hava Gezi Oku

Çamdan yapılan ve menzil atışlarına hazırlık için idmanlarda kullanılan bir ok çeşididir. Temreni ve hava gezi yeleş yoktur (Yücel, 2015).

İbriş Oku

Eskimiş Putu, azmâyiş, heki oklarının gövdelerinden yapılırdı. İdman ve meşk oku olarak kullanılırdı. Uzağa fazla gitmediği için dar alanlarda menzil idmanı yapmaya yarardı (Yücel, 2015).

Çavuş Oku

Menzil atışlarına başlamadan önce havanın atışa uygun olup olmadığını kontrol etmek için kullanılan bir ok çeşididir. Bu ok ıslık sesine benzer bir ses çıkararak gittiği için kolaylıkla izlenir (Yücel, 2015).

Tirkeş (Savaş) Okları

Askerler, tirkeş denilen deri çantalarını boyunlarına asarlar ve oklarını da bu çantanın içerisine bırakırlar. Savaşta kullanılan oklar bu atla anılır. Tirkeş oklarının ağırlığı menzil oklarınınkinden daha fazla ve yelekleri de uzundur. Bu okların uçları çelik temrenlidir (Yücel, 2015).

2.1.3. Ok Atma Çeşitleri

Osmanlılarda, nişana atma, darp vurma ve menzil atma olmak üzere üç çeşit ok atışı yapılyordu.

Nişana (Putu/Buta) Atma

Bireysel veya takım olarak yapılan bir atış çeşididir. Nişan olarak sepet veya tahta kullanılır. Tahta veya sepetin üzeri beyaz boya ile çember şeklinde çizilir, atış beyaz kısma yapılır.

şekil 2. Hüseyin Toksöz arşivinden nişana ok atış.

Hedef atış yapılacak yerden 200-300 adım uzağa konulur. Atıcılar bireysel veya gurup olarak atışlarını yaparlar. Oku, en çok nişana isabet ettiren kişi oyunu kazanır (Güven, 1999).

Darp Vurma

Daha çok gösteri için yapılan bir atış çeşididir. Genellikle cndiler, talimhane atıcıları, Yeniçeriler ve Silaşorlar şehzadelerin sünnet ve sultanların evlenme düğünlerinde hünerlerini göstererek padişahlardan ihsan almak için yaparlardı. Hedef olarak kullanılan ağaçtan yapılmış tablalara, tunç ziller, cam aynalar, kütükler, su bardakları ucu demir oklarla delinirdi (Kahraman, 1989).

Menzil Atma

Ok Meydanlarında yapılır. Uzun mesafe ok atışlarında okçular, atış mesafelerine göre dahil oldukları sınıflar içerisinde istedikleri hava üzerine yarışırlardı. Yarışmaların seksen gez aralıklarla dikilmiş iki bayrak arasında yapıldığı, en uzak mesafeye giden okun müsabakayı kazandığı bilinirken, ok iki bayrağın arasına düşmeyip dışarı çıkarsa atış geçersiz sayılırdı (İnan, 1992).

Kanunnâme-i Rımat'a göre, üç boyda menzil yarışması yapılyordu. Bu üç boyun isimleri ve katılacak olanlarda aranılan şartlar şöyleydi;

Üçüncü Koşu: Bu boya "Aşağı Koşu" da denir. 900 geze kadar atabilenler ve ihtiyarlar katılır. En yaşlı atıcının çektiği bir yay ile bütün atıcılar beşer ezmeyiş oku atarlar.

İkinci Koşu: Bu boya Orta koşu da denilir. 900 gez ve yukarisına atanların koşusudur. Yedişer heki oku atarlar. Yarışma eğer padişahın huzurunda yapılyorsa pişrev oku atılır.

Baş koşu: 1000 gezden yukarı atanların koşusudur. Atılacak ok miktarı, yarışmaya girecek atıcılar tarafından anlaşılaraq belirlenir. Pişrev oku atarlar (Kahraman, 1995).

2.1.4. Ok Meydanları

Spor meydanlarının tarihçesi ilk çağlara kadar uzanmaktadır. İstanbul'da Bizanslar tarafından araba yarışları için kullanılan alan hipodromdur. Bu alan, milattan sonra Roma imparatoru Septim Sever tarafından tesis edilmiştir (Sürün, 2014). Osmanlılar tarafından İstanbul'un fethinden sonra "At Meydanı" adını almıştır.

Osmanlılar ok atma talimlerine büyük önem vermişlerdir. İdman ve müsabakalar yapılabilmesi için geniş alanlara gerekli bina ve tesisler yapmışlardır. Bu meydanlara Okmeydanı veya atıcılar meydanı denilmiştir (Kunter, 1942).

Osmanlılar döneminde ilk vakıflı spor alanı Bursa'daki atıcılar alanıdır. II. Murat tarafından Edirne fethedildikten sonra kurulan ikinci meydan Edirne meydanıdır (Kahraman, 1989:).

Fatih Sultan Mehmet 1453 yılında İstanbul'u fethettikten sonra, fetihden önce otağını kurduğu alanı okçulara tahsis etmiştir. O tarihten beri bu alana Okmeydanı denilmiştir (DİA, 3/339).

Mustafa Kâni Telhîs-i Resâ'ilât-ı Rumât atlı eserinde İstanbul dışındaki meydan ve menzillerin sayısını şu şekilde vermiştir (Yavuz ve Canatar, 2010):

Akhisar, Amasya, Ankara, Avlonya, Budin, Cidde, Gelibolu, İskendiriye, Kâğıthane, Kütahya, Lazkiye, Maraş, Mekke, Peşte, Şam, Tire, Tokat, Vardar Yenicesi'nde birer menzil, Balıkesir, Bergama, Diyarbakır, İpsala, Konya, Ustorumca'da ikişer menzil, Belgrad'da dört menzil, İdris Köşkü (Eyüp yakınında), Davutpaşa ve Üsküdar'da toplam beş menzil, Bursa'da altı menzil, Bağdat ve Kahire'de

yedi menzil, Edirne’de onüç menzil (Üç meydanda), İstanbul Okmeydanı’nda kırkbeş menzil açılmıştır.

Ünsal Yücel Türk Okçuluğu adlı eserinde Mustafa Kâni’nin diğer kaynaklardan faydalanmadığını, bazı eksikliklerin ve yanlışlıkların olduğunu belirtmiştir. Diğer kaynaklara göre, Amasya, Ankara, Vardar, Yenicesi, Avlonya ve Üsküp’te ikişer, Diyarbakır’da bir menzil, Ayazmend ve Sofya’da dörder menzil olduğu, ayrıca Elbasan’da (Arnavutluk) ikişer, Budin, Peşte Kalesi ve Lâdik’te (Samsun) ise birer menzilli meydanlar bulunduğu anlaşılmaktadır. Gelibolu Âli, Gelibolu Okmeydanı’nı ayrıca ele almakta, dokuz menzil saymaktadır. Bu hesaba göre, 50 menzilli İstanbul Okmeydanı dışındaki Osmanlı kentlerinde, 38 ayrı meydanda 107 ok menzili bulunduğunu belirtmektedir (Yücel, 2015:).

İstanbul Okmeydanı ve Okçular Tekkesi

Fatih Sultan Mehmet İstanbul’un fethi sırasında karargâhını Kasımpaşa sirtlarına kurmuş ve deniz savaşlarını buradan yönetmiştir. İstanbul alındıktan sonra karargâhını kurduğu bu alanı okçulara tahsis etmiş ve bir de ferman yayınlamıştır. İstanbul Ok Meydanı zamanla gelişim göstererek imparatorlukta ok meydanlarının en önemlisi olmuştur.

Okmeydanı’nın Sınırları ve Korunması

İstanbul feth edildikten sonra Fatih Sultan Mehmet’in emriyle kurulan Okmeydanı, Haliç, Kasımpaşa, Hasköy’den geçen Piri Paşa deresi ile sınırlı olup, 1100 dönüm arazisiyle İstanbul’un en büyük meydanıdır.

Okmeydanı’nın korunması ile ilgili olarak Sultan II. Beyazıt, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, Sultan II. Murat, Sultan III. Mehmet, III. Murat, IV. Mehmet, II. Mahmut, Abdülmecid gibi Padişahlar fermanlar vermişlerdir (Yücel, 2015).

H-02-03-1341 [23Ekim 1922] tarihli belgede; Ok atılıp dua edilmek üzere Fatih Sultan Mehmed Han tarafından vakfedilen Okmeydanı arazisine bazı kişilerce müdahale edildiği belirtilmektedir (DH.İ.UM:7/1).

Okmeydanı'na Ait Bina ve Tesisler

Ok meydanına ilk tekke binasını ve mescidini yaptıran İskender Paşa'dır.

Şekil 3. Carl Gustav Löwenhielm tarafından 1820 de yapılan Okçular Tekkesi tablosu (Yenal, 2003).

Tekkenin yanındaki namazgâh ise Gürcü Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Üzerinde şu kitabe yazılıdır:

“Bu makamı yaptı çün Gürcü Mehmet Paşa
Gördüler aynı yerinde hayli Tahsin ettiler
Bir namazgâh oldu hakka şimdi Okmeydanı'na
Bu feza-yı bi-nazire necm-i hayrı saçtılar
Olmamıştı bu araya bundan evvel hiç nazar
Bu binayı gördüler candan dualar etdiler
Bu makamı göricek Hatıf didi tarihini
Hay mahallinde aceb mihrab ve mimber yaptılar (Kahraman, 1989).

Ok meydanının mescidi tekke binası namazgâh gibi bölümler çeşitli dönemlerde eklemelerde yapılarak bakım ve onarımı yapılmıştır.

Okmeydanı'nın Gelirleri

Okmeydanı ile ilgili bir vakıf defterine rastlanılmamıştır. Ok meydanının bakım ve onarımı için padişah fermanlarına rastlanılmaktadır.

14.C.1119 [14.08.1707] tarihli fermanında, Okmeydanı'nda Atıcılar tekkesinde kemankeşler için Filibe nezareti malından ve Kiler-i Amire mevcudundan pirincin alınması belirtilmektedir. Bu ferman transkripsiyonu:

İftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'ü'l-mehâmid ve'l-ekârim el-muhtas bi-mezîd-i inâyeti'l-meliki'd-dâim Filibe nâzırı () dâme mecdühü tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olacak ma'lûm ola ki bin yüz seksen yedi senesi Zilka'desinin sekizinci günü taht-ı âlî-baht-ı Osmânî üzre cülûs-ı hümâyûn-ı meymenet makrûnum vaki' olup umûmen tecdîd-i evâmîr olunmak fermânım olmağın bundan akdem tîrendâzân Dîvân-ı hümâyûnuma arzuhâl idüp Okmeydanı'nda Atıcılar Tekyesi'nin Filibe Nezâreti Mukâta'ası malından Asitâne-i sa'âdetimde kîlâr-ı âmirenden almak üzere yevmî bir şinik pirinç bâ-fermân-ı âlî ta'yîn olup lâkin yedlerinde olan emr-i âlîşân zâyî' olmağla zâyî'den yedlerine emr-i âlîşân verilmek bâbında inâyet rica etmeleriyle hazîne-i âmirende mahfûz olan Anadolu Muhâsebesi defterlerine nazar olunduk da bin yüz elli üç senesi Cemâziyelâhir'inni on dokuzuncu günü tekye-i mezbûra ta'âmiye olunmak mukâta'a-i mezbûreden almak üzere yevmî bir şinik erz tevcîh olup ba'dehû beher sene ocaklık pirinci ile gelüp kîlâr-ı âmirenden verilmek üzere emr-i şerîfim verilüp lâkin şehriye verilmesine muhtâc olmalarıyla beher şehir Matbah-ı âmire mevcûdundan verilmek üzere Anadolu muhâsebesi Masraf kalemlerine kayd ve ...? verilmek bâbında bin yüz elli üç senesi Receb'inin on birinci günü sâdır olan fermân-ı âlî mücebince verilen emr-i şerîfim Dersaadet'ime götürüp tecdîd ricâ etmeleriyle imdi kaydı mücebince tecdîd olunmak fermânım olmuşdur. Buyurdum ki hükm- i şerîfüm vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzre mukaddemâ vârid ve hâlâ şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerif-i celîlü's-şân-ı vâcibü'l-ittibâ'ımın mazmûn-ı münîfi birle âmil olasız. Şöyle bilesiz alâmet-i şerîfe i'timâd kılasın.

Tahrîren fi'l-yevmi's-sâmin min şehri Zilhicce sene semâniye ve semânin ve miete ve elf.

Be-makâm-ı Kostantiniyyetü'l-mahrûsa (EK: 6, C.MF: 110/5474).

Yine 23.C.1235 [08.03.1820] tarihli belgede; Okmeydanı'ndaki ok atıcılar Tekkesi'ne meydan günlerinde pişirilmek üzere 100 kilo pirinç ile 240 okka sadeyağın dergâh Şeyhi Ahmet Efendi tarafından Matbah-ı Amire den alındığını gösterilmektedir (EK: 7, C.BLD: 9/447).

11.L.1235 [11.11.1808] tarihli başka bir belgede Tirendazan Şeyhi Müderris İsmail Efendi'nin arzuhalinde, Okmeydanı tekkesi için Tersane-i Amire ambarından 100 kilo olarak verilen buğdayın 1176 senesinde de verilmesi gerektiği belirtilmektedir. (C.BLD: 8/397).

Yine farklı bir belgede H-21-04-1243 Hangah-ı Tirendazan Vakfı'nın Galata Kasımpaşa kasabasındaki Tekkeleri, alınan paraları ve masrafları belirtilmektedir (EV.d: 38557). H-29-12-1212 Esami defterinde Hazine-i hümayunda bulunan kemankeş ağalarının isimlerine geniş yer verilmektedir (TS.MA.d: 4113).

Ok Meydanının Yönetimi ve Sorumluları

Ok Meydanı yönetiminin en üst görevinde bulunan kişi “Şeyh” ismiyle anılır (İnan, 1992; 29) ve bu Şeyhler için; Tirandazân Şeyhi, Okçular Reisi, Okçular Baş, Şeyhü'l Meydan, Şeyhü'l Kemankeşân, Şeyh ve Reisü'l Tirendezân, Şeyhü'r Raniyân, Okçular Şeyhi, Atıcılar Şeyhi (Yücel, 2015; Köseoğlu, 1953) gibi isimler kullanılırdı.

Meydanlarda dini bir saygı hâkimdir. Buradaki şeyhler tarikat tekkelerinde ki “post nişin” ile aynı görevi üstlenmezler. Bu maksatla şeyhler için Reis-i Tirendâzan unvanı da kullanılıyordu. Tekke ve dergâh sözleri içinde bu böyledir. Tekke ve dergâhlar kemankeşlerin sohbet ettikleri yemek yedikleri bir spor kulübüydü (Yücel, 2015: 105).

Tekke ve meydan, şeyhin başkanlığında bir heyet tarafından yönetilirdi. Şeyhin sağında eskilik sırasına göre, sağdan birinci sıra şeyhü'l-menâzilfi'l-meydan (menziller şeyhi), sağdan ikinci, şeyh-i mütevellî-i akça-yı vakf-ı nukud denilen vakfın mütevellisi, onun altında menzil sahipleri ile vâcibü'r –riâye-m meydan denilen ihtiyarlar otururdu. Şeyh bunlardan seçilirdi. Kabza alan kemankeşler-yani talib-i menziller- kıdem sırası ile solda oturur, menzil alınınca sağda “dümene” geçerlerdi (Yücel, 2015).

Ok meydanlarında ilk defa kimin meydan şeyhliği yaptığı bilinmemektedir. Bir rivayete göre, ok meydanında kemankeşlere ilk olarak atıcılık dersi veren, Akşemseddin hademesinden Şeyh Ali'dir. Bir başka rivayete göre de, bizzat “Akşemseddin bu fenn-i celilde dahi pîr olmağla” ilk meydan şeyhi odur (Yücel, 2015) denilmektedir. Belgeler Ok Meydanı'nın açıldığı (1454) yılından tekkenin yapıldığı Sultan Beyazıt zamanına kadar meydanda şeyh olmadığını göstermektedir.

İskender Paşa tekke ve mescidi yaptırıp vakıflar bağlanınca, bu kuruluşu yönetecek ve hesabını bağlı bulunduğu nezarete verecek bir de şeyh olması ihtiyacı doğdu. O zamanlar İstanbul'da ün yapmış bulunan ve Fatih Sultan Mehmet'in bilinen Ok Meydanı Tekkesi şeyhleri şunlardır: Uncu Şucâ, Hacı Süleyman, Ali Hoca, İmam Mehmet Efendi, Kâtip Abdullah Efendi, Rahikli Ali Ağa, Kaddi İbrahim Efendi, Kırkçeşmeli Mustafa Çelebi, Kâtip Ahmet Efendi, İsmail Çelebi, Fethizade Seyyid

Mustafa Efendi, Halil Efendi, Nazîfî Mustafa Ağa, Bîzebân Ali Ağâ, Mehmed Hafid Efendi, Şâkir Ağa, Binyüzcü Hâfız Ahmet Efendi, İshak Efendi, Üsküdarlı Mustafa Ağa, Câbizade Bulhani İbrahim Efendi. İbrahim Nâşid Ağa, Ahmed Abdür-rauf Bey, Mustafa Mutî Efendi (Yücel, 2015: 107-116), Mahmud Dede, Hamza Dede, Şeyh Hamdullah Mehmed Efendi, Recep Ağa, Mehmed Emin Vahit Efendi'dir (Kahraman, 1989).

H-04.Ş.1213 [22.01.1798] tarihli belgede Okmeydanı'nın ölen Tirendazan Reisliği ve Ramiyan Şeyhliği'nin Mustafa Nazifi'ye verildiğini belirtmektedir. Belgenin transkripsiyonu:

Berât verile

Şeref-yâfte-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn mücebince tevcîh ve berât i'tâ olunmak buyuruldu. Fî 4 Ca. 213

Cenâb-ı rabbü'l-âlemîn

Şevketlü mehâbetlü kudretlü kerâmetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin mübârek vücûd-ı hümâyûnların kâffe-i kedûrât-ı kevniyeden masûn ve a'dâ-yı bedhâhların "eynemâ kânû makhûr ve ser-nigûn eyleye âmîn. Arzuhâl-i kullarıdır ki Okmeydanı'nda reis-i tîr-endâzân ve şeyh-i râmiyân olan Halil Efendi fevt olup bâ-berât-ı âlişân üzerinde olan meşîhat mahlûl ve yeri hâlî kalmağla kâ'ide-i tarîk-i kemânkeşân ve resm-i berîne-i pehlivânân üzre sâhib-i menzillerin akdemi ve cümle ehl-i kabzanın muhtârı bu kulları olduğum ma'lûm-ı inâyet-melzûm-ı tâcdârîleri buyuruldukda merâhim-i aliyye-i hüsrevânelerinden mutazarrı'dır ki eslafa inâyet buyurulan berât-ı âlişân bu kullarına dahi inâyet ve ihsân buyurulmak bâbında emr u fermân şevketlü mehâbetlü kudretlü kerâmetlü pâdişâh-ı âlem-penâh efendimiz hazretlerindir.

Bende Nazîfî? Mustafa

Silahşor-ı şehriyârî

Nişândan Kaydı

Meşîhat-ı der-Meydan-ı Ok

Ta'îmi mesnûn olan tîr-endâzânlık fenni üstâdlardan görüp meşk-i zamân ve edyâna muhtâc olmakdan nâşî taraf-ı Devlet-i aliyye'den Okmeydanı dimekle ma'rûf

mahal zümre-i mezbûreden mahall-i meşk ta'yîn vekadîmden bu âna gelince gürûh-ı mezbûrenin mâ-beynlerinde aslah ve ahak olanlardan biri cümle ma'rifetleriyle şeyh ve reis-i tîr-endâzân olmak âdet olduğuna binâen yedlerinde olan hatt-ı hümâyûn-ı inâyet-makrûnumla mu'anven kânûnnâme-i hümâyûn okçu ve yaycı tâyifesinden Şeyh olmak kâ'idelerine mugâyir olduğu ecilden zikr olunan riyâset ve meşîhat unvânı mübârek hatt-ı hümâyûn-ı inâyet-makrûn ile mu'anven nişân-ı hümâyûn ile muttasıf olan Seyyid el-Hâc Mustafa veled-i Seyyid el-Hâc Fethullah fevt olup zikr olunan riyâset ve meşîhat mahlûl olmağla râfi' Halil zîde sahâhuhû zümre-i mezbûreden sâhib-i menzil ve cümleden atîk ve muhtârı olmak hasebiyle zikri murûr eden riyâset ve meşîhat kânûn-ı kadîm üzre müteveffâ-yı mezbûrun mahlûlünden ber-muktezâ-yı tarîk kendüye inâyet ve ihsân ve yedine berât-ı şerif i'tâsı bâbında arzuhâliyle istidmâ-yı inâyet itmeğın şürûtu mücebinece mûmâileyh cümleden atîk ve muhtârı olmağla riyâset ve meşîhat-ı mezbûra tevcîh olunup nişân-ı hümâyûn verilmişdir. Fermân devletlü sultânım hazretlerindedir. Fî 10 Za. Sene 1204 (Ek: 8, HAT:1471/48).

05.S.1188 [17 Nisan 1774] Tarihli belgede Manisa'nın Turgutlu nahiyesinin Azizli karyesindeki Okçu Baba Bektaşî Zaviyesine zaviyedar tayini yapılması (EK: 9, C..EV:605/30502), Ali Ağanın vefatıyla boş kalan tirandazan Şeyhliğine Üsküdarlı Hafız Ahmed'in atanması (EK: 10, HAT: 1538/32), Okmeydanı'ndaki Kemankeş Tekkesine bir tekke-nişin müstahfız tayin edilmesi ve cami için iki kalıçe seccade satın alınması (HAT:1548/20), Bursa'da Okmeydanı'ndaki musalla hatipliğine kemankeşler şeyhi Feyzullah halifenin tayin edilmesi (Ek: 11, C.M.F: 81/4021), H-14.Ş.1282 [2 Ocak 1866] tarihinde Ok Meydanı Tekkesi Meşîhati (şeyhliği) Vekaleti'nin Kani Beyzade Ahmed Bey'e verildiği (A.)MKT.MHM: 349/76) belgelerden anlaşılmaktadır.

Ok Meydanlarının yönetici ve sorumluları şu kişilerden oluşurdu: Şeyh, Havacı Baş, Altı Koruyucu, bir Duahan, bir Mevlithan (İnan, 1992).

Eğitim

Atıcı olmak isteyen kişi bulunduğu şehirde Atıcılar Tekkesi var ise, tekkeye giderek dileğini meydan ihtiyarlarına bildirip, kendisine bir üstat verilmesini ister. Meydan ihtiyarları o kişinin kötü bir şöhreti olup olmadığını araştırıp, ahlâken atıcılığa lâyık görürlerse, menzil alıp sicile yazılmış usta atıcılardan birini ona üstat olarak verir. Eğer o şehirde yalnız ok meydanı varsa, meydana bakmakla görevlendirilmiş ihtiyarlara

bu dileğini bildirir veya üstat bir kemankeşle kendisi anlaşarak ona şakirt olur (Kahraman, 1995).

Kabza talibinin önce kendisine bir üstat edinmesi, onun nezaretinde gerekli eğitimi görmesi, atış usullerini kaidelere uygun olarak öğrenmesi ve idmana ara vermemesi gerekirdi. Talip ayrıca kendisine, tecrübeli taliplerden veya kabza sahibi kemankeşlerden birini yol kardeşi olarak seçer, ondan tekke ve meydan törelerini öğrenirdi (Yücel, 2015).

Küçük kabza alan şakirt, ustasından öncelikle okçuluğun ahlaki değerlerini alırdı. İlk defa idmana başlayacağı zaman “su kepazesı” denen yumuşak yay kullanırdı. Kepaze kabzasının nasıl tutulacağını öğrenir ve vücudunun kepaze ile uyum kazanmasını sağlardı. İlk günlerde 66 kepaze çekilirdi. Bu çalışma ustalarının yönetiminde, günde, bine kadar çıkabilirdi. Şakirtler, her sabah, on gezden başlayarak, her defasında artırmak üzere avuçlarını bir mermere vururlardı. Bu çalışmalar 4-5 ay sürerdi.

“Torba meşki” denilen tekkedeki çalışmalar tamamlandıktan sonra, acemi okçular meydanda, “Hava Gezi” atışlarıyla çalışmalarını sürdürürlerdi (Yıldız, 2002).

Hava gezi ise yeleksiz ve temrensiz/soyasız kalınca oklarla yapılan oklardı. Daha çok açık alanlar için uygun bu atışlarda da amaç oku düzgün atmaktır. Hava gezi 30 gün süre ile sabah 150, akşam 150 olmak üzere günde 300 atış şeklinde yapılır. Bu antrenmanda menzil atışına ait uygulama ve incelemeler öğrenilmiş olmalıdır. Yeterli meşk süresi sonunda kemankeş adayları atışlara yumuşak yaylardan başlamalı, kademeli olarak yayların kuvvetini arttırmalıdır. Sıkı antrenman programı asla terk edilmemelidir. Yapılabilecek en basit antrenman, sabah uyanır uyanmaz çekilen 66 adet kepezdir (Tüzün, 2010).

Henüz kepeâde idmanı devresinde bulunan acemi okçuya da Kepâdekeş denirdi. Bu konuda okçular arasında bir atasözü çok tekrarlanırdı: “Sen oku bir gün bırakırsan, o seni on gün bırakır.” Bu süre içinde Küşekçe yayı ile Hava-gezi’ni *torbaya* atarak idman yapar. Ustası bu idmanları yeterli görünce, ok meydanına giderek *Putu* ve Menzil atışlarına da çalışır (Güven, 1999).

Ok atışı çalışmalarına yeni başlayan kişilerin eğitimlerine, “meşk”, kullanılan oklara da “meşk okları” adı verilirdi. Bu oklar diğerlerine göre hafif olurdu (Yıldız, 2002).

Yemek

Okmeydanı tekkesinde kemankeşlere pazartesi ve perşembe günleri yemek verilmekteydi. Yemek yalnızca sicil defterinde ismi yazılı olanlar için çıkardı. Misafirler ve müstahak olanlara da idareten verilirdi. Yemek 7 çeşit olarak çıkarılır ve 7 sofrada ikram edilirdi. Tekkedeki atıcılar çoğalınca Sultan III. Selim babası III. Mustafa'nın vakfından senede 1000 krş verilmek üzere sofraya sayısını 10'a çıkarttı.

Tekkenin şeyhi orta yerdeki sofrada otururdu. Sağ tarafında menzil sahipleri eskilik sırasına göre, sol tarafında ise müstahaklar ve talipler otururdu. Misafirleri ihtiyarlar yanlarına alırlardı. Yemekten sonra padişaha devlet büyüklerine dua edilirdi (Kahraman, 1995).

Tekkede kabza alma, taş dikme, okun yerden çıkarılması gibi törenlerde de yemek verilmekteydi.

Atıcılar Sicil Defteri

Atıcılar sicili, İstanbul Okmeydanı'nda 900 geze ok atarak büyük kabza almaya hak kazanmış kemankeşlerin isimlerinin yazıldığı defterdir. 1484 yılında tekke binası yapıldı ve kabza alan atıcıların isimleri sicil defterine yazılmaya başlandı. 1682 yılında Kanunname-i Rımat yazıldıktan sonra eski deftere devam edilmedi ve yeni defter tutuldu. Eski defter 1839 yılında çıkan bir yangında yandığı için içerisinde kaç atıcının isminin yazıldığı bilinmiyor. İkinci deftere 1905 gününe kadar 3375 atıcının ismi yazılmıştır (Kahraman, 1995).

2.1.5. Okçuluğun Dini Yönü

İslam dininin ilk zamanlarından itibaren okçuluk ayrı bir önem kazanmıştır. Ok atmak, kabza tutmak Hazret-i Muhammed'in sünnetidir. Tabiin ve Tebâüt-Tabiin'in âdetleridir (İnan, 1992).

Ok ve yayın İslam dinindeki önemi hakkında okçuluk risaleleri içinde geniş bilgi verilmiştir. Bu konuda kırk hadis olduğu belirtilmektedir. Bu konudaki hadisleri bir araya toplayan Hadis-i hastalık ya da sefer gibi Erbaîn kitaplarına da rastlanılmaktadır (Yücel, 2015). Bu hadislerden bazıları:

“Ok at! Annem babam sana feda olsun” (Kocaer, 2013).

“Çocuklarınıza Kur'an okumayı, ok atmayı ve yüzmeyi öğretiniz”

“Bir ok sayesinde üç kişi cennete girer: oku yapan, sunan ve atan.”

“Bir kiři gaza niyetine dūřmana ok atsa, dūřmanını vursa da vurmasa da kendisine bir azat etme sevabı yazılır.”

“Ok atmak nafîle ibadetten daha hayırlıdır.”

“Ok atılan yer ile okun dūřtūęü yer arasındaki uzaklık kadar size cennetten bahçeler vaat edildi.”

“şu üç mecliste melekler sizinle beraber olurlar: biri ok atışmak, biri pehlivanlık etmek ve biri helaliyle sevişmek.”

“Ok atmayı öğrenen, sonrada özürsüz terk eden bizden değildir.”

“Sıkıntısı olan kişi ok ve yay edinse sıkıntısı zail olur” (Yücel, 2015).

“Ok atmak, haram olan oyunlardan değildir. Bilâkis atıcılık, eğlendiklerinizin en hayırlısıdır”.

“Ok atmayı öğreniniz ve ondan yüz çevirmeyiniz, zira iki hedef arasındaki mesafe, cennet bahçelerinden büyük bir bahçedir”.

“Ok atmak İslâm’ın meziyetlerinden biridir.”

“Çocuklarınıza atıcılığı ve yüzmeyi öğretin” (Ayanoğlu, yy).

“Nişana ok atan kişi Tanrı Teâlâ yolunda harpte ok atan gibidir ve ok atan kişiye ok yetiştiren kimsenin her bir adımına bir köle azat etmek sevabı verilir (Kahraman, 1995).

Hazreti Muhammed’in hadisleri nedeniyle atıcılık “Sünet-i Peygamberi” diye bilindi (Kahraman, 1995) ve buna istinaden okçuluğa çok önem verildi.

2.1.6. Atıcılar Kanunu (Kanunname-i Rımat)

Osmanlı Devleti’nde yetkili ve bilgi sahibi bir ekip tarafından oluşturulan ilk Osmanlı kanunudur.1682 yılına kadar kemankeşlerin kendilerine özel bir yazılı kanunu yoktu. Yine de yüzyıllardan beri uygulana gelen adetler “kanun” diye adlandırılmıştır. 1640-1682 yılları arasında okçu ve yaycı esnafı, ok meydanı ve tekke etkin duruma geçti. Bazı usulsüzlükler olmaya başladı.1682 yılında atıcılar durumu devlet büyüklerine iletiler. Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa İstanbul Kadısı Bekri Mustafa Paşa’dan bir çalışma yapmasını istedi. 1682 yılının Ağustos ayında atıcılık yapmış 40 kişi toplanıp bir kurul oluşturulup, bu kurul atıcılar kanununu oluşturmuştur (Kahraman, 1995).

2.1.7. Okçu Esnafı

Osmanlı devletinde güçlü bir esnaf teşkilatı vardı. Bu esnaf teşkilatının oluşmasında ahilik önemli bir yere sahipti. Ok ve yay imalathanelerinde sistemli bir esnaf teşkilatı vardı. Bu teşkilat yaycılar, kirişçiler, zehgirciler, okçular, tutkalcılar vb. esnaf teşkilatlarından oluşuyordu. Osmanlıda ok sadece spor amaçlı kullanılmayıp, aynı zamanda ordunun başlıca silahı olmuştur. Ordunun ihtiyaçları resmi imalathanelerden karşılanmaktaydı. Özel imarethaneler de vardı.

Okçu ve yaycı esnafının müşterisi kemankeşler olmuştur. Bu esnaflar Atış günlerinde Okmeydanı'na gider, sattığı okları tamir ederlerdi. Bu esnada da yeni oklar satarlardı. Ünlü Kemankeşlerin okçuları ve yaycıları vardı. Rekor kırıldığında bu okçu ve yaycılara da ödül verilirdi.

Okçu esnafına verilen ihsanlar ve ödüllere ehli hiref, hassa, mühimme gibi defterlerde rastlanılır.

Okçu esnafının alacaklarının tahsili (A.}MKT.NZD: 80/58), Okçu esnafının arzuhalinin Hazine-i Hassa Nezareti'ne takdimi (A.}MKT.NZD: 82/26), Edirne'de okçu ve yaycı ustası olmadığından ücretleri Edirne yamakları esnafı tarafından ödenmek üzere İstanbul'dan Edirne'ye iki nefer okçu, iki nefer de yaycı ustası gönderilmesi talebi (AE.SABH.I: 100/6811), Okçubaşı Hacı Abdurrahman'ın beş seneden beri Kazdağı'ndan ok çubuğu getirtmediği cihetle maişetlerine hanel geldiğine dair, Bayezid Camii ittisalindeki okçu esnafı tarafından verilen arzuhal (C..BLD: 133/6633), Ok Meydanı'nda Dergah-ı Şerife bağlanan okçu dükkanının mukataya rabtedilerek ilmühaberinin gönderildiğine dair (İ..DH: 414/27412) belgeler de okçu esnafıyla ilgili geniş bilgiler verilmektedir.

2.2. Ahilik

2.2.1. Ahi Birliklerinin Yönetimi

Ahi birlikleri büyük meclis, bir başkan ve beş kişiden oluşan yönetim kurulu olmak üzere iki kurul tarafından (Elkatmış ve Demirbaş, 2001) yönetilirdi. Bu beş kişi ve esnaf şeyhi, teşkilatın ana karar organıydı. Kurul üyeleri alınan kararlarda esnaf şeyhine yardımcı olurlardı. Yönetim kurulu üyesi olarak seçilebilmek için, en az beş yıl usta olarak çalışıyor olmak, mahkûmiyeti bulunmamak şartı aranırdı (Ekinci, 2008).

Esnaf şeyhi (Mütevelli) olarak seçilen kişinin eski ustalardan olması ve en az üç usta yetiştirmiş olması, halk arasında güvenilir olması (Kurtulmuş, 2011) gerekmektedir.

Ahi birliklerinin en yetkili üst organı büyük meclistir. Büyük meclis bütün esnaf şeyhlerin toplanmasıyla meydana gelirdi. Büyük meclis kendi içlerinden “Ahibaba vekili” adı verilen kişiyi başkan olarak seçerlerdi (Ekinci, 2008).

2.2.2. Sosyal Faaliyetler

Ziyafet Toplantıları

Bu toplantıların en büyüğü senede bir defaya mahsus olarak yaz aylarında, mesire yerlerinde, üyelerin hepsinin katılımıyla ziyafet toplantısı adı altında yapılırdı. Sabah erkenden toplantı yerine ulaşıldı. Akşama kadar gezilir ve eğlenilirdi. Öğle ve akşam yemeği toplu olarak yenilirdi. Esnaf şeyhi toplantıya katılanlara nasihatler ederdi.

Benzer toplantıları farklı esnaf gurupları da yaparlardı. Çıraklık, kalfalık, ustalık törenlerinden sonrada buna benzer ziyafet toplantıları yapılırdı (Ekinci, 2008).

Üç Günler Toplantısı

Büyük meclis tarafından mesire yerlerinde organize edilip, üç gün üç gece devam ederdi. Toplantı yapılacak yeri ve günü, en az 15 gün önceden haber verilirdi. Toplantıya esnafların hepsi, mahallelerin ihtiyar heyetleri, köylerin imamları ve fakirler davet edilir. Toplantıda yemekler yenir, geziler düzenlenir, şenlikler yapılırdı (Çağatay, 1989).

Yaren Sohbetleri

Yaren sohbetleri uzun kış gecelerinde her yıl kasım ayında başlanılarak yapılırdı. 7-8 genç bir araya gelerek, içlerinden sevilen ve maddi durumu iyi olan iki kişiyi seçerlerdi. Bu iki kişiden yaşça büyük olan yaren başı, diğeri de yaren kâhyası olurdu. 20-25 kişilik bir gurup oluşturulur ve bu guruba yaren denilirdi. Yaren toplantılarında yaşlı kişilere saygıdan dolayı yaşlı olanlar yarenin yanında otururlardı.

Toplantılar akşam namazından sonra yapılırdı. Mazereti olup toplantıya katılmayanlar yaren kâhyasına haber verirlerdi. Toplantıya geç kalanlar cezalandırılırdı (Ekinci, 1989).

2.2.3. Uygulamalar

Yamaklık Dönemi

On yaşından küçük olan çocukların velisi veya babası tarafından bir sanatı öğrenmek için ustanın yanına verilmesiyle yamaklık dönemi başlardı. Ustalar yamakların okuma yazma öğrenmelerine çok dikkat ederlerdi. Yamaklara, mesleki dini, sosyal eğitimlerin yanında teşkilatın adap ve erkânı da öğretilirdi (Ekinci, 2008).

Çıraklık Dönemi

İki yıl bedava ve düzenli olarak yamaklık eden özel bir törenle çıraklığa yükselirdi. Çıraklık dönemi mesleklere göre farklı olmakla birlikte genelde 1001 gündü. Kuyumculuk gibi zor mesleklerde bu süre 20 yıla kadar çıkardı. Çırağın ustasına güvenmesi, ustanın da çırağa mesleğiyle ilgili bilgileri öğretmesi zorunluydu (Ekinci, 1990).

Kalfalık Dönemi

Kalfalık süresi bütün meslekler için üç yıldır. Bu süre zarfında kalfaların, ata binme, atıcılık sporu ve askeri eğitime de tabi tutulurlardı. Bu eğitimlerde başarılı olan kalfa ustalığa yükselmek için imtihan niteliğinde bir törene tabi tutulurdu. Yine kalfa kendi mesleği ile ilgili yapmış olduğu bir eseri ustalar meclisine sunardı. Yapmış olduğu eser ustalar meclisi tarafından beğenilirse, genç kalfa ustalığa yükseltilirdi (Ekinci, 2008).

Ustalık Dönemi

Üç yıllık kalfalık süresini tamamlayan, hakkında hiç bir şikâyet olmayan, çırak yetiştirmede titiz davranan, kalfalarla iyi geçinen, işine bağlı olan, dükkân yönetebilen kalfalar törenle “üstâd” yapılırdı. Törenden sonra ustalık unvanını alanlar kendi adına işyeri açma yetkisine sahip olurlardı. Eğer isterlerse de eski ustalarının yanında çalışırlardı (Günay, 2003).

3. MATERYAL VE METOT

3.1. MATERYAL

Çalışmada Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA) belgelerinden okçuluk ve ahilik ritüelleriyle ilgili seçici veya ayırıcı özelliği olan 64 defter ve 32 belge olmak üzere toplamda 96 BOA kayıtlarından faydalanıldı. İlk defa kullanılacak bu orijinal arşiv belgeleri, tarih-tarama yöntemine uygun olarak tasnif edildi. Ayrıca “Nakil Kaynaklar” olarak adlandırdığımız tarihi kaynaklar, seyahat notları ve çağdaş araştırmacıların yayınlarından da faydalanıldı.

3.2. METOT

Çalışmada tarama yöntemi esas alındı. Taranan belgelerin konumuz açısından veri oluşturabilecek nitelikte olanların transkripsiyonu yapıldı, içerikleri hakkında tanıtıcı bilgiler verildi. Belgeler, karşılaştırma yöntemiyle değerlendirilerek tahlil edildi. Taranan belgelerden 28’i orijinal haliyle tezin ekler bölümüne konuldu. Ayrıca gerektiğinde müracaat edilmesi için okçuluk ve ahilikle ilgili deyim ve terimler sözlüğü oluşturuldu.

4. BULGULAR

4.1. Okçuluk ve Ahilik Ritüelleri

Okçulukta yapılan küçük kabza alma, büyük kabza alma, okun yerden çıkarılması, taş dikme gibi ritüeller ve ahilikte ise çıraklık, kalfalık, ustalık ritüelleri belirli formata göre yapılırdı. Bu formatlar içerisinde kademe alma merasimleri ahilik ritüellerine göre yapılırdı.

4.2.1. Küçük Kabza Alma Töreni

Tekkeye başvuran atıcıya meydan ihtiyarları tarafından bir usta verilir. Meydan ihtiyarları çırağa kabza verilmesine karar verirler. Usta, çırağına yayı verirken, çırak ustasının önünde diz çöker, usta da, sol eliyle, yayı kabza altından tutarak şu konuşmayı yapar:

“-Bis'millâh ve âlâ berekât-i Resûlu'llâh diyüb kabza Cebrâ'il Aleyhi'sselâm Hak sübhanehu ve Teala nunemr-i şerifle cennetden çıkarub ibtidaber-vech teberrüken Peygamber Aleyhi's-selâm'a getürdi. Ba'dehu Hazret-i sultan-u enbiya şallâ'llahu aleyhi ve selem izn-i, şerefleriyle Sa'd bin Ebi Vakkas radiyallâhü anh pir'imiz olub kabzay'î eshâb-ı güzine rıdvânü'llahi Teâla aleyhim ecma'in virüb emanet birbirinden gelerek üstadum bana virdi. Ben dahı emaneti sana teslim eyledüm. Fi sebilillâh niyet idüb ok at gaza eyle ve dahı talib olan kabza aşkına bu minval üzre hayr ve du'a ile teslim idüb” diyerek kabzayı şakirdinin sol eline teslim eder ve sağ elindeki bir oku veya gezi şakirdin sağ eline verip usulünce çektirerek kabza almış olunur. O günden sonra bu şakirde Kabza Talibi denilir (Vural ve Aksoy, 2010).

4.2.2. Büyük Kabza Alma Töreni

Kabza günleri meydanın ve tekkenin en kalabalık günleridir. Kaç kişi kabza alacaksa o gün hepsi meydana gelirdi.

Kendisine Küçük Kabza veren üstadıyla ok atmayı meşk eden atıcı, Heki okuyla 800 geze, Yeksüvar okuyla 850 geze ve Pişrev okuyla da 900 (594 m) geze atabilecek duruma gelince, üstadının da iznini alarak meydan ihtiyarlarına gidip: “İhtiyarlar, duanız ve izniniz ile Müsahık isem 900 gez menzile talibim.” der. İhtiyarlar atıcının hangi menzilde duracağını, yayının ağırlığının o menzilde atmaya uygun olup olmadığını, okçusunun ve yaycısının kimler olduğunu öğrendikten sonra, başka bir engel de bulunmuyorsa atışa müsaade ederler (Kahraman, 1995).

Menzil atmaya izin alan atıcı iki ayak yerinde üçü hava yerinde olmak üzere beş tanık hazırlar. Elverişli bir havada üstadını, yaycısını, okçusunu, tanıklarını, bütün tekke personelini ve o gün meydana bulunan kemankeşler ile varsa konukları beraberine alarak şeyhin huzurunda toplanmak üzere Meydan Sofası'na gelirler (Güven, 1999).

Hava yerinde duracak iki meydan ihtiyarı ile ayak yerinde bulunacak iki kemankeş tanık hazırlandıktan sonra, kabza talibi abdest alarak hangi menzilde atacak ise, o menzilin ayak taşına Bismillahirrahmanirrahim diyerek basar. Havacılar hava yerine giderler. Ayak yerinde bulunacak tanıklardan birisi kabza talibinin sağında, diğeri solunda dururlar. Atıcı kurulmuş yayı yaycısından ve oku da okçusundan alıp tekrar "Bismillahirrahmanirrahim" diyerek yayı çeker ve "Ya Hakk" edasıyla oku atar.

Atılan ok pişrev ise (900), Yeksüvar ise (850) gezden ve Haki ise (800) gezden aşağı düşmemesi gerekir.

Kurallara göre atmış ve gereken menzilden ileri oku düşmüş ise, havacılar sarıklarını havaya atarak işaret verirler. Buna "Destar bozdu" denir. Atıcı ayak taşına doğru basmış ise, hep beraber okun düştüğü yere gidilerek ok erkân ile saplandığı yerden çıkarılır (Kahraman, 1995).

Havacılarla beraber bulunan kemankeşler okların şart mahalline vardığını gördükten sonra tekkenin vekil harcı, kabza taliplerini meydan odasında şeyhin oturduğu köşeye yakın yere ilk atanı başa gelecek şekilde sıraya göre oturlardır.

Kabza verilmeğe şeyhin duası ile başlanır, dualar geçmişlerin ruhuna ithaf olunurdu.

Kemankeşler arasında yayın her tarafından ziyade, kabzaya riayet edilirdi. Yay her defa ele alındıkça ve elden bırakılınca ortası öpülürdü.

Kabza verilmesi sırasında vekilharç talipleri sırasıyla kaldırılıp şeyhin önüne götürülürdü.

Şeyh: Sen kabzaya talip misin?

Talip temenna ederek talip olduğunu bildirince şeyh usulden olan suallere başlardı.

Şeyh: "Ayağa durdum ve mahallinden aşırı ok attım" diye dava ediyorsun ayak şahitlerin var mı?

Vekilharç: Ayak şahitleri! Diye nida eder, iki kemankeş meydana gelip şeyhin önünde durur.

Şeyh: Bu talip ayağını ayak yerine düz bastı mı?

Kemankeşler: Bastı.

Şeyh: Destar bozulduğunu gördünüz mü?

Kemankeşler: Gördük.

Şeyh: Böyle şahit misiniz?

Kemankeşler: Şahidiz.

Bunun üzerine vekilharç: Hava şahitleri! Diye nida ederdi. İki kemankeşler veya havacılar gelip şeyhin huzurunda otururlardı.

Şeyh: Bu talibin okunu mahallinden aşırı kondurdunuz mu?

Hava şahitleri: Kondurduk ve destar bozduk.

Şeyh: Böyle şahit misiniz?

Hava şahitleri: Şahidiz.

Bu şahitler, defterde yazılı olan pehlivanlardan, menzil sahiplerinden, menzile müstahak addedilenlerden, menzile talip bulunanlardan ve “vacibürriaye” olarak tanınmış olanlardan oluşurdu. Bunlar haricinde şahitlere itibar edilmezdi.

Atıcı dahi olsa bir kimsenin efendisi hakkında şahadeti makbul tutulmazdı. Yay ve ok yapanlarında şahadetine itibar yoktu. Kendi oklarını kendisi imal eden bir atıcın yaptığı okla başka birisi menzil bozsa o atıcının da bunda şahadeti tutulmazdı.

Şahadetler dinlenip kabul edildikten sonra kabza talibi çilesi yerde, kabzası havada duran yaya karşı diz çöker, sağ elini yayın kabzasına kor ve hemen yayı kaldırırdı. Yay öpüldükten sonra talip kalkar, şeyhin elini öperdi (Kocahanoğlu, 2005; İrtten, 1939). Farklı bir el öpme şeklide şöyledir:

Diğer işlemler yapıldıktan sonra, sol elinin parmak uçlarını kabzanın üzerine koyup, sağ elini de bu sol elinin üstüne (avuç içi avuç içine gelecek şekilde) koyarak iki eliyle yayı havaya kaldırır ve sol elinin üstünü öper. Sonra ayağa kalkıp şeyhinin elini öpünce (Kahraman, 1995), Şeyh: Götürün üstadına kabza versin!

Diye izin verince vekilharç talibi üstadının önüne götürürdü. Talip diz çöker ve ustasının elini öper. Üstat sol eliyle kabza altından yayı, sağ eliyle şakirdinin sağ elini tutar (Kocahanoğlu, 2005; İrtten, 1939) ve şu duayı okur:

Bis'millahir'rahmanir'rahim Allahümme salli alâ seyyidinâ ve Nebiyyina Muhammed ve alâ nüran Muhammedü'l-Mustafa. Allahümme salli alâ seyyidina Muhammed ve âla Haticetü'l Kübra ve Fatımatü'z Zehra ve Imam Hasanü'r-Raza ve İmam Hüseynü'ül-mazlüm şehid-i deşt-i kerbelâ ve Imam Zeyne'l Abidin, Muhammed el Bakır ve Imam Ca'feri's Sadık ve Imam Musa el Kâzım ve Imam Muhammedü'l Naki ve Imam Hasanü'l-Askeri ve Imam Muhammedü'l-Mehdi Şahibü'z-zaman ve kutbu'l-devranü'l-ka'im rıdvanu'llahi Te'âlâ aleyhim ecma'in ve cümle bu tarikde gelmiş ve geçmiş ehl-i kabza pırları ihtiyarlar ruhi-çün ve mevcut olanların selametliğı-çünve cümle seyyidler ve gaziler ruhu-çün ve ricali'l-gayb için ve düşmanlar kahrı-çün fatiha Ruh-ı pak-i resüle salavat (Vural ve Aksoy, 2010).

Üstat duasını yapar ve şakirde şöyle söyler: Bu kabzayı bana üstadım verdi; Ben dahi emaneti sana teslim eyledim. Sende talip olan kabza aşığına bu minval üzere hayır dua ile teslim et!

Şakirt üstadının tekrar elini öper ve hazır bulunan kemankeşlerin ellerini öptükten sonra şeyh ile bitişik odaya girerler. Burada şeyh ona kemankeş sırrını söyler (Kahraman, 1995).

Kemankeş sırrı şöyledir: “Yayın kabzasına abdestsiz yapışmaya, onu naehle, serkeşe ve çingeneye teslim ve talim etmeye ve eti yenmez kuşa ve sair hayvana bile özür atmaya, gözü görmediğı mahalle atmaya, atışa besmele ve salat'ü selam ile başlana” (Yücel, 2015; 282) der ve o da kabza sahibi olduğı için teşekkür ederek üstadın elini öper ve önünden kalkar. Sonra orada bulunan okçuların önlerine varıp el öpme âdetini yerine getirerek gidip arkadaşlarının arasına oturur (Yavuz ve Canatar, 2010), kabza alma töreni sona erer ve yemek faslına geçilir.

O günden sonra kemankeş sırrını alan atıcının adı, tekkenin “Okçular Sicili” defterine yazılır ve bir atıcı diğerk atıcılardan daha uzağı da atmış olsa defterdeki yazılı sıraya göre yemek sofrasına oturur, kendinden önce kabza almış olanların önüne geçemez, atış yerinde kendisinden öncelerden evvel atamaz, başka şehir meydanlarında menzil atmak isterse mutlaka üstadının kim olduğı kanıtlanmadan atış yapmasına müsaade edilmez (Kahraman, 1989).

Atıcının “defterli” olması demek, kemankeş olması/Ah-ı kabza demektir. Koluna Kolçak takabilir, padişahlar huzurunda atış yapmaya hak kazanmış olurdu (Kahraman; 1995).

Selim Sırrı Tarcan babası Sultan Mahmud'un havacı başısı olan Hacı Mustafa'nın oğlu Sanatın son üstadı 80 yaşındaki Salih Efendiyle yapmış olduğu görüşmede padişahların kabza almasını şu şekilde anlatıyor:

“Ok meydanındaki tekkede ziyafetten sonra meydana çıkılır ve padişah üç ok atardı. İki ayak şahidi tayin edilirdi. Bunlardan birisi sultanın sağında biri solunda dururdu. Şeyh efendi dua eder ve padişah okunu atardı. Havacı başı adımlardı. Şeyh şahitlere sorardı:

Ayağını doğru bastımı?

Bastı?

Dokuz yüz attı mı?

Attı?

Bu merasimden sonra diğer odaya gidilir. Şeyh Efendi kemankeşlik sırrını padişahın kulağına söylerdi” (Tarcan, 1928). Yalnız padişahlar el öpmeyeceği için, Büyük-oda (Meydan Sofası) da özel surette bir yer hazırlanır, padişah buraya oturarak töreni izler, yerine de vekil ettiği kimse kabza alırdı. Kemankeş sırrını da şeyh efendi padişahın yanına giderek söylerdi.

Sultan III. Selim'in kabza alacağı 5/ Zilhicce/ 1203 [27.08.1789] Perşembe günü İstanbul'daki bütün şeyhler, hocalar ve öğrenciler Ok Meydanı'na geldiler. Öğle yemeğinden sonra tekke içindeki Büyük-oda (Meydan Sofası) da yapılmış olan kafesli bölmede Sultan Selim oturdu. Onun vekili olan Valide Sultan Kethüdası Lala Mahmut Ağa, Şeyh Fethizade Mustafa Efendi'ye davet edip Sultan Selim'e kabza verilmesini istedi. 900 gezden aşırı attığı dört şahit ile kanıtlanınca Sultan Selim'e üstatlık yapmış olan sütkardeşi Küçük Hüseyin Ağa (Paşa) Mahmut Beyefendi'ye kabza verdi.

Sultan IV. Murad da Sultan I. Ahmet zamanında Çavuş başılık yapmış, olan Hacı Süleyman'dan ve Sultan II. Mahmud'da Tekke Şeyhi Üsküdarlı Hafız Ahmet Efendi'den kabza almışlardır (Kahraman, 1995).

II. Mahmut 1232 Muharreminden itibaren altı ay içinde dikkatle talimleri tekmil edince bir kabza ziyafeti tertibini Matbahı amire emini Gümrükçü Osman ağaya emretti. 1233 Recebin altıncı Salı günü Ok meydanında büyük bir alay yapıldı.

Okmeydanı tekkesi şeyhi Üsküdarlı Binyüzcü Hafız Efendi huzura çağrıldı. Şeyh Efendi gurubi saat altıyı elli beş geçce “vakti muhtarde” padişaha kabza verdi.

Ziyafet çekildi ve gümrükçü Osman ağa ziyafetin mükemmeliyetinden dolayı beline takılan 100 000 kuruş kıymetinde bir mücevher bıçakla taltif edildi (İrten, 1936).

İstanbul Kemankeş Tekkessi Reisi Keçecizade İzzet Molla tarafından 29. Z. 1230 [02. 11. 1815] tarihli arşiv belgesinde Sultan II. Mahmud'a yazdığı kabza aldığına dair manzumenin transkripsiyonu:

Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, velinimetim efendim.

Hümâ-reh-i cenâb-ı nighdârende-i âsumân ve arzeyntîr-i mehâbetgîr-i şân ve şevket-i şâhânelerin saf-şiken-i seniyye-i a'dâ-yıdîn ve nâvek-i serî'ut-te'sîr-i adl ve satvet-i mülûkânelerin ra'b-efken-i kulûb-ı kâsiye-i muhâlifîn eyleye âmîn sümme âmîn. yegehtâz-ı meydân-ı ma'ârif ve efdâl ve eşheb-i süvâr-ı fezâ-yıfünûn-i kemâl olan zât-ı mekârim-simât-ı şâhâneleri râgıb-ı hüner ve ma'rifet ve tâlib-i metâlib-i âdâb-ı fazl ve inâyet olarak vakt-i yesîrde her fenn-i asîrde keşver-i keşver-keşâyîye sâlik ve memâlik-i kemâle mâlik olup ez-cümle icrâ-yı sünnet-i seniyye-i hazret-i risâlet-penâhî zımında âyîn-i tîr-endâzî ve şecâ'at-küsterîye meyl ve râğbet-i hümâyûnları şâyân buyurularak bu bâbda dahi tîr-endâzân-ı cihâna tesâbuk ile nâvek-i hümâ-penvâz-ışâhâneleri hedef-i murâda mevsûl olduğuna binâen Müderrisinden Keçecizâde İzzet Molla Efendi dâ'îlerine'vet-i celîle ve evsâf-ı bergüzîde-i cenâb-ı zalîmet-me'âb-ı cihânbanîleriyle kabza-i kahramânîleri târîhini mutazammın inşârıyla meşgûl olduğu kasîdeyi bu gün resîde-i ser-i menzil-i ihtitâm ve tîr-i sa'y ve gayretini şest ve mevki'ine isâbet ettirmek emeliyle Babı alilerine katdîme ikdâm etmiş olduğun manzûr-ı me'âlî-mevfûr-ı şâhâneleri buyurulmak için ma'rûz-ı pîşgâh-ı gerdûn-penâh-ı şehriyârîleri kılındığı mehâtt-ı ilm-i âlîleri buyuruldukda emr u fermân şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindedir (Ek: 12, HAT: 658/32159).

Topkapı Sarayı Arşivinde bulunan ihsan defterinde Padişah'ın okçulara ve yaycılara ihsanlar verdiği belirtilmektedir. Bu ihsanlar: (Ek: 13, TSA, Defter nr. 03410, vr. V.7a-V.7b; Defter nr.4104, v.1b-v.2a)

Tablo 1. Saray yaycılarına verilen ihsanlar (Cemâ'at-i Kemângerân-ı hâssa):

Mehmed [bin] Danyal Ser- kemânger 39 Akçe 3.000	Ramazan [bin] Piri Küthüdâ 21 Akçe 1.300	Oruç [bin] Piri Ser-bölük 18 Akçe 1.200	Abdülizzi [bin] Mahmud Ser-oda 15 Akçe 1.170	İsa [bin] Murteza 14 Akçe 770
Musa [bin] Nebi 7 Akçe 350	Ömer [bin] Abdullah 14 Akçe 770	Hasan [bin] Hüseyin 3 Akçe 160	Yakub [bin] Hüseyin 9 Akçe 550	Durmuş [bin] Ömer 10 Akçe 550
İbrahim [bin] Abdullah 2 Akçe 120	Şaban [bin] Abdullah 2 Akçe 120			

Tablo 2. Çıraqlara verilen ihsanlar (Şâkirdân-ı mezkûrîn):

Ahmed [bin] Hüseyin 3 Akçe 160	Ali [bin] Abdullah 2 Akçe 120	İbrahim [bin] Hüsrev 3 160	Süleyman [bin] Hüseyin 5 Akçe 250 <i>Müteveffâ-şod be- cây-ı Osman[bin] Abdullah Sipahlu Receb âmed fi 14 C. sene 1060</i>	Mustafa [bin] Mehmed 2 Akçe 120
Mustafa [bin] Abdullah 4 Akçe 220				

Tablo 3. Saray okçularına verilen ihsanlar (Cemâ'at-i tîrgerân-ı hâssa):

Mahmud [bin] Kalender Ser- tîrger 34 Akçe 1.950	Hasan [bin] Behram Kethüdâ 16 Akçe 850	Sefer [bin] Aydın Demrenî 29 Akçe 750	Sefer [bin] Hüseyin Demrenî 24 Akçe 750	İsmail [bin] Osman Demrenî 11 Akçe 550
Abdullah [bin] Abdi Ser-bölük 7 Akçe 350	Ali [bin] ehmed 16 Akçe 950	Hüseyin [bin] Ahmed 3 Akçe 160	İbrahim [bin] Musa 8 Akçe 450	Abdulhamid[bin] Kalender 6 Akçe 320

Tablo 4. Çıraklara verilen ihsanlar (Şâkirdân-ı mezkûrîn):

Halil [bin] İbrahim 5 Akçe 350	İbrahim [bin] Mustafa 2 Akçe 120	Mehmed [bin] Mehmed Tırnavî 6 Akçe 450	Ömer [bin] Halil 5 Akçe 350	Hüseyin [bin] Hasan 3 Akçe 160
Ahmed [bin] İbrahim 2 Akçe 120				

Tablo 5. Saray yaycılarına verilen ihsanlar (Be-cemâ'at-i kemângerân-ı hâssa):

Hacı Ferhad Ser-i mezkûrîn Nakdiye 3.000 Câme-i mîr- ahuriyemislühû	Hasan [bin] Ferhad 1.000	Yusuf Kemânger 1.000	Bayram [bin] Mezid 1.000	Piyale [bin] Abdüselam Bey 1.000	Bali-i Edirneî 1.200
Yekûn 6 neferan Câme-i mîr-ahorisevb					

Tablo 6. Saray Okçularına verilen ihsanlar (Be-cemâ'at-i tîrgerân-ı hâssa):

Hacı Nasuh Ser-i mezkûrîn Nakdiye 2.500 Câme-i Burusa	Hüseyin Arnavud 1.300	Mustafa-i Çitroz 1.000	Hüseyin [bin] Şahin 1.100	Hüseyin [bin] Bahtiyar 2.500
Yekûn 5 neferan Nakdiye 8.800 Câme-i mîr-ahurî Burusa				

III. Selim'in 15.Z.1209 [3.06.1795] tarihli ihsan defterinde ok meydanına uğrayıp okçulara ihsanlar verdiği belirtilmektedir (TS.MA.d:840). Ehl-i hiref, Ceyb-i Hümayun, Harc-ı Hassa, Müfredat, Mevacib defterlerinde Padişahın diğer sanatkârların yanında yaycılar ve okçulara vermiş olduğu ihsanlar, hediyeler, alınan ok mahfazaları, seferler için ok ve yay temini, Ok Meydanı Tekkesi masrafları gibi konularda geniş bilgiler verilmiştir (TS.MA.d: 9604; 3410; 50; 59; 157; 721; 777; 1086; 1990; 2015; 2163; 2344; 2352; 2353; 2367; 2369; 2414; 2334; 2436; 2448; 2464; 2469; 2470; 2471; 3194; 3410; 7944; 9633; 10258; 10466; 10694; 2369; 4104; 4165, 4791; 10166; 10258; MAD.d: 6735-6831). Elçi Mehmed Paşa'ya ber vech-i emanet bir kıta mücevherli yay, hançer ve kılıç verildiği H-19-12-1109 [28 Haziran 1698] tarihli belgede belirtilmektedir. (İE.HR: 5/530). Yurt dışından gelen elçilere verilen ziyafetten sonra ok gösterileri yapılmaktaydı. 10.03.1203 tarihli bir belgede Hint elçilerine ziyafet verileceği, sonrasında da cirid, kalkan ve kılıç oynanacağı, top, humbara, tüfenk ve ok atılacağı, Hindlilerin de kendi hünerlerini gösterecekleri bildirilmektedir (AE.SABH.I: 10/906).

4.2.3. Ok Atışlarındaki Ritüeller

Darp (Zarp Vurma) Töreni

Darp vurma törenlerinde büyük merasimler yapılır. Toplantının yapılacağı yer belirlenir ve vilayet hâkiminden izin alınır. Üstat atıcılar her birine ok, yay, şeker, bal mumu, hilal ve tarak gibi haline münasip hediyeler gönderilerek merasime davet edilirdi. Alana mehter takımı getirilir. Davetlilere üç gün sabah ve akşam yemek verilirdi. Üç günden sonra darp vurma atışlarına başlanılırdı. Seyircilerin oturacağı

alanlar belirlenirdi. Meydan ortasına bir direk dikilir ve direğe ayna monte edilirdi. Eli ayağı kılığı kıyafeti düzgün hizmetliler altın kâselerle seyircilere günlük içecek sunulurdu. Meydanın ortasına gelen atıcılar, mehtarnamenin vermiş olduğu coşkuyla hedefin karşısına geçer ve oku ile aynayı vururdu. Okunun temren denen demir ucu aynayı delip öte tarafından çıktığı zaman derin bir zevk ve takdir ile merasimi ve atışları seyreden halkın alkışları ortalığı kaplardı (Kunter, 1938).

Menzil Atma Töreni

Menzil atma durumuna gelen bir atıcı, hangi menzilde ok atmak ve taş dikmek istediğini, meydan ihtiyarlarına giderek: “Dileğimiz hikmetiniz ile ok atmaktır. Filân menzilde ok atmamama ne dersiniz? İzniniz var mı? diye sorar. İhtiyarlar durumu inceleyip istediği menzilde ok atmasına izin verir veya başka tavsiyelerde bulunurlardı (Güven, 1999).

Atış yapılacak gün önceden halka bildirilirdi. Atışlar genelde ikindi namazını kıldıktan sonra (Kahraman, 1995) havanın serinlediği, rüzgârın durulduğu akşamüstü yapılırdı (Yücel, 2015).

Atışın yapılacağı ayak yeri belirlenir. Ayak yerinde okçusu, yaycısı, iki ayak şahidi, taş dikmiş bir atıcı ve okun düşeceği hava yerinde de meydan ihtiyarlarından üç şahit (birisini baş taş’ın sağında, biri solunda ve üçüncüsü de ilerisinde durarak oku gözetlerler) bulunur (Kahraman, 1995; Güven, 1999).

Şahitler hazırlandıktan sonra Duâcı ortaya çıkar, gerekli duâları okur ve salâvat ederler, oradakiler de amin derlerdi. Sonra menzil taliplerinden en kıdemlisi abdestini alıp ayak yerine gelir. Atıcı oradaki cümle kemankeşlerden icâzet ve himmet talep ederek: “Safâ nazarınız bizimle olsun. İzniniz olursa gaza niyetine ok atıp menzil almak dilerim” der. Etrafında bulunanlar kendisine: “Nola, koluna kuvvet pehlivan / kuvvet birle küşâd olsun.” diye cevap verince atışlar başlardı (Yücel 2015). Atıcı Bismillah diyerek şu duayı okur: “Billahi tevekkeltü alellahi velâ ahede sivâhü” ve “Niyet-i gazâ! Ya Hakk!” nidasıyla okunu atar (Güven, 1999). Kemankeşler tarafından kararlaştırılan sayıda ok atılırdı. Atılan ok sayısının üç, beş, yedi, dokuz veya onbir olması gerekirdi (Yücel, 2015). İhtiyarlar beşer, dokuzyüzcüler yedişer, binciler dokuzar, binyüzcüler on birer ok atardı (Kocahanoğlu, 2005). Önce kılavuz okuyla alıştırmaya atışları yapılır, bu okla kırılacak rekor makbul sayılırdı. Daha önce menzil “kamış ok” ile atılmış ise, yine kamışlı okla atmak, eğer “ağaç ok”la atılacaksa izin

almak gerekirdi. Atışını yapan kemankeş yerine oturur, teri soğumasın diye sırtına havlu koyulurdu. Eğer ilk turda menzil alan olmazsa ikinci tura geçilirdi (Yücel, 2015).

Okçuların uzun mesafe atışlarında, oklarının muhtemel düşecek olduğu yerlerde havacı denilen bir nevi hakemler bulunur. Havacıların mesafelere göre bir nevi işaret şartları olup, bu şartları Mustafa Kani eserinde genişçe açıklar: “Dokuzyüz geze kadar önce gelen tiri geçene, hava için (işaret için) bir kere tülbent atılır. Beraber konarsa, tülbentini iki ucundan tutup, gerip başından yukarı tutarlar. Yakın olursa elindeki tülbenti başından yukarı tutarak, sallayıp çevirerek yumruğunu sardırırlar. Pek yakın olursa koşup, sağ tarafa bükülüp dururlar. Geride olursa beli hizasından tülbenti iki tarafına sallarlar. Tir, yolundan dışarı konarsa, konduğu taraftan yoluna gelerek tülbenti dolayıp, çevirir gibi hava zemininden devrederek döndürürler. Tir, soya atılmış ise, eğilip dülbenti iki tarafına, zemine yakın sallarlar. Pek dik atılmış ise, durduğu yerde iki ayağı ile beraber yukarı 3-4 defa evvelki bastığı yere basarak sıçrar ise atılmış işareti olur. Dokuzyüz geze atıldığında üç kere ellerindeki dülbenti havaya atarlar. Bin gez atılınca havaya bedel yakın işaretler yapıp bin gez atıldığında, havacılarından işarete bulunan elindeki tülbenti zemine uzatıp, başındaki serpuşini (fesini) çıkarıp bir kere havaya atıp tutup başına giyer. Eğer bin gezden aşırı konmuş ise, zeminden dülbenti eline alıp binden kaç gez fazla ise ona kıyasen boylu veya kısa hava işareti eder. Binyüz geze yakın atılır ise, serpuşini eline alıp havaya atmayıp dülbent ile yakın işareti gibi omuza yakın tutarak işaret ederler. Binyüz gez atıldığında ikibin gezde işaret olduğu gibi iki defa atılıp, binikiyüze kadar geçmişteki işaretler gibi işaret olunup, binikiyüzde üç tülbent atılır. Fazlası var ise hava işareti yapılır. Hava münasebetiyle kuyu yoluna atılır ise; bin atıldığında bir tülbent, binyüzde iki tülbent ve kuyu’dan ileri tir konarsa üç tülbent atılır (İnan, 1992).

Atıcı kurallara göre atışını yapıp nişan taşına yakın düşerse havacılar tülbenti havaya atar. Menzil alınmış ise havacılar sarıklarını çözüp havaya atarlar. Buna destar bozdu denir. Hep beraber hava yerine gidilir ve ok bulunur. Orada bulunan kemankeşler şahit olarak dinlenilir. Okun salkıya düşüp düşmediği kontrol edilir. Durum iyice belli olmadan ok yerinden çıkarılmazdı (Yücel, 2015).

Atış hangi amaca yönelik olursa olsun, hepsinin hem birleşik hem de ayrı ayrı kuralları vardır. Birleşik kuralları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Atıcılar ayak yerine gelmeden önce, abdest alıp iki rekât namaz kılarak başarılı olmak için tanrıya dilekte bulunur dua ederler.

Ayak taşının yanında ve havayeri'nde durmak için ikişer kişiden dört şahit bulundurur.

Havayeri'nde ve ayaktaşı ile havayeri arasında havacılardan başka hiç kimse bulunamaz.

Atıcı ayaktaşına basmadan önce, orada bulunanlar hep birlikte dua ve salâvat ederler.

Antrenman (Meşk) hariç diğer bütün atışlar (6 Mayıs ile 7 Kasım) arası haftanın pazartesi ve perşembe günleri yapılır.

Bir atıcı ayak yerine gittiğinde kendisinden başka bir atıcıda atış yapmak için oraya gelmiş ise, hangisi daha eski (daha önce kabza almış ise) atış önceliği eski olanındır.

Bir atıcı ok atarken, onun arka tarafında bulunan başka bir ayak yerinden atış yapılamaz.

Daha önce ezmayış veya heki okuyla atıp durduğu menzilde sonradan peşrev oku atmak isteniyorsa, okunu ve yayını değiştirdiğini havacı ihtiyarlara bildirmek zorundadır.

Menzil atışı için meydan ihtiyarlarından izin alındıktan sonra o menzilin ayaktaşından idman için (meşk) ok atılamaz.

Bir atıcı menzil bozmak istiyorsa ancak sınıfının bir üst derecesindeki menzili bozmak için atış yapabilir.

Meydan ihtiyarlarının tanımadığı yabancı bir atıcı, atıcılık derecesini ve üstadının kim olduğunu belgeyle kanıtlamadan, taş dikilmiş bir menzilde durup menzil bozmak için atış yapamaz. Ancak meydanın başka bir yerinde antrenman yapabilir.

Bu kurallar büyük, küçük, zengin, fakir her atıcıya aynı derecede uygulanır (Kahraman, 1995).

Okun Yerden Çıkarılma Töreni

Hava yerindeki kemankeşler ve havacılar menzilin bozulduğuna kanaat getirirler ve atışı gerçekleştiren kemankeşe: Söz yok, hakkıyla atmışsın!

Aradaki mesafe bir karış olsa dahi atış geçerli sayılırdı. Bundan sonra okun çıkarılmasına geçilirdi.

Meydan şeyhi hazır ise kendisi, hazır değilse kemankeşlerden biri salâvat getirir ve bu salâvata törendekilerde iştirak ederdi. Fatiha suresi ile üç ihlâsı şerif okunur, kemankeşler piri ile geçmişlerinin ruhlarına ithaf edilir. Yeniden hep bir ağızdan salâvat getirilir ve Fatiha okuyan kemankeş ile diğer kemankeşler sağ el ile ok'a el vururlardı. Atış yapan tirendazın ustası veya ihtiyar yahut menzil sahiplerinden biri oku yerden alarak:

Mübarek ola! Diyerek sahibinin eline teslim ederdi. Okun düştüğü yer belli olsun diye oraya bir işaret konulurdu.

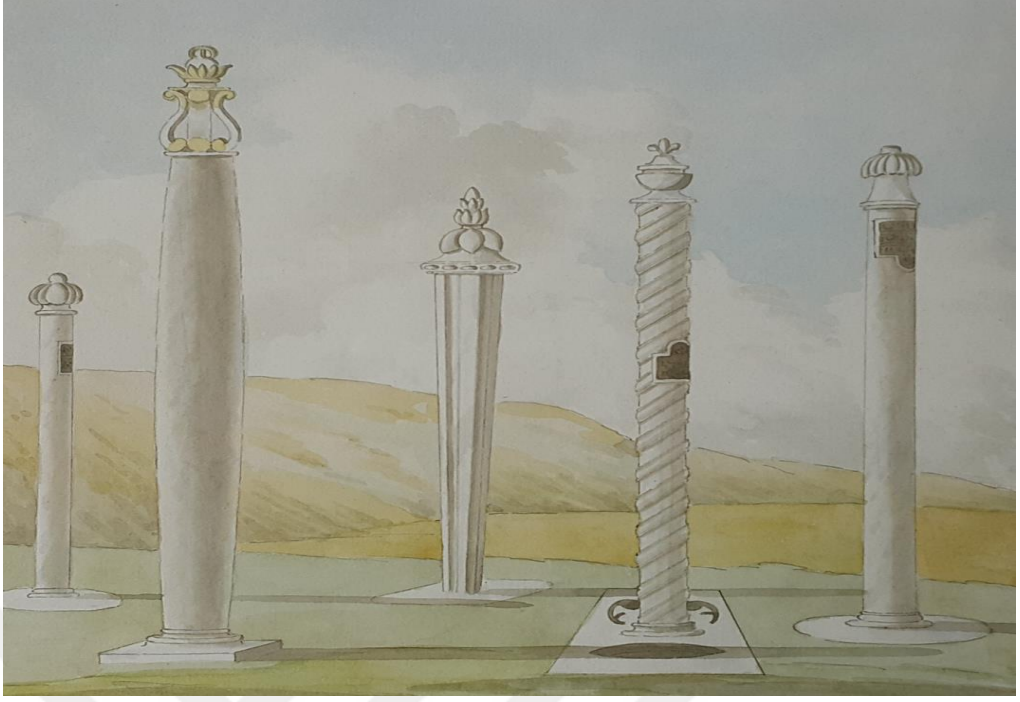
Yeni menzil sahibi tarafından yemek ziyafeti verilirdi. Bu ziyafete meydan sahibi, meydan ihtiyarlarını ve törene iştirak eden herkes çağrılırdı. Ziyafet esnasında Şeyh köşede oturur. Şeyhin sağında menzil sahipleri, solunda meydan erleri otururdu.

Menzil sahibi tarafından şeyhe, vekilharca, aşçılara, havacılar, yaycısına, okçusuna, korucuya ve menzil sahiplerine çeşitli hediyeler verilirdi (Kocahanoğlu, 2005).

4.2.4. Menzil Taşı Dikme Töreni

Osmanlıların atıcılara taş dikme geleneği getirmeleri ve bunun için kurallar koymaları, hiçbir millette olmayan sportmence bir buluş ve sporcuya değer verıştır (Kahraman, 1995).

Osmanlı ülkesinde ilk menzil taşı Bursa'daki atıcılar meydanında dikilmiştir. Ama kimim diktiğini bilmiyoruz. En son taş ise, İstanbul Ok Meydanı'nda sanırım Sultan II. Mahmut tarafından dikilmiştir. Sultan II. Mahmud, Batı-Lodos havasıyla atılan Tüccarzade Emin Ağa menziline 3 defa taşını sürerek en son 20 Receb 1252 [31 Ekim 1836] günü (1201.5) geze atarak baş taş'ın sahibi oldu. Ondan sonrada İstanbul Ok Meydanı'nda başka taş dikilmedi (Kahraman, 1995).

Şekil 3. Carl Gustav Löwenhielm tarafından 1826 da yapılan Menzil Taşlarını gösteren tablo (Yenal, 2003).

Taş iki nedenden ötürü dikilirdi. Birinci Peşrevle (900) gezin üzerinde ok atan her atıcı taş dikebilirdi. İkincisi ise açılmış bir menzilde durup, yani Baştaş'ı geçmek için çalışıp geçebilecek düzeye gelince, meydan ihtiyarlarının da iznini alarak, onların önünde kurallara uygun şekilde atarak Baş taş'ı geçerse, rekor yapmış sayılır ve taş dikmeye hak kazanırdı (Kahraman, 1995).

Okun düştüğü yerde toplanıldıktan sonra, Şeyh: “Bu menzili sen mi attın?” diye sorardı.

Kemankeş: “Allah’ın izniyle ben attım.” derdi.

Bunun üzerine önceki menzilin sahibi veya oradaki birkaç kemankeş usulen (eğer bir hata varsa gerçekten) itiraz ederlerdi. O zaman, çağrılan iki ayak ve iki hava şahidi dinlenirdi. Ayak şahitleri: “Oku yolunca attı, sarık bozulduğunu gördük” derlerdi.

Hava şahitleri ise: “oku buraya düştü, konduğunu gördük.” derlerdi. İtirazcılar bu defa şahitler için şahadet isterlerdi. Orada hazır bulunanlar, dört şahidin de sözlerinin doğruluğuna ve garazsız kişiler olduğuna şahitlik ederlerdi. Sonra dualar okunur, bir ihtiyar kalkıp okun düştüğü çakıl yığılı yer çevresine bir daire çizer, burası kazılır, tekbirlerle taş diktirilir ve bir Fatıha ile tören son bulurdu (Yücel, 2015).

Padişahların menzil taşı diktirdiklerinde, ziyafet sonunda dağıtılan hediyelerin cinsi ve miktarı için bilgi vermek üzere, bir örnek sunuyoruz. Bu belge, sultan III. Selim'in 1207 (1792) yılında, Yıldız –Poyrazı 1012 geze ok attığı menzile aittir.

“1207 senesi mah-ı Rebiyülevvelinde Şevketlü Efendimiz Hazretleri Okmeydanı'nda menzil taşı nasbeyledikde (orada hazır bulunan) sahip-i menzil kaptan-ı Derya Hüseyin Paşave Bosna Valisi Hüsametdin Paşa kullarına ihsan-ı şahane buyurulan;

2 Adet telli üstüfe donluk

2 Adet Rızai çubuklu donluk şal

2 top Hindi telli beldar

2 top Hindi telli çiçekli

2 top Hindi çubuklu çitari

4 top Hindi düz gezi

2 Adet destar

Sahip-i Menzil 6 nefer kullarına ihsan-ı şahane buyurulan;

1 top Hindi telli beldar

2 top Hindi sade beldar

6 top Hindi telli çiçekli

3 top Hindi sade çiçekli

6 top Hindi çubuklu çitari

6 top Hindi gezi

6 adet destar

Def'a 7 nefer ayak şahitlerine ihsan-ı şahane buyurulan;

9 top Hindi çubuklu

7 top Hindi gezi

1 top Hindi telli beldar

7 adet destar

Def'a 6 nefer ayak şahitlerine ihsan-ı şahane buyurulan;

6 top Hindi çubuklu

6 top Hindi gezi

1 adet destar

Şevketlü Efendimiz Hazretlerinin 3 nefer kendi yaycı ve okçubaşlarına ihsan-ı şahane buyurulan;

3 top İskaki üstüfe donluk

3 top Hindi çubuklu

3 top Hindi düz

3 top Şali çuka donluk

3 adet destar

Şevketlü Efendimiz Hazretlerine hizmet eden 3 nefer okçu kullarına ihsan-ı mülükane buyrulan;

2 top Hindi çubuklu

2 top Hindi çubuklu çitari

1 top Şami çitari

5 top Hindi düz gezi

5 adet destar

Def'a 4 adet koşulara ihsan-ı şahane buyurulan;

4 adet İskaki telli

44 top üstüfe donluk

Def'a 23 nefer kabza alan kullarına koşu olmak üzere ihsan-ı şahane buyurulan;

92 top Françe çukası

30 top sandal

30 adet dirkemyevm-i mezbürda sarf olunan öd

Okmeydanı ziyafetinde şikest olmağın masraf kaydolunan

6 adet Mercanlıca saplı taam kaşığı.”

Bu masrafın, padişahın menzil aldığı gün ile ilgili olduğu anlaşılıyor. Meydan şeyhine ve ihtiyarlara niçin ihsanda bulunulmadığı bilinmiyor. Onların hediyeleri, Safer 1208 (1793)'de menzil taşı diktirildiği sırada verilmiş olabilir.

“Okmeydanı'nda Menzil-i Hümayunun tarihi ve ayak taşı vaz-ı mesarifi olmak üzere teslim olunan;

479.5 kuruş

15 akçe (Yücel, 2015) dir.

Taş dikmeye hak kazanan atıcının taşını hemen dikmesi lazımdır. Sonradan hastalık, ölüm vb. nedenlerden dolayı taşını dikememe ihtimaline karşılık Kemankeş Mustafa atıcılara şu öğüdü veriyor:

“Ey kabza aşığı, eğer okun yarım gez okun baş taştan ileri düştüyse hemen taş dikesin. Nice kimselere rast geldik ki bunlar burada ok atıp taş dikmeği ihmal etmişlerdi. İlk önce oku atayım, sonra taşı dikerim demişler. Hastalık ya da sefer gibi bahane çıkıp taşı dikememişler. Aradan uzun müddet geçtiği için idmanı elden gitti. Tekrar o idmanı elde edemedi. Ömrü Nuh, sabrı Eyyüb ister ah nolaydı o zaman taş dikmiş olaydım. Hâlbuki o zaman taşını dikmiş olsaydı akranları arasında namı anılır eseri kalırdı. Rahmetu’llahi aleyh filan kimsenin nişanı diye dua ile yad olunmağa sebep olurdu diye ah edip nedamet çeker. Zira Adem’den ila yevmül kıyam kılıç vurup memleket açanlar ve cami’ler ve köprüler ve nice hayratlar edenler namları anılıp dua ve hayır ile yad olunmak içindir. Şimdi murat odur ki erenler meydanında bir eserin kala. Ey kabza aşığı olup ok atan güzidelerin eseri meydanı âlide naşbitdükleri nişanelerdür heman bir alamet eylemeğe cehd idesin (Vural ve Aksoy, 2010).

Bazı atıcılar yoksul olup taş yaptıramaz, yemek ve hediyelerinin parasını verecek güçte olamadıkları için, bazıları da atışın arkasından savaşa ve görevle başka yerlere gitmeleri nedeniyle bir kısmı da çeşitli nedenlerden ötürü taşını dikmez veya dikemez. Böyle durumlarda okunun düştüğü yere çevreden toplama taşlar yığılır. Atıcılar bu taş yığına “cift” derler. Menzil taşı sonradan dikilmemiş olsa bile, kemankeşin adı ve yaptığı menzilin uzaklığı sicil defterine yazıldığı için bilinir (Kahraman, 1995).

Menzil taşları, çok defa mermerden bir sütun şeklinde yaptırılır; Atış yönüne bakan kitabesine kemankeşin adı, mesleği, atış mesafesi ve tarihi yazdırılırdı. Sultanlara, vezirlere ve hatırı sayılı kişilere ait nişan taşları, devrinin üslubunu yansıtan birer abide görünümü taşır, kitabeleri usta bir şaire ve hattata hazırlatılan uzun bir methiye halinde taşa işletilirdi (Yücel, 2015).

Menzil taşının kaidelerine ekseriye su birikmesine müsait çukurlar bulunurdu. Bu çukurlar, kuşların su içmesini sağlamak amacıyla yapılırdı (Kocahanoğlu, 2005).

4.2.5. Çıraklık Ritüelleri

Bir ustanın yanında iki yıl düzenli olarak yamaklık eden kişi, çıraklığa özel bir törenle terfi ederdi. Çıрак adayı gencin dükkân ustası, kalfaları, velisi esnaf şeyhinin

dükkânında sabah namazından sonra toplanırlardı. Ustası çırağın işine bağlılığı ve kabiliyetleri hakkında açıklamalarda bulunur ve velisi tarafında esnaf vakfına üzerinde “esnaf vakfidır” ibaresi yazılı bir bakır kap hediye edilirdi. Esnaf başkanı çocuğun sırtını sıvazlar, namaza ve dükkâna devamı, ustasına, kalfalara ve ailesine itaat etmesini, yalan söylememesini öğütler ve kendisine ustası tarafından verilecek haftalık ücreti tayin ederdi. Bu ücretin iki haftalık tutarı, çırağın ustası tarafından esnaf sandığına “terfi harcı” olarak yatırılırdı (Çağatay, 1989; Ekinci, 2008).

4.2.6. Kalfalık Ritüelleri

Kalfalığa yükselme törenine yol sahibi olma töreni de denir (Kanat, 2011). Üç yıl çıraklık süresini tamamlayan gencin meslekte yeterli derecede yetiştiği ve ahlaken olgunlaştığı ustası tarafından teşkilata bildirildikten sonra, esnaf yönetim kurulu tarafından kalfalık törenin yapılacağı yer, tarih ve saat belirlenirdi (Ekinci, 1989).

Toplantılar kapalı alanlarda, esnaf odaları, mescit cami vb. yerlerde yapılırdı. Toplantıya esnaf yönetim kurulu üyeleri, adayın ustası ve kalfalarıyla o mesleğin diğer ustaları da davet edilirdi (Ekinci, 1990: 40). Kalfaların içerisinde en kıdemlisi olan rehberlik görevini yerine getirir. Kalfalık töreni yapılan genç o gün ilk defa mesleğine ait olan elbiseyi giyerdi. Ustası kalfanın kabiliyetini ve güzel ahlakını anlatır ve esnaftan üç usta bu duruma şahitlik ederdi. Kalfanın velisi de kendisinden memnun olduğunu bildirir. Törende bulunan hoca “aşır” okur ve dua eder ve geçmişler ruhlarına Fatıha okurlardı. Törende bulunan herkes ayağa kalkar ve esnaf başkanı kalfayı karşısına alarak, sanat ve ticaret hakkında gerekli nasihatleri verir, beline peştamal “şed” kuşatılırdı (Çağatay, 1989).

Şed ahiler arasında ustalığa geçiş merasimi sırasında bele dolanan kuşağa verilen attır (Kurtoğlu, 2011: 713). Yollu iki renkli olan peştamal uzun bir havluya benzemektedir. Peştamal uzun tarafından beşe, kısa tarafından da üçe katlanarak hazır hale getirilir. Peştamal’ın beşe bükülmesinin bir anlamı vardır; beş vakit namaz, beş alfabe, beş ulu’l azim peygambere, beş İslam binasına (İslam’ın beş şartına), beş nesneye iman getirmeye (Allah’ın birliğine, meleklerine kitaplarına, resullerine kıyamet gününe) işarettir (Tarım, 1948; Ekinci, 2008; Ülker, 2010).

Merasimin bitiminden sonra kalfa, esnaf başkanından başlayarak törene katılanların ellerini öper. Kalfa ustasıyla tören alanının dışına çıkar. Tören alanının dışında toplanan diğer esnafların çırakları hayırlı olsun dileklerini iletirler. Kalfa

rehberiyle birlikte ustasının dükkânının önünde durur ve esnafların bütün kalfaları gelip tebrik ederler. Kalfanın babası esnaf vakfına üzerinde “esnafın vakfidır” yazılı bir kap hediye eder (Çağatay, 1989).

4.2.6. Ustalık Ritüelleri

Bu törene yol sahibi olma töreni de denir (Güllülü, 1977). Ustalık töreni genellikle ilkbahar mevsiminde yapılır (Kanat, 2011; Çağatay, 1989; Çabuk, 1996). Kalfanın ustalığa yükselebilmesi için ustasının yanında üç yıl çalışması gerekmektedir. Bu süre içerisinde mesleki yeterliliğe sahip olan, işyerinde çıraklar ve kalfalarla iyi geçinen, hiç şikâyet edilmeyen, verilen görevleri yerine getiren, bir dükkânı idare edebilecek duruma gelen, ayrı bir dükkân açacaksa sermaye durumu müsait olan (Çağatay, 1989) ve ayrıca İslami akide ve geleneklerine dayanan esnaflık ve ahlak terbiyesini alan kalfa (Anadol, 1991), yapılan bir törenle ustalığa yükseltildi.

Ustası tarafından kalfanın durumu yiğitbaşına bildirilir. Yiğit başı konuyu inceler ve daha sonra idare kuruluna götürür. İdare kurulunda kalfanın durumu görüşülür ve herhangi bir sıkıntı çıkmazsa, usta adayına hazırlansın izni çıkarılır, (Ekinci, 2008) bu izin törenden en az 30 gün önce kalfaya bildirilir (Çağatay, 1989).

Usta adayı olan kalfa, bu süre içerisinde iş yerini ve işyeri kullanacağı malzemelerini ayarlar. Kendisiyle çalışacak çırak ve kalfayı araştırır. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra durum yiğitbaşına bildirilir ve merasim için gün alınır (Ekinci, 2008: 158). Bu merasime usta adayı hangi meslektense, o mesleğin çalışmayan veya çalışan ustalar, diğer esnafların kâhyaları, şehrin kadı ve müftüsü ile bazı imam ve hatipler hazır bulunur (Çabuk, 1996).

Usta adayı törenin yapılacağı gün sabahleyin erkenden kalkar ve tıraşını olur. Yol kardeşleri ile birlikte hamama gider ve iyice temizlendikten sonra, temiz elbiseleri giydirilir ve ustasının karşısına çıkarılır. Ustası ile beraber iki rekât namaz kılar, ustasından son nasihatleri dinler. Ustasının hayır dualarını alır ve mesleğinin öğrenmediği püf noktaları öğrenmek kendisini dışarıda bekleyen yol kardeşleri ile birlikte törenin yapılacağı yere giderler (Ekinci, 2008).

Ahi baba vekilinin köşkünde, esnaf başkanları önde, ustalar ise onların arkalarında olmak üzere iki sıra çember şeklini alırlar. Çemberin ortasına yerleştirilen yuvarlak bir sedir üzerine esnaf başkanlarının en yaşlısı ile beraber müftü ve kadı oturur. Üstat olacak kalfa sağında esnaf başkanı (Kâhya) solunda üstadı olduğu halde

meclise girerler ve orada bulunanları selamlarlar. Müftünün işareti ile imam “aşır” okuyarak merasim başlardı (Ekinci, 1990).

Törene katılan müftü, ticaret, sanat ve çalışmayla ilgili ayetler okur ve kadıda bu mealde birkaç hadis okuyarak anlamlarını anlatır. Toplantıyı yöneten esnaf şeyhi ayağa kalkıp esasına dayanır ve yeni üstadı karşısına alır. Peygamberlerden hangisinin hangi sanatın piri olduğunu söyleyerek esnafın silsilesini pire kadar çıkardıktan sonra, ticarete sadakat ve doğru olması gerektiğini, esnafa ve müşteriye saygılı olmasını, malına hile karıştırmamak, malındaki kusuru satıştan önce alıcıya bildirmek, kimsenin zararına çalışmaması gerektiğini anlatarak öğütler verir. Padişah’a itaati, bilginlere saygıyı, halka şefkat ve merhamet duymayı, küçükleri sevmeyi, kimseye eziyet etmemeyi, kalfa ve çıraklarına çocukları gibi bakmayı öğütler (Çağatay, 1989).

Daha sonra üstadı söze başlayarak kendisi, üstat yetiştirmek için elinden geleni yaptığını, Allah’ın yardımıyla buna muvaffak olduğunu, yeni üstattan memnun olduğunu, onun usta olabilecek vasıflara sahip olduğunu söyleyerek kendisinden helallik ister. Söz sırası kendisine gelen usta, üstadının üzerinde benim hiçbir hakkının olmadığını belirtir. Bunun üzerine üstadı eski kalfasının arkasını sıvayarak:

“Taş tut altın olsun.

Tanrı seni iki cihanda aziz etsin.

Tuttuğun işte hayır gör.

Erenler pirlere hep yardımcın olsun.

Allah rızkını bol etsin, yoksulluk göstermesin,

Sıkıntı çektirmesin

Bilginlerin dediklerini, esnaf başkanlarının nasihatlerini, benim sözlerimi tutmazsan; ana, baba, öğretmen, usta hakkına riayet etmezsen, halka zulüm edersen, kâfir ve yetim hakkı yersen, Allah’ın yasaklarından sakınmazsan yirmi tırnağım ahrette boynuna çengel olsun” der ve bundan sonra kalfasının belindeki kalfalık peştamalını (şedd) çıkarıp, kendi eliyle ustalık peştamalını kuşatır. Bundan sonra dua edilir ve yeni usta toplantıda bulunan büyüklerin ellerinden öper ve hayır dualarını alarak tören alanından ayrılır (Ekinci, 2008).

Tören alanından çıkan yeni usta, köşkün merdivenlerinden başlayarak üstatlar köşküne kadar, iki sıra halinde dizilen kalfa, çırak ve yamakların arasından geçerek “Rabbim size de nasip etsin” diyerek üstatlar köşküne gider. Orada kendisini bekleyen

ustasının elini öper ve yeni ustayı tebrikler başlar. Töreninin başkanı, kâhyalar ve kalfaların kıdemlilerinden üç, çıraklardan iki, yamaklardan bir kişi sırayla üstadı ve yeni üstadı kutlarlar. Daha sonra müftü ve kadılara ait minderler serilir. Önde sancak olduğu halde, müftü ve kadı, usta, çırak ve kalfalardan oluşan bir alayla yeni ustayı tebrik etmeye gelirler ve kapıda karşılanırdı. Köşke girip yerlerine otururlar, kahve ve şerbet ikram edilir. Sonrada sırasıyla kalfalar, çıraklar, yamaklar tebrik ederdi (Çağatay, 1989).

5. TARTIŞMA

Ok- uz kelimesi önceden belirtildiği gibi okçular anlamına gelmektedir. Bu kelimenin sonundaki “Z” harfi eski Türkçede çoğul ekidir. İkiz-üçüz-beşiz gibi. Okun 24 parçaya bölünmesi direk olarak 24 oğuz boyuyla ilintilidir. Oğuz yerine ok-uz kelimesi kullanılmıştır. Bu kelimenin karşılığı direk olarak okçular ve kabile anlamına geliyordu. Oğuzların üçok, bozok, onok, tokuz-oğuz gibi ana kollara ayrılmasının sebebi de buydu. Okçuluk ve tekkesi ile ilgili kural ve kaidelerde belirlenen 3-5-7-9- ve 24 gibi rakamlarla yapılan eğitim, belirlenen statü ve formatlar direk eski gök tanrı inancıyla ilintilidir. Her ne kadar görünürde bunlar, İslam dini kaideleri olarak gözüксе de, bu işin sadece cilası idi.

Okçuluğun etimolojisinden terminolojisine, statüsünden kademesine ve tüm ritüellerinde Osmanlı ve cumhuriyet dönemi yerli yazarların hemen hepsi İslami motifler olduğunu söylese de Türkmen’in belirttiği gibi bu ritüellerinin şekli yönündeki İslami unsurların bir ciladan ibaret olduğu belirlenmiştir (Türkmen, 2012). Bunun yanı sıra kabza alma, taş dikme törenlerinde, okçular meydanına abdestsiz girilmemesi gibi İslami unsurların olduğu da bir realitedir. Bu bağlamda okçuluğun tüm ritüellerinin fikri yönünde dini unsurların, şekli yönünde ise milli unsurların yer aldığı muhakkaktır.

Ortaçağ Türk kültürünün genelinde pers kültür kodlarının hakim olduğu bir gerçektir. Bunu yanı sıra o zaman küresel bir dil olan Farsçanın namaz, oruç, zekat ve bu gibi dini terminolojilerde olduğu gibi Türk kültüründe baş aksiyon olan binicilik atıcılık ve güreş gibi sportif faaliyetlerde de yine Farsçanın hakim olduğu açıktır. Buradaki kemankeş Tirendâzan ve Keman gibi kelimelerde okçuluk termolojisine Farsçadan girmiştir.

Okçuluğa yeni başlayan çırak tekkeye veya ok meydanına gelerek kendisine usta isterdi. Tekkedeki meydan ihtiyarları tarafından bu istek değerlendirilerek çırağa bir usta verilirdi. Çalışmalara başlamadan önce çırak ustasının önünde diz çöker ve ustası sol eliyle kabzayı kavrar ve duasını yaparak yayı çırağa verirdi. Bu dönemde ustası çırağa okçuluğun ahlaki değerlerini, dini, sosyal eğitimlerinin yanında tekkenin adap ve erkânını da öğretirdi.

Ahilikte ise 10 yaşından küçük çocuk velisi tarafından bir ustanın yanına verilirdi. Bu döneme yamaklık dönemi denirdi. Yamaklık döneminde de okçulukta

olduğu gibi yamakların okuma yazma öğrenmeleri, mesleki, sosyal ve dini eğitimlerinin yanında teşkilatın adabı muaşeretini öğretilirdi.

Ok Meydanının yönetiminden sorumlu kişiye “şeyh” denir. Bu şeyhler Tirandazân Şeyhi, Okçular Reisi, Okçular Başı, Şeyhül Meydan, Şeyhü’l Kemankeşan, Atıcılar Şeyhi, Okçular Şeyhi gibi isimlerle anılmıştır. Tekke şeyhleri alanında ustalık düzeyine ulaşmış, halk arasında sevilen-sayılan olumsuz eleştirilere maruz kalmamış kişilerden seçilmekteydi. Bu ulvi sıfatlarda yalnız başına şeyh atanması için yeterli değildi. Zira beşeri ve sosyal alanlarda da çağının bilgi birikimine sahip olması gerekiyordu.

Tekke şeyhin başkanlığında bir heyet tarafından yönetilirdi. Tekkedeki toplantılarda da bir oturma düzeni vardı. Şeyhin sağında eskilik sırasına göre birinci sırada menziller şeyhi, ikinci sırada vakfın mütevellisi, onun altında menzil sahipleri ve ihtiyarlar otururdu (Yücel, 2015). Tekke Şeyhi Tüm yönetimlerde ve toplantılarda sosyal hiyerarşinin en üst kademesinde yer alırdı. Tekkeye giriş ve çıkışlarda bir tanrı evi gibi kutsiyetle davranılırdı. Osmanlıda sosyal statü ve hiyerarşik yapıya oldukça dikkat edilirdi. Ancak tekkeye okçuluk antrenmanına gelen paşalar, sadrazamlar ve hatta sultanlar bir sosyal statüye tabi tutulmadan tekkede eğitim gören çıraklardan imtiyazlı bir davranışa tabi tutulmazlardı. Tüm devlet erkanı tekkenin adabı muaşeretine uymak zorundaydı.

Ahilik birliklerinin yönetiminden esnaf şeyhinin (Ahibaba) başkanlığında beş kişiden oluşan büyük meclis sorumluydu. Büyük meclise seçilebilmek için beş yıl usta olarak çalışmak, üç usta yetiştirmek, mahkûmiyeti bulunmamak, toplum tarafından sevilen ve sayılan biri olmak şartı aranırdı. Ahi baba büyük meclisteki beş kişi tarafından seçilirdi (Ekinci, 2008).

Ahilik ritüellerine gelince bunun temelinde yesevilik unsurları vardı. Yesevi’nin süreklere veya izbasarları diyeceğimiz horasan erenleri veya Anadolu erenlerinin (Gaziyan-ı Rum, Bacıyan-ı Rum, Abdalan-ı Rum vb.) Türk halk inancı ve geleneklere dayalı hassasiyetin yoğun etkisi altında oluşturulmuş Türk-İslam sentezli ritüellerin ta kendisi idi (Türkmen, 2012).

H-12-06-1317 [18 Ekim 1899] tarihli belgede Göksu Çayırında bulunan ve Sultan Mahmud Han zamanına ait ok nişanları olduğu anlaşılan taşların tamir ve dikme masraflarının Şehremaneti’nce karşılanması gerekirken, tahsisat bulunmaması nedeniyle

Müze-i Hümayun tarafından karşılanacağına bildirildiği (MF.MKT: 472/15). Bu belgeden de anlaşılacağı gibi ateşli silahların icat edilmesi ve geliştirilmesi ile birlikte savaş okçuluğu tarihi fonksiyonunu yitirmiştir. Ancak spor okçuluğu denen menzil okçuluğunun eskisi kadar olmasa da aynı dönemlerde devam ettiği II. Mahmud'un üç menzil taşı diktirdiğinden anlaşılmaktadır.

H-29-12-1204 [9 Eylül 1790] tarihli belgede Kemankeşlerin şeyhi ile ölen Fethizade Seyyid Mustafa'nın Beykoz'daki evinde ve Okmeydanı'ndaki odalarında bulunan eşyaların Beytülmal tarafından zapt ve bir miktar kitaplarını Süleymaniye Kütüphanesi'ne vakıf etmiş olduğundan oraya teslimi hakkında (HAT: 273/16090). Bu arşiv belgesinden de anlaşılacağı üzere Osmanlı okçuluğunun maddi ve manevi kültür unsurları külliyyatını yeni nesillere miras bıraktığı görülmektedir. Ancak okçular tekkesinin şeyhi olan Mustafa Muti Efendi'nin 1912 yılında ölümü üzerine geliri evkafca karşılanan tekkenin bütün eşyaları ile birlikte Atıcılar kanunnamesiyle sicil defterlerinin de Efkaf Nezaretine verilmesi gerekirken bu belgeler Muhammed Vakkas Oktan'a verilmiştir. Ondanda Halim Baki Kunter'e geçmiştir. Fakat Halim Baki Kunter' de olan atıcılar sicil defteri bir şekilde İstanbul fetih cemiyetinde bulunup 1993 yılında Süleymaniye kütüphanesine teslim edilmiştir (Kahraman, 1995). Okçular tekkesi külliyyatlarından 27/C /1328 [6.07. 1910] ve 15/R /1328 [26 Nisan 1910] tarihli belgelere göre Okmeydanında ki Kemankeş Dergâhı'nda mevcut olan yaylardan birkaçının Askeri müzeye teslim edilmiştir (Ek: 14, BEO: 3775/283120; Ek: 15, BEO: 3739/280400). Okmeydanı ve okçular tekkesine ait olan maddi ve manevi kültür unsurlarının birkaçı hariç hiç birinin devlet kontrolüne geçmediği ve kaybolduğu anlaşılmaktadır.

Sur-ı hümayun gibi önemli saray ve organizasyonları ve ehli hiref gibi önemli meslek organizasyonları da ok meydanında yapıldı (AE.SAMD.III: 229/22039; TS.MA.d: 2353; A.}M :4/9).

Okmeydanı, kemankeş vb. okçulukla ilgili isimlerin o tarihlerde Osmanlının birçok vilayetindeki mahallere verildiği H-29-12-1261 [29 Aralık 1845] tarihli belgeden anlaşılmaktadır (ML.VRD.TMT.d: 13309).

Okçuluk ile ilgili yapılan çalışmalar padişahlar tarafından da desteklenmiştir. H-27/M /1266 [13 Aralık 1849] tarihli belgede Kemankeş Mustafa Efendinin telif ettiği risale ile kendisine mahlûlden bir hane verilecekken vefat etmesiyle varislerine atıye

olarak beş bin kuruş verilmesi belirtilmektedir (Ek: 16, A.}MKT.MVL: 22/49). Yine H-29-12-1223 [15 Şubat 1809] tarihli belgede Ulemadan Kazanlı Abdülkerim Efendi'nin ok atmak hakkında Arabi bir risale telif ettiği arz olunmakla makbul-i padişahi olduğu ve bin kuruş atıye verildiği ve evvelce bağlanılan tayinin de verilmesi gerektiği (HAT: 282/ 16769) belirtilmiştir.

Okçuluk tekkesi ve eğitimi ve tüm ritüellerinin ahilik teşkilatıyla örtüştüğünü şu belgeden anlamaktayız: H-07/S /1169 [12 Kasım 1755] tarihli belgede İstanbul'da tezhibçiler esnafının Okmeydanı'ndaki Okçular Tekkesi'nde şakirtlere icazet vermek için her sene toplanıp eğlenmeleri mutad olduğundan, bir günlük merasim icrasına müsaade itası (Ek: 17, C..MF: 54/2672). Ahi teşkilatında yetişen tezhipçi esnafları, yine ahilik ritüellerine göre eğitim veren okçuluk tekkesinde çıraklarına kademe vermek için törenler yapılmaktaydı.

1840'larda Osmanlı kompozit yayının bir mühendislik harikası olduğunu bilmekteyiz. Çünkü o tarihte batı dünyası Osmanlıdan kompozit yay malzemesi talebinde bulunmaktadır. Ancak Osmanlı'nın Avusturya' dan 1854 yılında, Rusya'dan ise 1845 tarihinde (İ.HR.; 323/21148) atıcılık uzmanı kişiler getirdiği belgelerden anlaşılmaktadır (Ek. 18, C..AS: 39/1781; İ.HR: 112/5469).

Büyük kabza alma töreninde 900 geze atış yapan atıcı diğer ritüeller yapıldıktan sonra ustasının önünde diz çöker ve ustası tarafından şu dua okunurdu:

Bis'millahir'rahmanir'rahim Allahümme salli alâ seyyidinâ ve Nebiyyina Muhammed ve alâ nûran Muhammedü'l-Mustafa. Allahümme salli alâ seyyidina Muhammed ve âla Haticetü'l Kübra ve Fatımatü'z Zehra ve Imam Hasanü'r-Raza ve İmam Hüseynü'ül-mazlüm şehid-i deşt-i kerbelâ ve Imam Zeyne'l Abidin, Muhammed el Bakır ve Imam Ca'feri'ş Sadık ve Imam Musa el Kâzım ve Imam Muhammedü'l Naki ve Imam Hasanü'l-Askeri ve Imam Muhammedü'l-Mehdi Şahibü'z-zaman ve kutbu'l-devranü'l-ka'im rıdvanu'llahi Te'âlâ aleyhim ecma'in ve cümle bu tarikde gelmiş ve geçmiş ehl-i kabza pirleri ihtiyarlar ruhu-çün ve mevcut olanların selametliği-çünve cümle seyyidler ve gaziler ruhu-çün ve ricali'l-gayb için ve düşmanlar kahrı-çün fatiha Ruh-ı pak-iresüle salavat (Vural ve Aksoy, 2010:) der ve duayı bitirir. Bundan sonra şeyh ona kemankeş sırrını söyler (Kahraman, 1995).

Kemankeş sırrı şöyledir: “Yayın kabzasına abdestsiz yapışmaya, onu naehle, serkeşe ve çingeneye teslim ve talim etmeye ve eti yenmez kuşa ve sair hayvana bile

özür atmaya, gözü görmediği mahalle atmaya, atışa besmele ve salat'ü selam ile başlana" (Yücel, 2015).

Ahilikte ustalık şartlarına yerine getiren kalfanın durumu yiğitbaşına bildirilir ve tören yapılırdı. Diğer ritüeller yapıldıktan sonra kalfa şeyhin karşısına geçer ve şeyh şu nasihatı yapardı:

Peygamberlerden hangisinin hangi sanatın piri olduğunu söyleyerek esnafın silsilesini pire kadar çıkardıktan sonra, ticarete sadakat ve doğru olması gerektiğini, esnafa ve müşteriye saygılı olmasını...(Çağatay, 1989) diye devam ederdi.

Yukarıda Vural, Aksoy, Kahraman ve Yücel'in belirttiği gibi okçuluk ritüelleri ile Çağatay'ın belirttiği ahilik ritüellerinin birbirleriyle örtüştüğü görülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ok kelimesinin etimolojisi, terminolojisi bilinen ilk Türkçeden itibaren Türk kabile atları ile birleştirilip bütünleştirilmiştir. Bugün dünyada bir mühendislik harikası olarak gösterilen ve “Kompozit Osmanlı Yayını” olarak bilinen yayını, Proto Türkler tarafından M.Ö. VI. Yüzyıldan itibaren Pazırık Kültürü safhasından itibaren kullanılmakta olduğu netleşmiştir. Altay Özerk Cumhuriyeti'nin başkenti Barnaul yakınında bulunan ve bugün Hakasya Özerk Cumhuriyeti'nin başkenti Abakan'daki müzede sergilenen bu 2600 yıllık yayını Osmanlı Kompozit yayının atası olduğu ve hatta Osmanlı yayından daha katı olduğu uzmanlarca tesbit edilmiştir.

Az nüfuslu ve yüksek idealli Türk devletleri çoğa karşı durabilmesi ve hükmetmesi için nitelikli insana ihtiyacı vardı. Nitelikli insansa kurumsal yapıdan yetişirdi. Bunun için Türklerin yine M. Ö. VI. Yüzyıldan itibaren “Alp Teşkilatı” adı altında bir kale içinde örgütlendiği tesbit edilmiştir. Dokuz koşullu bu Alp Teşkilatı şartlarından birisi de çok iyi bir yaya sahip olmaktı. Zira o çağlarda ateşli silah ve motorlu araçlar yoktu. Savaşlar beden gücüne dayanmaktaydı. O çağın en hızlı ulaşım aracı at idi ve ok ise günümüz tank bataryaları görevini yerine getiren en etkili savaş aracıydı. O çağlardan günümüze at üstünde her yöne manevra yapıp ok atabilen en iyi yayını, Türk kompozit yayını olduğu bugün batılı uzmanlar tarafından açıkça bildirilmektedir.

Osmanlı Devleti öncülü Türk devletlerinden aldığı bu gibi engin ve zengin okçuluk geleneğini kurulduğu ilk yıllarından itibaren daha ilerilere taşımak için “Kemankeş Tekkeleri” adı altında kurumsallaşmış, genişleme dönemlerinde ise bu kurumları yaygınlaştırarak geliştirmiştir. 1839 yılına kadar aktif çalışan ve büyük ustalar yetiştiren Osmanlı kemankeş (okçuluk) tekkeleri, o dinamizmini yitirmiş olmalı ki, daha sonraki yıllarından itibaren bu tekkelere Avusturya ve Rusya'dan eğitmen getirildiği arşiv belgelerinden anlaşılmıştır. En son 1913 Balkan savaşına kadar faaliyette olan İstanbul Ok Meydanı kemankeş tekkesi, bu tarihte şeyhinin ölmesiyle birlikte tamamen faaliyetinin sona erdiği tesbit edilmiştir.

Osmanlı Okçuluk tekkelerinde II. Mehmed döneminden itibaren Savaş, Avcılık ve Spor Okçuluğu olmak üzere üç çeşit okçuluk yapılmaya başlanmıştır. Spor okçuluğu ise dünyada ilk kez sporu savaş becerilerini geliştirmekten uzaklaştırarak günümüzdeki kulüp olgusuyla örtüşen bir forma kavuşturulmuştur.

Osmanlı okçuluk tekkelerinde eğitim alan tirendazlar, belirli beceri düzeylerine eriştiklerinde sınıf atlama için küçük, büyük kabza alma, darp vurma, menzil atma, menzil okunun yerden çıkarılması, menzil taşının dikilmesi gibi bir takım ritüeller yapılırdı. Bu ritüellerin fikri yönünde dini unsurlar, şekli yönünde ise milli unsurların yer aldıkları tesbit edilmiştir.

Ayrıca yine Osmanlı öncülü Türk-İslam devletlerinde olan ve özellikle Osmanlı'nın ilk yıllarına daha aktif olan Ahilik Teşkilatları, iyi ehli hirefler (meslek erbabı/ esnaflar) yetiştiren köklü kurumlardı. Burada da okçuluk tekkelerinde olduğu gibi çıraklık, kalfalık ve ustalık sınıf atlamanın birtakım ritüelleri vardı. Bu ritüeller milli ve dini motiflerle donatılmış, arketip kültür kodlarına büründürülmüş oldukça ciddi ve renkli seremonilerdi. Bu ritüellerin Yesevîlik düşüncesi gibi veya onun izbasarları Türk halk inancı ve geleneklerine dayalı hassasiyetin yoğun etkisi altında gerçekleştirildiği anlaşılmıştır.

Osmanlı kemankeş tekkelerinde yapılan tüm ritüeller ile Ahilik teşkilatlarında yapılan tüm ritüeller arasında ilginç bir şekilde birbirine benzediği ve hatta birbiriyle nerdeyse bire bir örtüştüğü sonucuna varıldı.

Geleneksel okçuluğun yaygınlaştırılması ve araştırılması için teorik ve uygulama olarak orta öğretimden lisans düzeyine seçmeli geleneksel okçuluk dersi konulması;

Geleneksel okçuluğa teşvik için büyükşehir veya yerel belediyelerde okçuluk kulüpleri kurularak tabana yaygınlaştırılması sağlanması;

Batı toplumları ve Orta Asya Türk halklarında olduğu gibi Geleneksel Okçuluk Federasyonu kurularak kurs, seminerler düzenlenip antrenörlerin yetiştirilmesi ve geliştirilmesi için gerekli çalışmaların yapılması;

Dünyadaki en kaliteli yay ve oku yapan ustaların yapım teknikleri incelenerek yetenekli ustaların yetişmesi için gerekli desteğin sağlanması;

Ok meydanlarındaki kültürü yaşatmak adına Bursa, Edirne, İstanbul vb. Osmanlı döneminde faaliyette bulunmuş, günümüzde ise işgale uğramış bu meydanların tekrar faaliyete geçirilmesi için ilgili kurum ve birimlerle projeler yapıp canlandırmak ve tarihi misyonuna uygun olarak faaliyete geçirmek;

Okçuluktaki kabza alma, menzil okunun yerden çıkarılması, taş dikme, dua gibi törenler düzenlenerek milli ve manevi kültür unsurlarıyla donatılmış bu ritüelleri tekrar Türk kültür halkasına eklenmesinin sağlanması;

Günümüze kadar ulaşan menzil taşlarının ok meydanı tekkesi çevresindeki alanda toplanarak, üzerlerindeki yazılar birkaç dile çevrilip açık hava müzesi şekline dönüştürülebilmesi;

Okmeydanı ve tekkede kullanılan günümüzde Batı ve hatta Uzak Doğu müzelerinde bulunan malzemeler alınarak restore edilen mevcut okçular tekkesinde sergilenmesi;

Geleneksel Okçuluğu kitle iletişim araçları ve basın yayın organları aracılığıyla geniş kitlelere anlatabilmek amacıyla tanıtımının yapılarak halkın ilgisinin çekilmesine yönelik stratejiler geliştirilmesi önerilir.

KAYNAKLAR

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA)

A.{DVNSMHHM.d: 10/411.

A.{DVNSMHHM.d: 16/245.

A.{DVNSMHHM.d: 16/306.

A.{DVNSMHHM.d: 16/445.

A.{DVNSMHHM.d: 16/446.

A.{DVNSMHHM.d: 16/454.

A.{DVNSMHHM.d: 16/484.

A.{DVNSMHHM.d: 18/207.

A.{DVNSMHHM.d: 18/208.

A.{DVNSMHHM.d: 19/394.

A.{DVNSMHHM.d: 2/599.

A.{DVNSMHHM.d: 24/34.

A.{DVNSMHHM.d: 26/789.

A.{DVNSMHHM.d: 7/1666.

A.{DVNSMHHM.d: 7/2610.

A.{DVNSMHHM.d: 7/49.

A.}M: 4/9.

A.}MKT.MHHM: 349/76.

A.}MKT.MVL: 22/49.

A.}MKT.NZD: 80/58

AE.SABH.I: 10/906.

AE.SABH.I: 100/6811.

AE.SAMD.III: 229/22039.

AE.SAMD.III: 61/6070.

BEO: 3739/280400.

BEO: 3775/ 283120.

C..AS: 39/1781

C..BLD: 133/6633.

C..EV:605/30502.

C..MF: 54/2672.

C.AS: 434/18030-001-002-003-005.

C.BLD: 9/447.

C.M.F: 81/4021.

C.MF: 110/5474.

D.BŞM.d: 363.

DH.İ.UM:7/1.

EV.d: 38557

HAT: 273/16090.

HAT: 282/ 16769).

HAT: 658/32159.

HAT:1471/48.

HAT:1548/20.

Ì.DH: 414/27412.

Ì.HR: 112/5469.

Ì.HR.: 323/21148

ÌE.BH: 1/21.

ÌE.BH: 1/99.

ÌE.BH: 14/1282.

ÌE.HR: 5/530.

MAD.d: 2003.

MAD.d: 4348.

MAD.d: 5051.

MAD.d: 6735.

MAD.d: 6831.

MF.MKT: 472/15.

ML.VRD.TMT.d: 13309.

TS.MA.d : 10258

TS.MA.d : 10694.

TS.MA.d : 1086.

TS.MA.d : 157.

TS.MA.d : 1990.

TS.MA.d : 2015.

TS.MA.d : 2163.

TS.MA.d : 2334.

TS.MA.d : 2344.

TS.MA.d : 2352.

TS.MA.d : 2353.

TS.MA.d : 2367.

TS.MA.d : 2369.

TS.MA.d : 2414.

TS.MA.d : 2436.

TS.MA.d : 2448.

TS.MA.d : 2464.

TS.MA.d : 2470.

TS.MA.d : 2471.

TS.MA.d : 3194.

TS.MA.d : 3410.

TS.MA.d : 4791.

TS.MA.d : 59.

TS.MA.d : 721.

TS.MA.d : 777.

TS.MA.d : 7944

TS.MA.d : 9633

TS.MA.d :2469.

TS.MA.d: 03410, vr. V.7a-V.7b.

TS.MA.d: 10166.

TS.MA.d: 10258.

TS.MA.d: 2353

TS.MA.d: 2369.

TS.MA.d: 3410.

TS.MA.d: 4104, v.1b-v.2a.

TS.MA.d: 4104.

TS.MA.d: 4165.

TS.MA.d: 50.

TS.MA.d: 840.

TS.MA.d: 9604.

Ahmet Vefik Paşa, Lehçe-i Osmânî, (Sadeleştiren: R. Toparlı) TDK Yay., Ankara, 2000; 290.

Akın Y. Gürbüz ve Yavuz Evlatlar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004,

Anadol C. Türk-İslam Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnâmeler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991; 98.

Ayanoğlu İ.F. Okmeydanı ve Okçuluk Tarihi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, yy; 17-19.

Bir A, Kaçar M, Acar Ş. Türk Menzil Okçuluğu Yay ve Okları, Osmanlı Bilim Ve Araştırmaları, cilt. VIII, sayı 1, 2006; 557-566.

Çabuk V. Osmanlı Teşkilat ve Siyaset Kültürü, Emre Yayınları: 57, İnceleme ve Araştırma: 12, İstanbul, 1996; 32.

Çağatay N. Ahlakla Sanatın Bütünleştiği Türk Kurumu Ahilik Nedir?, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu Yayını No: 40, yy; 10-20.

Çağatay N. Bir Türk Kurumu Olan Ahilik, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989; 133-137-138-159.

- Doğan A. Büyük Türkçe Sözlük. 2. Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları. 2013; 837.
- Ekinci Y. Ahilik ve Meslek Eğitimi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1990; 38-39-42-99.
- Ekinci Y. Ahilik, 10. Baskı, Ankara, Özgün Matbaacılık, 2008; 87-97-151-152-154-155-156-157-158-160-161.
- Ekinci Y. Ahilik, Sistem Ofset, Ankara, 1989; 87-90-91-97-146.
- El Cahiz. Hilafet Ordusunun Menkıbeleri ve Türklerin Faziletleri (çev. Ruşen Şeşen), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü 1967, Ankara, 1988; 189-215.
- Elkatmış, M., Demirbaş, M., Ahi Evranı Velinin Düşüncelerinin Demokrasi Kültürüne Yansımaları, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 2013; 723.
- French MJ. Invention and Evolution, Cambridge Univ. Press, (chapter 3.4.2), 1988.
- Gorbunov A. Gorbunova I. Burial mound permafrost in the altai, Permafrost and Periglacial Processes, Volume 5, Issue 4, pp: 289-292, 1994, DOI: 10.1002/ppp.3430050408.
- Grousset Rene. The Empire of the Steppes. Rutgers University Press 1970. ISBN 0-8135-1304-9.
- Gumilev LN. История народа Хунну (History of the Hunnu people), 1961.
- Gumilöv Lev Nikolayeviç. Ancient Turks [Eski Türkler], 1964.
- Güllülü S. Ahi Birlikleri, Ötüken Yayınları, Erzurum, 1977; 159.
- Günay A. Ahilikte Mesleki ve Sosyal Dayanışma, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset Anabilim Dalı, Sakarya, Yüksek Lisans Tezi, 2003; 31
- Güven Ö. Osmanlılarda Okçuluğun Kurumlaşma Parametreleri, Ankara, Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri 4-7 Kasım 1997, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000; 233.
- Güven Ö. Türklerde Spor Kültürü, İkinci Baskı, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1999; 115-42.

- Güven Ö. Geleneksel Okçuluk ve Güreş Sporunda Ahiliğin Etkileri, II. Uluslar arası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları: 2350, Hegem Yayınları: 288, Seminer Kongre Bildirileri: 59, 1999; 157-188.
- İnan M. Osmanlı İmparatorluğunda Okçuluk Sporu ve Temel Teknikleri, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, İstanbul, Doktora Tezi, 1992; 6-21-29.
- İrten SK. Türk Kemankeşleri, İstanbul, Ülkü Basımevi, 1939; 39-40-133-135.
- Kadı Darîr (1367), Erzurumlu Darîr, Kıssa-i Yûsuf – Yûsuf-u Züleyhâ. (Haz: L. Karahan) TDK Yay., Ankara, 1994.
- Kahraman A. Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi, Birinci Baskı, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989; 27-80-81-96-102-105-109.
- Kahraman A. Osmanlı Devletinde Spor, I. Baskı, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995; 235-419-421-437-438-364-387-388-389-390-391-409-411-413-415-418-426-430.
- Kanat E. Ahilik Ve Aşıklık Geleneği Arasında Benzerlikler, 1. Uluslar arası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu, Kırşehir, 2011; 567-568.
- Karpowicz A. Ottoman Turkish Bows, Manufacture and Design, 2008. ISBN 978-0-9811372-0-9.
- Klopsteg PE. Turkish Archery and the Composite Bow, 1947, 2nd ed.
- Klopsteg P. Turkish Archery and the Composite Bow (second ed.). 2424 Lincolnwood Drive, Evanston, IL: author.
- Kocaer AF. Sahî-i Buhâri Mustasarı Tecrîd-i Sarih, Turkuvaz Matbaacılık, 1. Cilt 2013; 70.
- Kocaer AF. Sahî-i Buhâri Mustasarı Tecrîd-i Sarih, Turkuvaz Matbaacılık, 2. Cilt 2013; 579.
- Kocahanoğlu OS. Sultan II. Mahmut Devri Türk Kemankeşleri, İstanbul, Temel Yayınları, 2005; 175-176-177-178-180.
- Koppedraye K. Kay's Thumbring Book, 2002.

- Köseoğlu N. Fatih Sultan Mehmet ve Okmeydanı, T.T.O.K. Yayınları, 1953; 3.
- Kunter HB. Atıcılar Kanunnamesi, Tarih Vesikaları, Cilt:II, Sayı:10, 1942; 254-255.
- Kunter HB. Eski Türk Sporları Üzerine Araştırmalar, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1938; 43-44.
- Kurtoğlu O. Ahilik Şecerenamelerine Göre Ahilik Adab ve Uygulamaları, 1. Uluslar arası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu, II. Cilt, Kırşehir, 2011; 713.
- Kurtulmuş Z. Ahilik ve Günümüzdeki Yansımaları, Ahilik, Kırklareli Üniversitesi Yayınları 1, Kırklareli, 2011; 47.
- Ligeti L. A Török Hosszu Maganhangzok, Magyar Nyelv XXXIV, Budapeşte 1938; 65-7.
- Ligeti L. A Török Szokeszlet Története es Török Jövenyszavaink, Magyar Nyelv XLII, Budapeşte 1946; 1-17.
- Nemeth G. Hunlar ve Tanrının Kılıcı Atilla, I. Baskı, Özne yayınları, İstanbul, 1996.
- Owen CWC. Ok, Balta ve Mancınık Ortaçağda Savaş Sanatı 378-1515, 2002.
- Pakalın MZ. Osmanlı Tarih ve Deyimleri Sözlüğü II, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1993; 717.
- Pakalın MZ. Osmanlı Tarih ve Deyimleri Sözlüğü III, Milli Eğitim Basımevi, 1993; 717.
- Parlatır İP. Osmanlıca Türkçesi Sözlüğü, 3. Baskı, Ankara, Yargı Yayınevi 2011; 1315.
- Priscus Historici Graeci Minores (ed. L. Dinorf), 1870.
- Raimondo Montecuccoli, Memorie della guerra, 1702; Graf Marsigli, Stato militare dell'Imperio Ottomanno, 1732.
- Saraliev M, Turkmen M. Turkish traditional games and competitions, Дене тарбия жана спорт жарчысы вестник физиической культуры и спорта, No: 2 (14), pp: 64-68, ISSN 1694-6707, 2016.
- Shaw SJ. Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, 1. Cilt, 1994.
- Soykut R. Orta Yol Ahilik, Güneş Matbaacılık T.A.Ş., Ankara, 1971.

- Sürün M. Mehmet Ziya Bey'in Ticaret Mekteb-i lisinde İstanbul'daki Eski Anıtlar üzerine Verdiği Bir Konferans, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 4, 2014; 37-47-75.
- Swoboda A. The Art of Shooting a Short Reflexed Bow, 2012.
- Tarcan SS. Terbiye-i Bedeniye Tarihi, İstanbul, Devlet Matbaası, 1928; 123-124.
- Tarım CH. Tarihte Kırşehir-Gülşehir, İstanbul, Yeniçağ Matbaası, 1948; 9.
- Tekin T. Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı, İstanbul: Simurg. ISBN 9789757172192, 1997.
- Torun A. Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet Nameler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.
- Turkmen M. Yesevishism rituals in Ottoman wrestling dervish lodges, Energy Education Science and Technology Part B: Social and Educational Studies, Volume (issue) 4(4): 2081-2090, 2012.
- Tüzün A. Türk Dünyasında Ortak Sporlar, Ankara, Kenar Platform, 2010; 156-157.
- Ülker A. Kültürel Değerlerin Korunmasında Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü: Ahilik Kültürü, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2010; 20.
- Vural H. Aksoy YM. Kavname Kemankeş Mustafa Efendi, Tokat, Taşhan Kitap Yayınları, 2010; 75-76-77-82-83.
- Yavuz K, Canatar M. Okçuluk Kitabı Telhis-i Resailat-ı Rumat Mustafa Kani Bey 1252/1836, Birinci baskı, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti 109. Yayını, Tarihi Okçuluk Enstitüsü Yay. No:1, 2010; 76-153.
- Yenal E. Bir Zamanlar Türkiye, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003; 65-67.
- Yıldız D. Çağlar Boyu Türklerde Spor, İstanbul. Tele Basım Yayıncılık, 2002; 91-92.
- Yiğit İ. XVI Yüzyıl Türkiye'sinde Ahi Atlı Zaviyelerin Dağılışı, Turkish Studies- International Periodical For The Languages Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/5 Spring, Ankara-Turkey, 2013; 959-973.

Yücel Ü. Türk Okçuluğu, II. Baskı, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2015;
31-34-35-70-81-92-105-116-117-131-135-282-323-327-331-332-333.

Yücel Ü. Kültür Tarihimizde Okçuluk Sanatı ve Müessesleri, İstanbul Üniversitesi

OKÇULUK VE AHİLİK İLE İLGİLİ DEYİM VE TERİMLER

Adım: Okçulukta 16. Yüzyıl sonuna kadar kullanılan uzunluk ölçüsü. Tahminen 70 cm kadardır. Küsurlu hesaplarda ok boyu, bazen de yay boyu kullanılırdı.

Adımı Doğru Basmak: Menzil, koşu ve hedef okçuluğunda uyulması gereken bir atış kaidesi. Atış sırasında, ilerdeki sol ayağın konulan işareti veya ayak taşını aşmaması gerekirdi. Kırılan bir rekorun tespiti sırasında ayak şahitlerine “Ayağını doğru bastı mı?” diye sorulurdu.

Ahz-ı Kabza: Kabza alma.

Anataşı: Rekor atışlarında ilk defa dikilen taşa denir.

Atıcılar Sicili: Okçular sicili.

Atıcılar Şeyhi (Şeyhür-Rumat): Okmeydanı şeyhine verilen çeşitli unvanlardan biri. Meydan şeyhi.

Ayağa Varma: Atışlara başlamadan önce topluca ayak yerine gitme.

Ayak Taşı: Atışlarda ayak yerine dikilen taşa denir.

Ayak Yeri: Atışlar sırasında ayak basılan ve atış sırasını teşkil eden yer. Çay-ı kademde denir.

Cift: Okun düştüğü yere işaret vermek için çevreden toplama taşların yığını.

Destar Bozmak: Sarığı havada sallamak, yani okun menzile düştüğünü işaret etmek.

Duacı-yı Meydan: Meydan Duacısı.

Haki: Bir nevi hafif yay.

Hava Yeri: Okun atıldıktan sonra düştüğü yere denir.

Havacı: Şahitlerle birlikte, atış sırasında “hava yeri” nde durarak okun düştüğü yeri ve rekorları, ayak yerinde duranlara bildiren/haber veren güvenilir kişiler.

Havacıbaşı: Meydan havacılarının en kıdemlisi.

Havacıyı Meydan: Meydan havacısı.

Hüccet: Delil, belge, senet.

İhtiyârân-ı Meydan/Meydan Uluları/Meydan İhtiyarları: Okçulukla ilgisini sürdüren yaşlı ve saygıdeğer kemankeşlerdir. Meydan adabını korumak konusunda söz sahibidirler.

Kabza Alma: Atıcının, antrenöründen ve kurum başkanından merasimle lisans almasından ibarettir.

Kabza: Tutulan yer anlamına gelen bu kelime ayrıca kemankeşlikte ana taşın sol tarafı anlamında kullanılır.

Kalfa: Çıraklıkla ustalık arasında bulunan zanaatçı.

Kavs: Yay.

Keman: Yay.

Kemankeş: Okçu.

Kepade: Gevşek yay. Çocukların bile çekecekleri kadar mukavemet kuvveti az olan yaylara denir.

Kolçak: Kabza verirken üstadın talibin sol bileğine taktığı meşin bağ.

Korucubaşı: Meydanın güvenliğinden birinci derece sorumlu kıdemli koruyucu.

Korucular: Yeniçeri Ağası'na bağlı olup, onun tarafından atanır. Meydanın güvenlik işlerinden sorumludurlar. Yaz kış her gün meydanda bulunur, meydan vakfından para alırlardı.

Mevlithan: Mevlit okuyan kişi.

Meydan Amiri/Meydan Kadısı/Naib: Hukuki anlaşmazlıklar konusunda söz sahibi ve Galata Kadısı'nın vekilidir.

Meydan Ehli: Meydan toplantılarda ve atışlarda bulunmağa hak kazanmış kişilerdir. Bunlara: Meydan görevlileri, ihtiyarlar Kemankeşler, Yayı ve Okçu ustaları, Meydan Müdavimleridir.

Meydan İmamı ve Hatibi: Toplu ibadetleri ve atışlar sırasında duaları yönetir. Meydan duacıları onun emrindedir.

Meydan Nakibi/Vekilharç: Meydan Şeyhinin Yardımcısı.

Meydan Piri: Ok Meydanı'nın en yaşlı kişisi.

Okmeydanı Tekkesi: İstanbul Okmeydanı'nda çevresi taş duvarlarla çevrili, mescit, toplantı ve yemek salonu, hünkâr kasrı, şeyh odası, hizmetkâr odaları, mutfak gibi bölümlerden meydana gelen yapı topluluğu.

Okmeydanı: Ok atışlarına özellikle menzil okçuluğuna ayrılmış geniş alan.

Rikâb-ı Hümâyûn Atıcıbaşı/Okçubaşı: Padişahın hizmetinde olan okçuların başı.

Salkıya Düşme: Menzil atışlarında oku ana taştan fazlaca sağa veya sola atmak.

Sicilli Kemankeş/ İcâzetli Kemankeş: Gereken şartları yerine getirip, üstadından kabza ve icâzet almış, Okçular Sicili'ne kayıt olunmuş kemankeş.

Şakirt: Yayı ve okçu ustasının yardımcısı, çırağı.

Şeyü'l-Menazil Fi'l-Meydan-/Menzil Şeyhi: meydan şeyhinden ayrı bir unvan olup, sadece menzil atışlarıyla ilgilenmektedir.

Tekke-Nişin: Devamlı Tekke'de kalır; bina ve eşyaların muhafazasından sorumlu dur. Şeyhin ve mütevellinin yardımcısıdır.

Tir: Ok

Tülbent Atmak: Menzil atışlarında okun ana taşını geçtiğini bildirmek için, havacıların havaya tülbent fırlatması. Menzildeki kaç taş aşırı atılmışsa o sayıda tülbent atılırdı.

Üstat Edinmek: Bir üstadı râzı edip ondan okçuluğu öğrenmek ve onun elinden kabza almak.

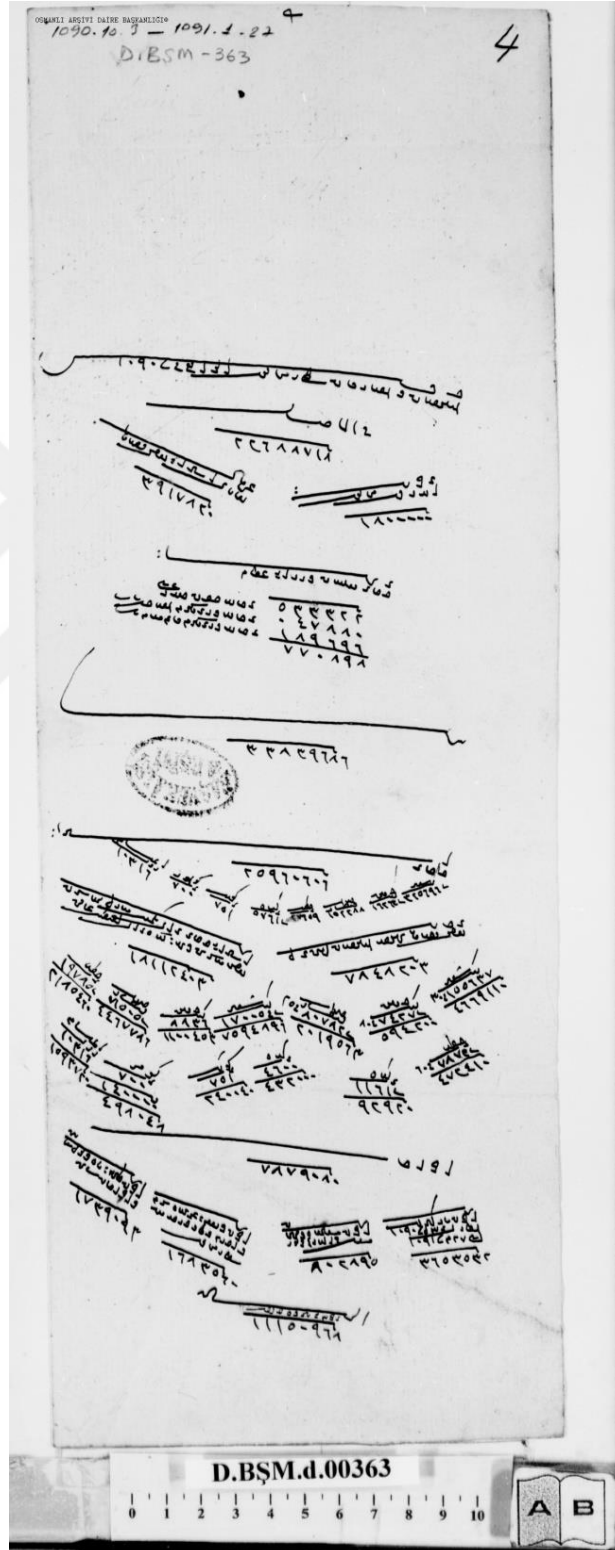
Vacibü'r Riâye: Okmeydanı'nda sözü dinlenen saygıda kusur edilmeyen kişi.

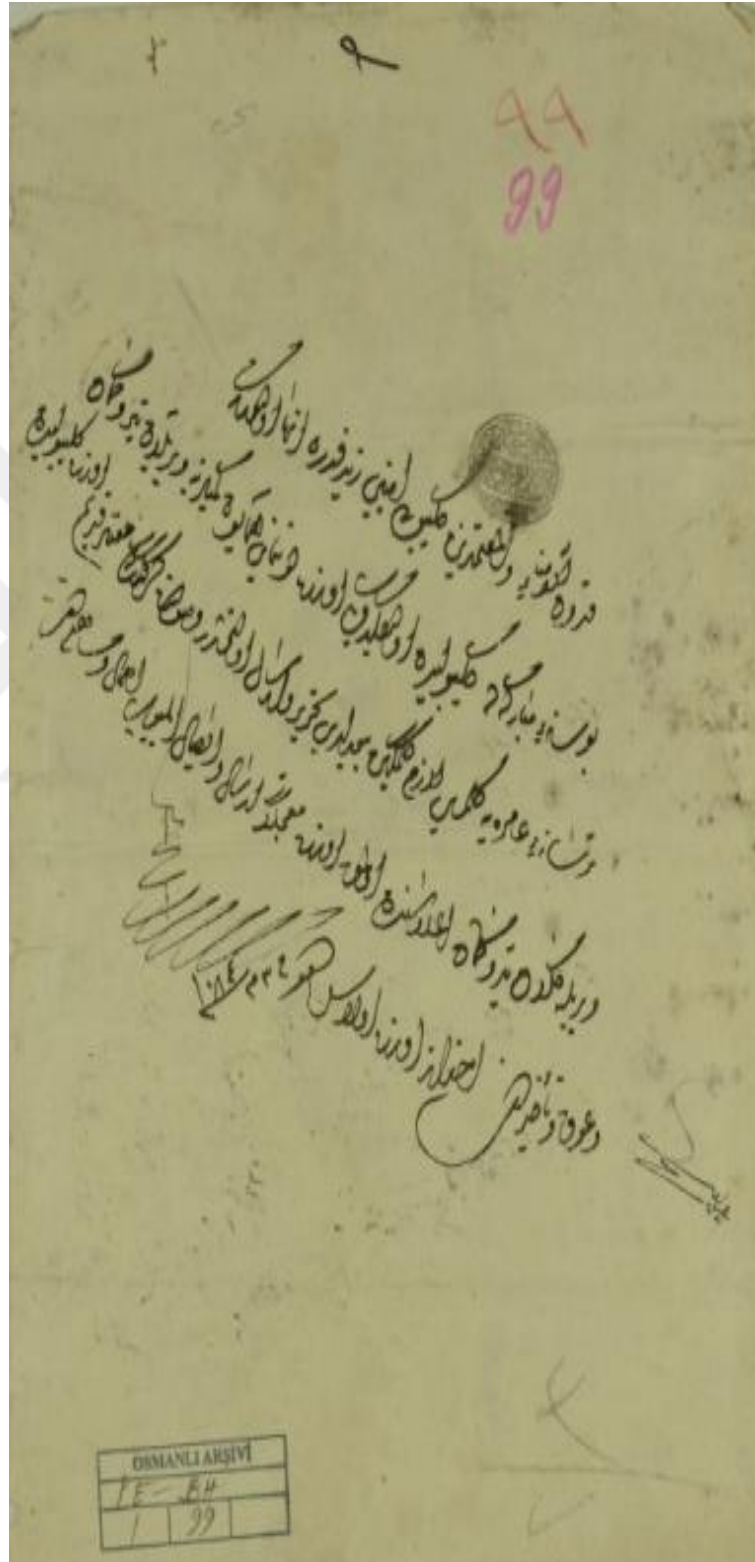
Yazıcı-yı Meydan: Ok Meydanı yazıcısı, kâtibi.

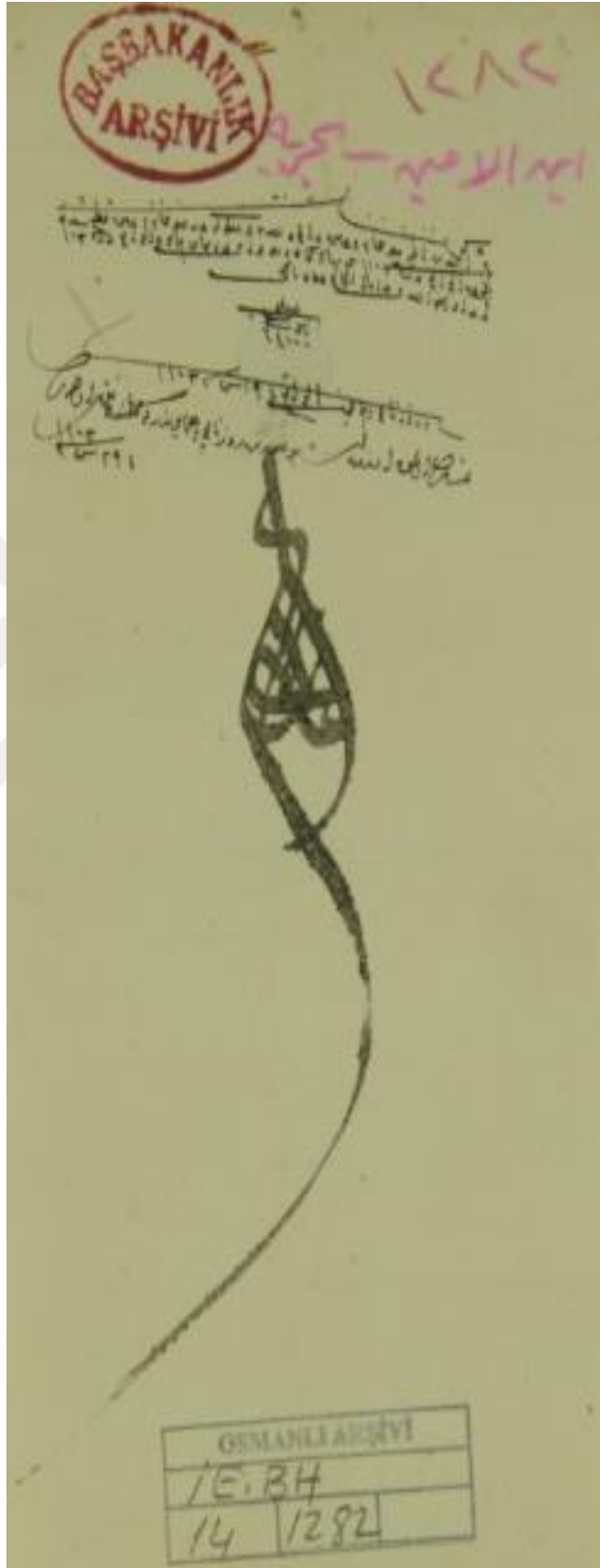
EKLER

EK: 1; D.BŞM. d: 00363

EK: 3; İE. BH: 14 / 1282

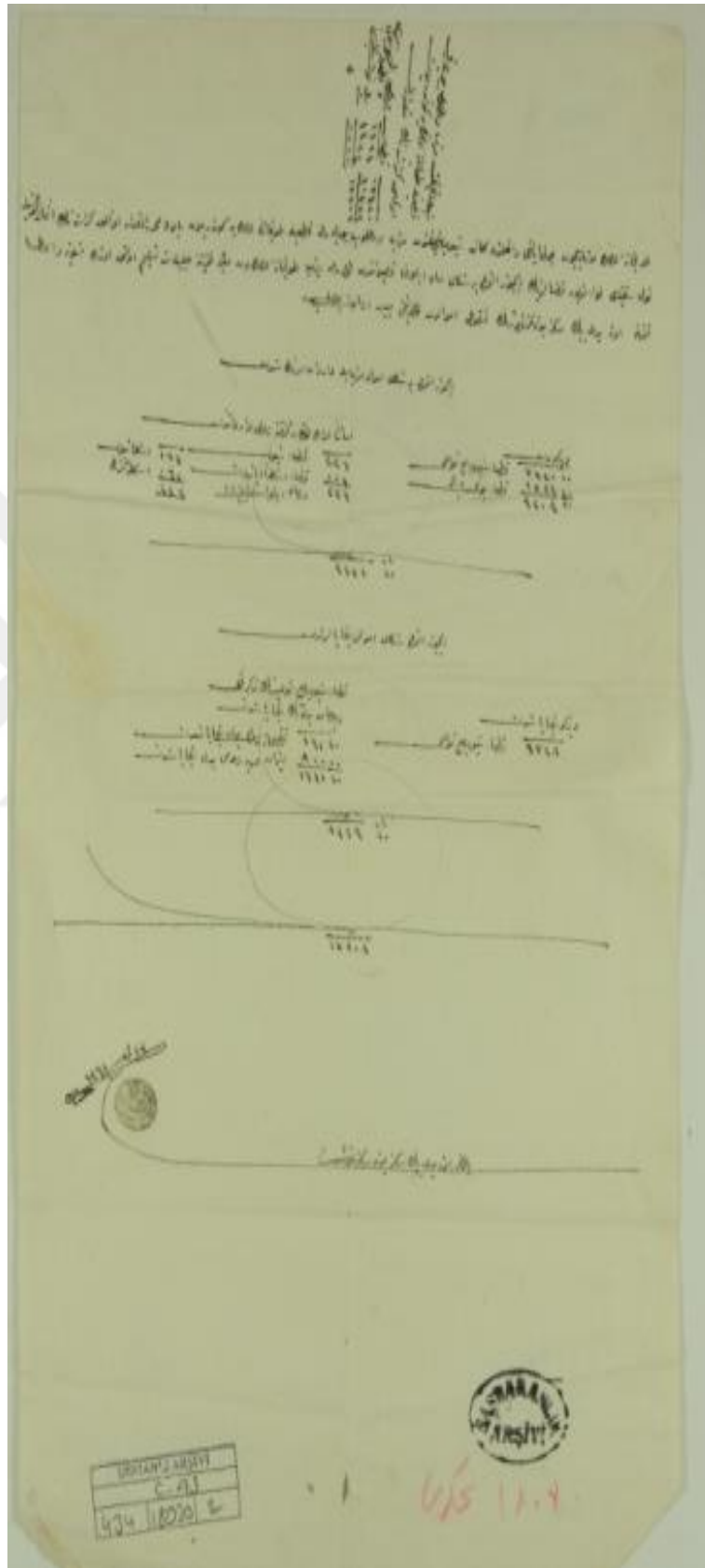

EK: 5

Belge: 1; C.AS: 434 / 18030-001

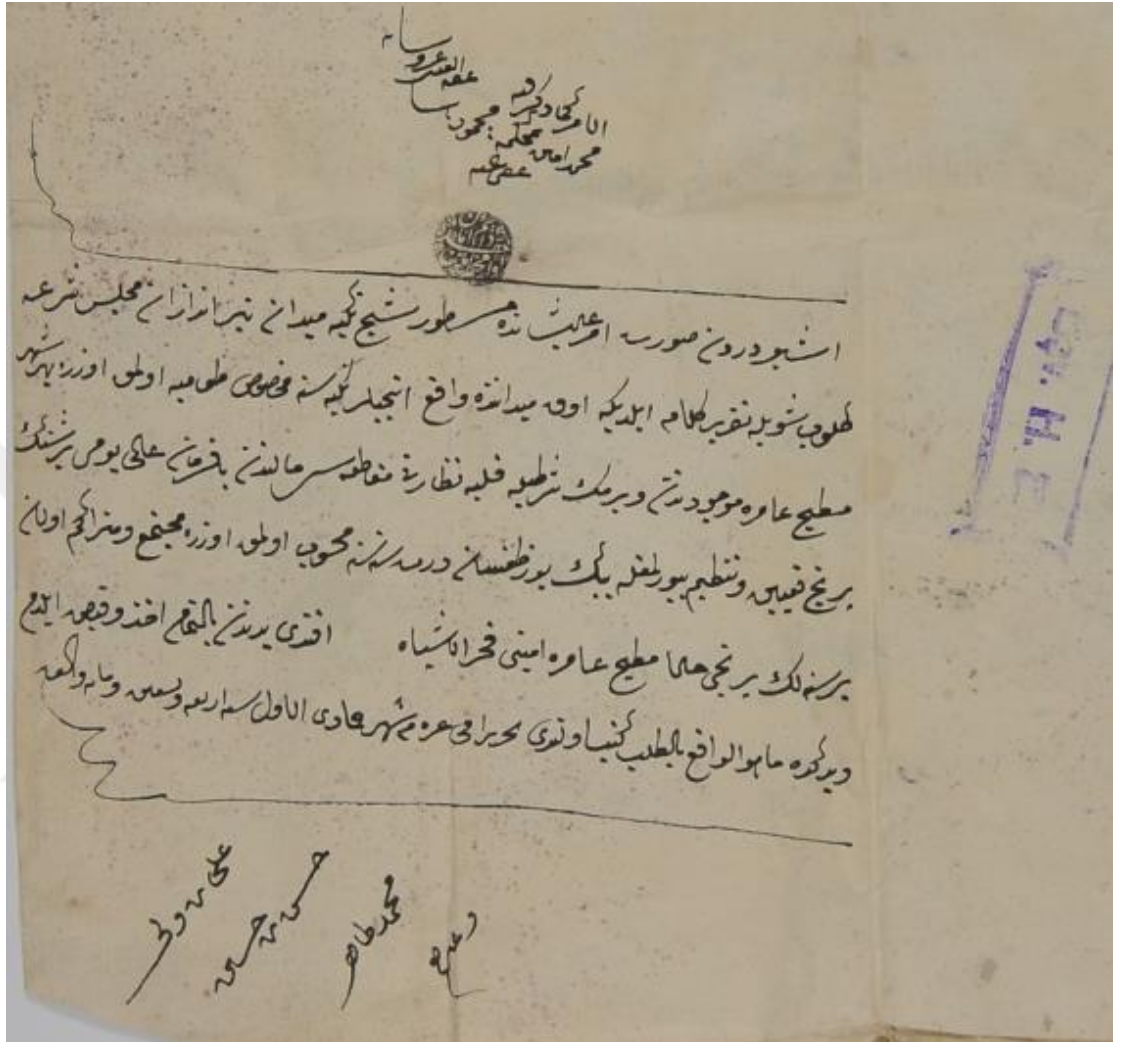

EK: 6

Belge: 1; C.MF: 110 / 5474-001

الامر كما ركنه غير الله سبحانه
السيد محمد وعمر الدين محمد

بسم الله الرحمن الرحيم

اشبهه درون صورت برات ترف غلبت هم مسطور اولدغي وجم اوزنه اوق ميده
 تعيين
 ايجيد ليك سئك طعامه سيجون استانه اسعادنده واقع كيلار عا حره هم آلفق اوزره
 اولدان سنوي بوز كيله برنج ايله آلبوز قرني وقيره روغن هم به متصرف اولك
 حالانچي اولوب اشراف قضاة زوي الاحترامدن حافظه احمد افندي مجلس شمع
 تقرير كام ايدوب درون صورنده برات ترف غلبت نده تقرني قيه ونقيب
 قرني
 منوال اوزله نكبه اوزنورت طعامه سيجون سنوي بوز كيله برنج ايله آلبوز
 وقيره روغن هم يله اشيو بيك آلبوز اوتوز بشه سنده واقع روز
 دخولنده حاله مطبخ عا حره اميني قرال قران سعادتملو اغا بدندن تماما اخر
 ايدم ديكده ما وقع بالطلب كتب اولندي تحرير في اليوم الثالث وعشرين
 من جماد
 الامر لسند خمس وثلثين ومانيب واله

ودالحال

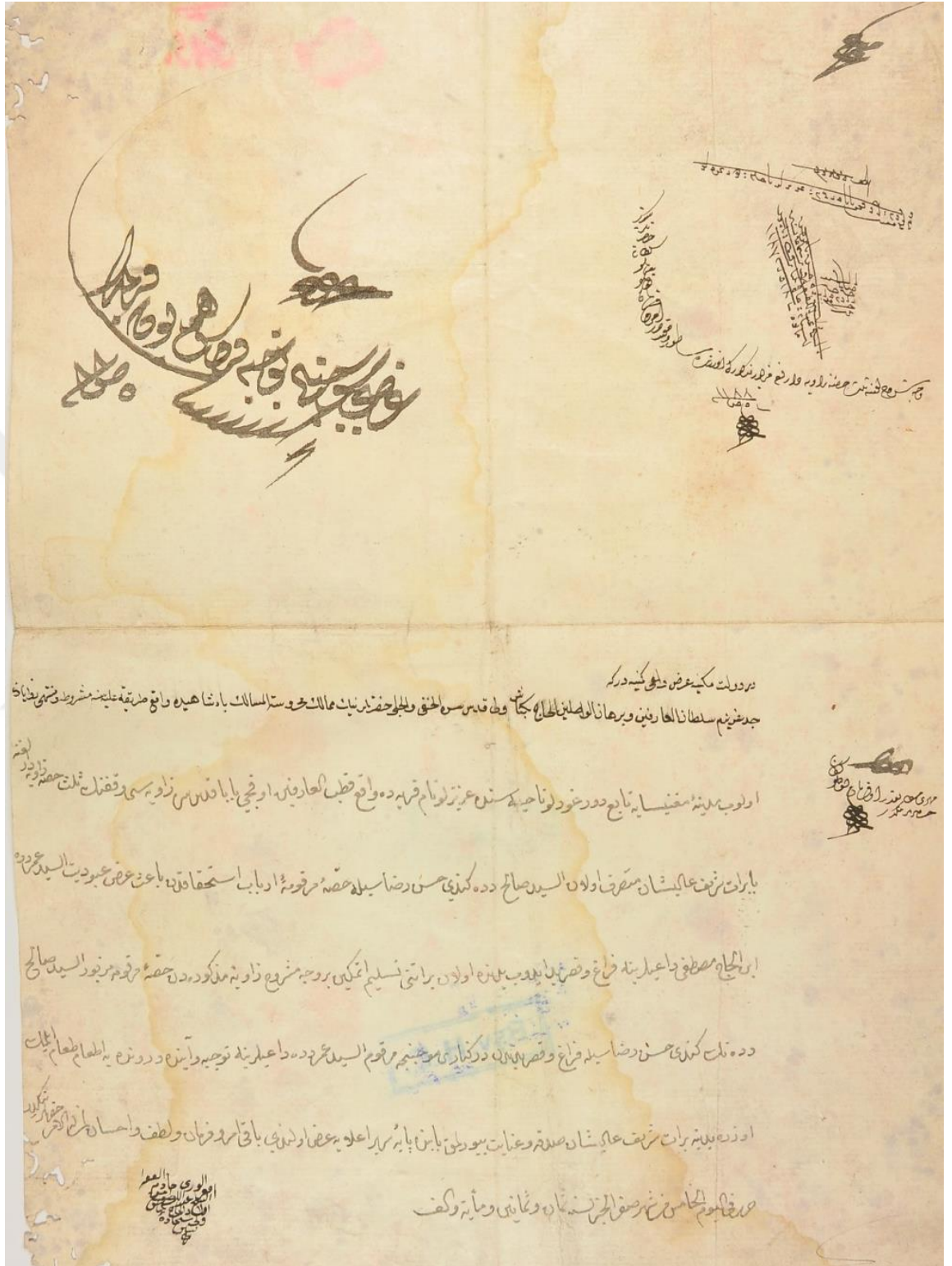
بولدغ اوزر ايجون اغا

الوقايه اوزر ايجون اغا

باي باي اوزر ايجون اغا

ديغريم جمعين

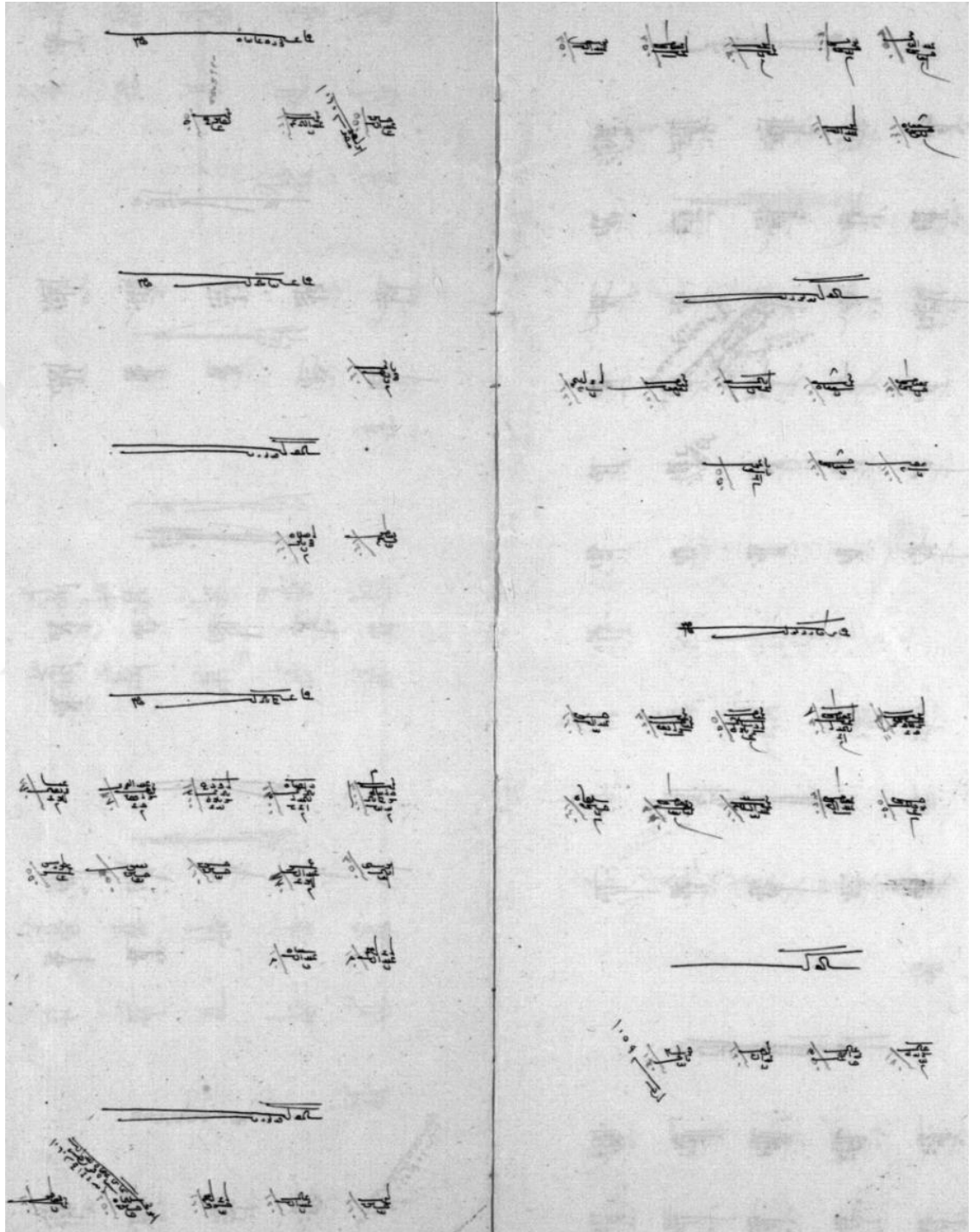
پار شام

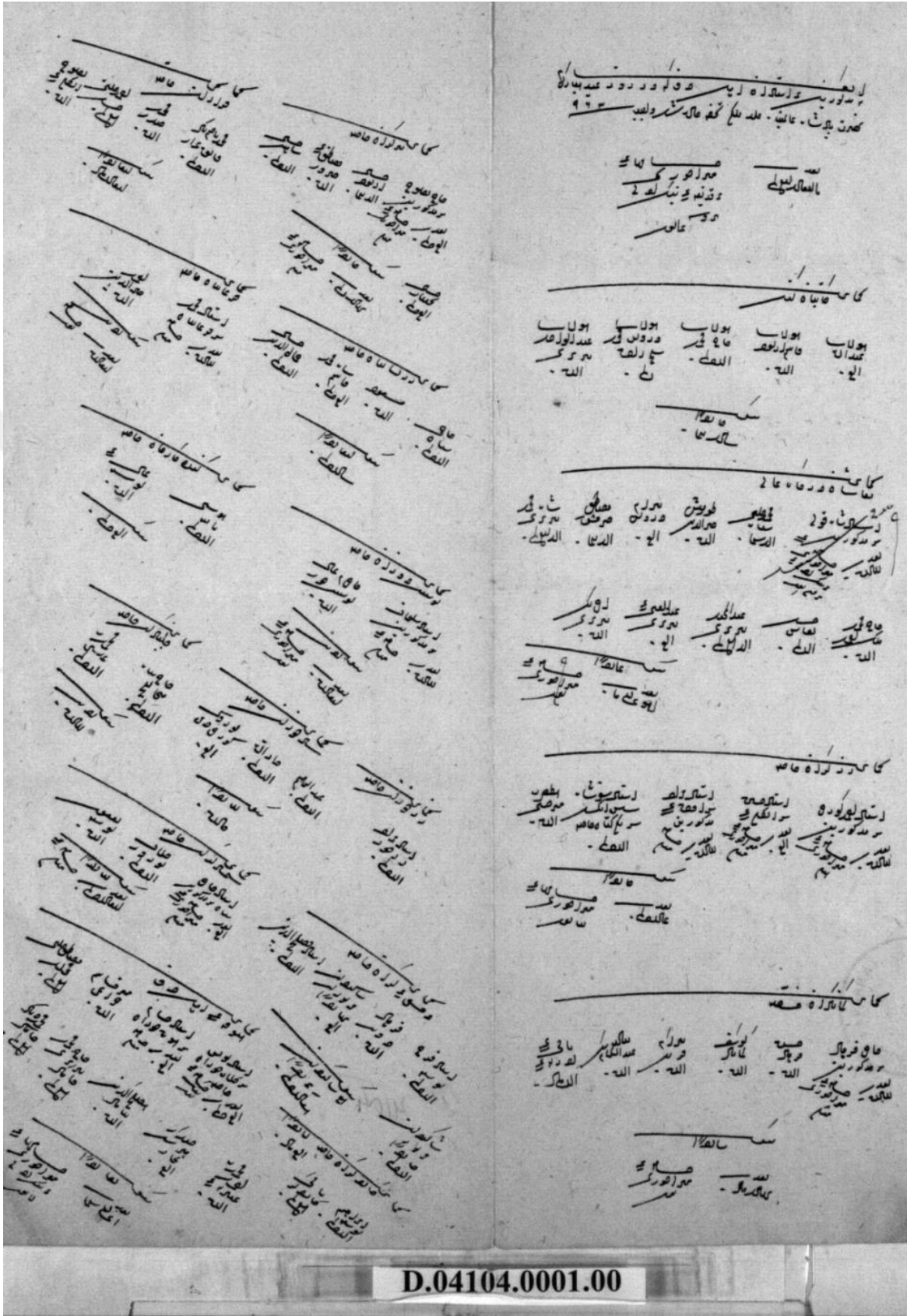
بیم مدیم
طریق مودتک بودا بی غایت سوس و فی بدم فقهه او جیدک بود و فی انور کونور دم سوی البری جیب ایروب اعطایه

شونو کراندو مرابو قزبو و نیم اقم
هماره جناب نمره زده آسمان و درین تیر مرابکرشان و شکت شاهان زین صف شکی سینه اعدای دین و ناولک مربع القای عدل
و سطون ملوک ازین رعبا فکن قوی قاسیه مخالفین ایبه آیین تم آیین کجه ناز میدان معارف و افضال و اشترب سوار فضای قون
کمان اولون ذات مکارم سمات شاهان زری راغب همز معرفت و طالب مطاب اواب فضل و عنایت اوله رده وقت بسیره هرفن
عسیره کسور کسور کشا به بر سالک و ممالک کانه مالک اولوب از جمله اجزی سنت سینه حضرت رسالتی مننده آیین تیر اندازی
و شجاعت کسری به بل و رعیت همایونری شان بوردیده بیابره دخی تیر اندازان جراته ساجه به ناولک همایونری شاهان زری هف مرده
موصول اولدوقیه ناره مدر سیرن کجه می زاده عرفت ملائقی و احمدری نمون جیدد و اوصاف بر کبریه جناب علییحان جریا نایدریم قضیه
قرریا نیری تار بی منضمه انشاید مشغول اولدوقی قضیه یه بوکون رسیده سر منزل اتمام و تبرسی و عجزنی شدت و موقعه اصلاط
ایتر ملک امینه باب عالیفریه تقدیم اذام انیش اولدوقون نظر معالجوقور شاهان زری بولوقه ایون معروض بنگاه کردن نیاه
شهریاییری قذیری کا و علم عالیری بوردوق ارفوظیه شونو کراندو مرابو قزبو و نیم اقم پار شام

EK: 13

Belge: 1; D: 03410 – 0001-00

D.04104.0001.00

EK: 14

Belge: 1; BEO: 3775/283120 -001-001

دائرة صدارت بحریات قلمی				شماره	میلادی	میلادی	اوزاق نومروسی
لاجل التیسیں آله ورودی	حکم	حکم	حکم	۴	حکم	حکم	۴۴۵
مقامہ ایدتار	۴۴	۴۴	۴۴	جہ نفعہ	تاریخ تیس	تاریخ تیس	تاریخ تیس
۴۴	۴۴	۴۴	۴۴		۴۴	۴۴	۴۴

۱۶۱ نوورونقہ صغیرہ جوبہ اودہ بدانہ فرینہ
کداسہ دیا لفق انا صغیرہ جوبہ کونجہ بک بارجہ پای دھن دوجور
ملاور صغیرہ جوبہ کونجہ بک بارجہ پای دھن دوجور
اقواف صغیرہ جوبہ کونجہ بک بارجہ پای دھن دوجور

بازار صغیرہ جوبہ کونجہ بک بارجہ پای دھن دوجور

Belge: 2; BEO: 3775/283120 -001-002

قارتون نومروسی		دوسیه نومروسی	
۱۶۰۶		۸۰۵۵ ۲	
مسوده به ربط اولتان اوراق		خصوصی نومرو	عموم نومروسی
جنسی	نومروسی - تاریخی	۱۶۸۲	۵۸۲۱۴۰
۴۰۵ / ۱۰۶ / ۱۰۲ اوتانی تریله / جریه تریله /			۲۸۰۶۰۰
			۲۸۰۶۰۰

Belge: 3; BEO: 3775/283120 -002-001

ریاست اوقاق‌های
 مراوقه
 ۲۶۴۵
 ۲۲۵

موزون جناب صبریه بیگم

معلومه دانغلیکجه لرده -
 اوده میڈان قریبه کی کائنیه در کالهنده انارعیقده میدره بولسانه تیروکا نوره بیاق قریه قریه ایله عکبه موزه سنه کوندرلی حقیق جریه تقدره جریه سنه
 یازینده تکره نیک لقبیه اتقانیه ایضا وایسانه ذر تر قوراد اولانه ۱۴ ساله تاریخ التمه بنوروت تکره اسم جناب صدیقنا لقبیه جویجی خدوگور کلاه
 شریفیه الیریلونه لیکن بکی اجه باجه دهکوف دلووه مانور موصله و ذغینه خدوگور موزه مدیریته کوندرله اولریقیق عوضه و سالفاندر تکره نیکه اعاده تصدیق
 اجناسه قلمیه اولغیه اولریک اوروزمانه حقیقته اولورکده - ۱۹ جماران ۱۹۰۸
 ۱۹

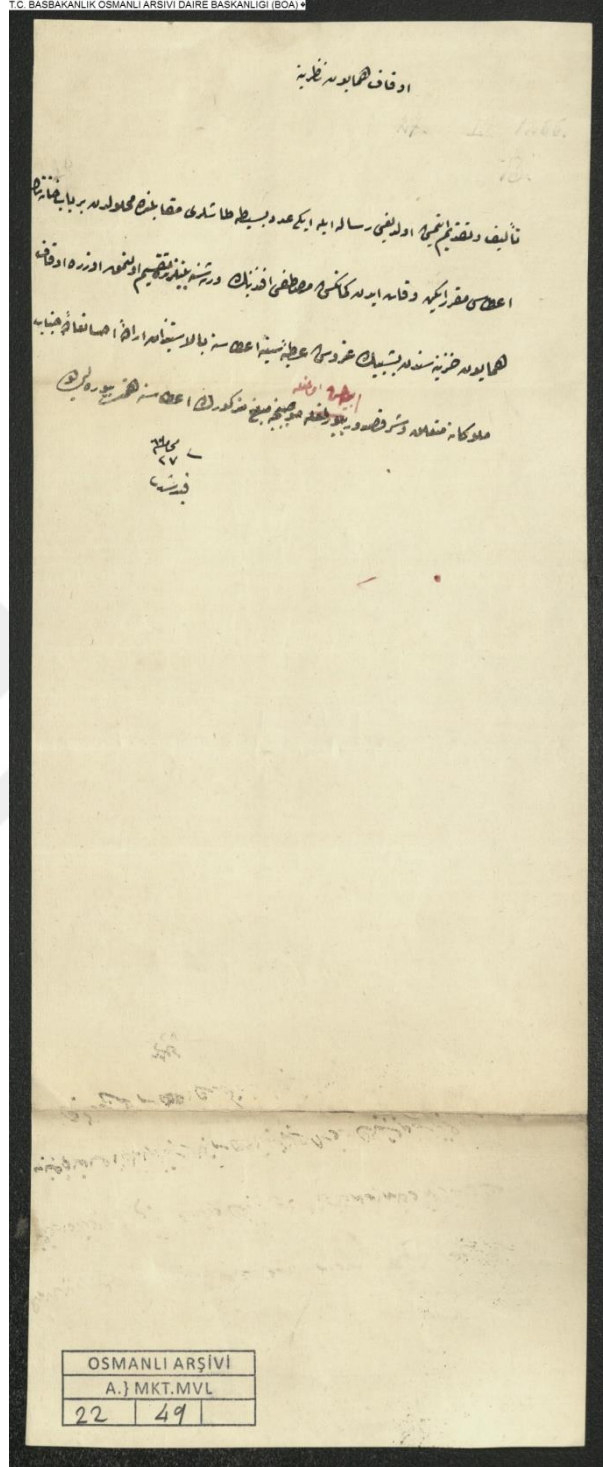
مازوقاق‌های
 شرف
 علی

دائرة صدارت تحریرات قلمی				شماره	
لاجل التيسير ورودي				میدنی	مردی
مقامه ایدیلر				تاریخ تیسیر	تاریخ کسود

دندان کجده لفظ ریخته

وقت نامدار کاشتران برده ایستادند و پادشاهان عثمانی به فونک دهنه نیچلیغ کی
 مایه نیشیبه بیوریه به اولدیرنیم بولنده اولم بولان قیزده کی کاشدر کاه ایفده
 تا عقیقه نیز ده چیل یزدکی به موجود بولدی بی تجار به اولم ده کلا تیغجه به اولم
 عکبه موزه نیز اولم بولنده موضوعی بولدی بی تجار به اولم بولدی به قیام ده قله
 الله علیهم وضع اولم بولنده در راه نکلور ده آقید برده موزو ایغله اولم
 در جوبلف بیوریه کله به اولم تاریخ ۱۹۱۱ میلادی اولم بولنده ایفده
 وهله قاسان ایفا بولنده دلفونک اعاره اولم

EK: 16; A.}MKT.MVL: 22/49

A.}MKT.MVL.00022.00049.001

Ek: 17

Belge: 1; C..MF: 54/2672- 1

ادوقاف هما بده نظرية

تأليف وتصنيف نیمی اولدنی رساله ایله ایله عدو بیطه طائری مقابلتیه محموله بر باب خاتمه

اعلیٰ مقرریکه وقایه ایله کانی و مطفی افندیک در شیه نیندر تقسیم اولموره اوزره ادوقاف

هما بده خزینه سندیه بیسینک عروسی عظیمه شیه اعلیٰ سنه باله استیضاه اراقه اهما نفاذ جناب

ملوکانه منقلده ذکر فضا و بیو اهنم مویدیم صیغ مذکورک اعلیٰ سنه هر سوره لیک

ایضا اولموره

۲۷

فیه

Belge: 2; C..MF: 54/2672- 2

لطائف

دولتو صنایلو

مذهب اصنافی قوللرینک اوق میدانده واقع انجیلر تکیده سنه مقاد قدیم اورده بجهتیه

اذن و برینک ایچون تفریح تصمیم اولنوب و خلاف شرع انفالدر نیر اولنوب ایچون سینه

ختات شریف و دعا لر اولنوب اقدیلر نیری رخی دعا ای ضیر ایله یاز اولموره و سینه

ایچون مراحم علیه آصفاندر نیدن موجودر که اصناف فقرا قوللرینک حاللرینه تر حقا

اذن عالیگری رجاسنه عرفه کله حسادت اولندی باغی امر و فریاد

حسن بیجاری

واصاف

در عیالری

مذہب اصنافی شاکر درینہ اذن و برہمک ایچون معناد لری وزره اوون میداندہ واقع
آنجیلر نیکی سنده نفع ایلمک استدعا ضمنده عرضحال ابردر طائفہ مرقومہ صحیفہ شریف
وسازکب معبده زینب و تذهیبی خدمتندہ اولوب سائر اضافہ رجحاند لری و منغله خدای شریف
حرکت ایلامک و مجلسار نہ ختمات شریفہ قرآنی عقبنده دوام عمر و دولت و قوام فر و شوکت
ملوکانہ لری دعوتنی ادا بلہ انجوع برکون قاعدہ صنعتی اجریہ اذن همایون ارزانی بویر بلور
امروزمان حضرت من لرا لدر کرد

ما که نظری نسبت به امر الوجود و قوت و حقیقت
بودی لایم که نسبت به اولی جانینی که گفته شده درین نظر الفیله که گفته بر
بورد و لایضا لیدی خضر الهی بویچی منسوب بودی که گفته شده است
نسبت گفته و مازور و بود و مازور و وطرا و تر و قوولای روبر و نسیم الفیله نظر
لوجب لری و می بهینه با در و بود قوتی که گفته قنای و سید با لیکوز فایز با
بج مصون لری مازور و طرفی که بولا بونه که بر لای بر فطم بویچی
در و لیدی که فکر لای فایز به فینه جایی که لوز لری بر فرود بری با
لیکوز لای غره که بگ گفته و مبالغ فظوره لایا و جرد مالیه فینه جلد کت
نسبت و لایضا که گفته جنبه که می منسوب بودی که گفته شده است
مربوط کوند که لای لای مبالغ فظوره که گفته و لایضا که گفته شده است

لایضا که گفته شده است

لایضا که گفته شده است

لایضا که گفته شده است

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Abdullah DOĞAN

Doğum Yeri: Elbistan

Doğum Tarihi: 05.01.1978

Medeni Hali: Evli, 2 çocuk babası

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl): Yüksek Lisans, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor ABD, 2010

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl: Malatya Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü 2006-2017.

E-posta: abduallah_d46@hotmail.com